

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
(TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DÎVÂN EDEBİYATI'NDA MÜNŞE'ÂT
GELENEĞİ VE HOCA NEŞ'ET'İN
MEKTUPLARI**

99740

Mustafa KAŞKA

99740

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Yrd. Doç. Dr. İlhan GENÇ

İZMİR
2000

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TUTANAK

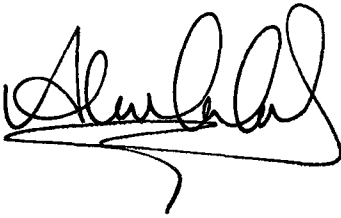
Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün....../....../2000 tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi **Mustafa KAŞKA**'nın "**Divan Edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları**" konulu tezini incelemiş ve aday.../.../1999²⁰⁰⁰ tarihinde saat.10.'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarıyla.....olduğuna ~~oybirliği~~ ile karar verildi.

Başkan
Prof. Dr. Metin Karadağ

Üye

Y. Doç. Dr. Atabay Kılıç

Üye

Y. Doç. Dr. İlhan Güç

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**Dîvan Edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları**" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

01.../03/2000

Mustafa KAŞKA

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN	MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR
Soyadı: KAŞKA Adı : Mustafa	Kayıt No :
TEZİN ADI Türkçe : DİVAN EDEBİYATINDA MÜNŞEÂT GELENEĞİ VE HOCA NEŞ'ET'İN MEKTUPLARI Yabancı Dil: THE TRADITION OF ARTİSTİC PROSES İN CLASSİCAL OTTOMAN LİTERATURE THE LETTERS OF HOCA NEŞ'ET	
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Doçentlik ☐ Tıpta Uzmanlık ☐ Sanatta Yeterlik ☐	
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ Üniversite : DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Fakülte : - Enstitü : EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ Diğer Kuruluşlar : Tarih :	
TEZ YAYINLANMIŞSA Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :	
TEZ YÖNETİCİSİNİN Soyadı, Adı : GENÇ, İlhan Ünvanı : Yrd.Doç.Dr.	

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI : IV+119

TEZİN KONUSU : DİVAN EDEBİYATINDA MÜNŞEÂT GELENEĞİ VE HOCA NEŞ'ET'İN MEKTUPLARI ÜZERİNDE ÇALIŞILMIŞTIR

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. MÜNŞEÂT
2. İNŞÂ
3. MEKTUP
4. HOCA NEŞ'ET
5. NESİR
6. DİVAN EDEBİYATI

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

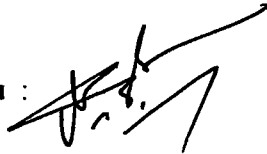
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER : (Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

1. ARTISTIC PROSES
2. İNŞÂ
3. LETTER
4. HOCA NEŞ'ET
5. PROSE
6. CLASSICAL OTTOMAN LITERATURE

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.
3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın imzası :

Tarih : 04 . 03 . 2000

ÖZET

“Dîvan Edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş’et’in Mektupları” adlı yüksek lisans tezini çalışmamızın amacı; Dîvan edebiyatındaki münşeât geleneği hakkında bilgi sahibi olmak ve Hoca Neş’et’in mektuplarını edebiyat tarihimize kazandırmaktır.

Münşeâtlar, Dîvan edebiyatının kuruluş dönemi ile birlikte ortaya çıkmış ve bu edebiyat ile birlikte ömrünü sürdürmüş, tıpkı Dîvan şiiri gibi kendisine has sıkı kuralları olan nesir yazılarıdır. Münşeât mecmuaları denildiğinde göze çarpan eserler genellikle mektupların toplanmış olduğu eserlerdir. Bu nedenle münşeât geleneğini belirlerken aynı zamanda Osmanlı’daki mektup geleneği de ortaya çıkmış olmaktadır.

Dîvan edebiyatındaki münşeât geleneğine örnek olması bakımından, Hoca Neş’et’in çeşitli makamlarda bulunan önemli şahıslara yazmış olduğu mektupların incelenmesi ve dökümü ile Neş’et’in, devrindeki sosyal ilişkileri ve mevkii belirlenmiştir.

Genel olarak beş bölümden oluşan çalışmamızda inşâ kavramı, münşeâtların özellikleri, Dîvan edebiyatında mektup geleneği incelenmiştir. Hoca Neş’et’in mektupları dil, üslup ve içerik yönünden de incelenerek mektupların asıl metinleri transkribe edilmiştir. Son bölümde ise Dîvan edebiyatında münşeât geleneği ve Hoca Neş’et’in mektupları üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ABSTRACT

The purpose of this master thesis titled “The Tradition of Artistic Proses in Classical Ottoman Literature The Letters of Hoca Neş’et” and is to learn about the artistic proses in the Classical Ottoman Literature and to bring to light the letters of Hoca Neş’et.

Artistic proses in Turkish literature begins with the Classical Ottoman Literature and ends with it, and it has its own strict rules just like the Classical Ottoman Poetry. The notable works of the artistic prose are those in wich letters are compiled. For this recion when the characteristic of the artistic prose traditon are found out, the characteritics of the letter-writing tradition are stated.

To examplity the artitic prose in the Classical Ottoman Literature the letters of Hoca Neş’et written to the important people having important posts are examined. Besides his own status and sosyal relations are considered.

This study consists of five main parts; the concept of artistic prose the main characteristic letters in Classical Ottoman Literature of the books written in this genre, the letters of Hoca Neş’et the latin transcriptions of Hoca Neş’et’s letters written in the Arabic alphabet, in the final part the researcher’s own outlook emal interpiratations on the Classical Ottoman Literature emal the letters of Hoca Neş’et are stated.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar ve Transkripsiyon İşaretleri.....	II
ÖN SÖZ.....	III
GİRİŞ.....	1
A. İNŞÂ.....	3
B. MÜNŞEÂT.....	9
a. Münşeâtlarda İçerik Özellikleri.....	11
b. Münşeâtlarda Genel Olarak Dil ve Üslûp Özellikleri.....	12
C. DÎVAN EDEBİYATINDA MEKTUP.....	15
a. Mektup Türleri.....	19
b. Mektupların Bölümleri.....	25
D. HOCA NEŞ'ET'İN MEKTUPLARI	
a. Eserin Tanıtılması.....	30
b. Mektupların İçerikleri.....	30
c. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	47
d. Nüsha Tavsifi ve Değerlendirilmesi.....	63
E. METİN (MUHARRERÂT-I HÜŞÛŞİYYE-İ NEŞ'ET).....	65
F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	114
BİBLİYOGRAFYA.....	118

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
Ank.	: Ankara
Ans.	: Ansiklopedisi
Ar.	: Arapça
b.k.z.	: bakınız
Enst.	: Enstitüsü
C	: Cilt
İst.	: İstanbul
Ktp.	: Kütüphanesi
S	: Sayı
s	: sayfa
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Ünv.	: Üniversitesi
yay.	: yayınları
yp.	: yaprak

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ VE İŞARETLERİ

ا	e, a	د	d	ض	ž, đ	ك	k, ñ, g
ب	b	ذ	z	ط	ţ	ل	l
ت	t	ر	r	ظ	z	ن	n
ث	s	ز	z	ع	°	م	m
ج	c	س	s	غ	ğ	و	v (o, ö, u, ü)
ح	h	ش	ş	ف	f	ه	h (a, e)
خ	h	ص	ş	ق	q	ی	y (ı, i)

ÖN SÖZ

Eski Türk Edebiyatında münşeât türü üzerine yapılan çalışmalar oldukça az sayıdadır. Münşeâtların büyük bir çoğunluğu mektup formunda yabancı kelime ve terkiplerle yüklü bir şekilde yazılmışlardır. Münşeâtların dilinin ağır olduğu ve birbirlerine benzedikleri düşüncesi ile birçok araştırmacı kendisini bu alandan uzak tutmuştur. Oysa ki münşeât mecmuaları edebî ve kültürel birçok değeri ve bilgiyi ihtiva etmektedir.

Münşeât alanındaki çalışmaların az olması sebebiyle ve bir çok şair yetiştirmiş olan Hoca Neş'et'in mektuplarının incelenmesi amacıyla "Dîvan Edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları" adlı çalışmamızı yapmış bulunuyoruz.

Çalışmamızın giriş bölümünde XVIII. yüzyıl nesri üzerinde durularak dönemin önde gelen nesir yazarları tanıtılmış, Hoca Neş'et'in önemi kısaca belirtilmiştir. İnşâ başlıklı bölümde ise "inşâ" kavramı sözlük ve ıstılah anlamlarıyla açıklanmış, başlangıcından itibaren inşânın gelişimi kısaca ifade edilmiştir. Ayrıca inşâ kavramı açıklanırken münşî konusuna da değinilmiş, münşîlerin özellikleri üzerinde durulmuştur. Münşeât başlıklı bölümde ise münşeât kelimesinin anlamı üzerinde durulmuş ve muhteva özellikleri ve münşeâtlarda dil ve üslup özellikleri genel olarak ifade edilmiştir.

Mektup başlığıyla incelediğimiz bölümde ise münşeât mecmualarının büyük bölümünün mektuplardan oluşması sebebiyle mektup yazılırken göz önünde bulundurulmuş hususlara değinilmiş, çeşitli kaynaklarda geçen mektup türleri belirli bir yekün olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca şekil bakımından mektupların genel bir şablonu çıkartılmaya çalışılmıştır. Bütün bu çalışmaları yaparken ana hareket noktamız, Hoca Neş'et'in mektupları olmuştur. Ancak münşeâtlarla ilgili diğer kaynaklardan da yararlanma yoluna gidilmiştir.

Hoca Neş'et'in Mektupları bölümünde ise mektuplar hakkında genel bilgiler verilmiş, içerikleri kısaca özetlenmiştir. Bu içerikleri açıklamaktaki amacımız Hoca Neş'et'in sosyal yönünü birinci kaynaktan ortaya koyabilmektir. Ayrıca mektuplar dil ve üslup özellikleri açısından incelenmiş, sanatlı söyleyişler, klişe ifadeler, ayet ve hadisler, nazımlar örneklendirilmiştir. Daha

sonra ise nüsha tavsifi yapılmış ve nüshanın kısa bir değerlendirilmesi eklenmiştir.

Metin bölümünde ise mektupların orijinal metinleri transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Nüshanın tek oluşu metinlerin okunması konusunda işimizi zorlaştırmış, bu nedenle okunamayan birkaç kelime, (...) işareti ile gösterilmiştir. Ayrıca bazı kısımlarda "ñ" ile gösterilmesi gereken ñ'ler normal "n" ile yazılmıştır. Mektupların düz satırlar halinde yazılmış olmasına rağmen bazı yerlerde mektup formunu oluşturmak için paragraflar kullanmayı uygun gördük.

Sonuç ve değerlendirme kısmında ise yaptığımız çalışmanın sonucunda genel bir hüküm oluşturmaya çalıştık. Çalışma esnasında yararlandığımız kaynakları bibliyografya bölümünde belirttik.

İşimizi zorlaştıran bir diğer husus da bu konuda yararlanabileceğimiz ve örnek alabileceğimiz kaynakların sınırlı oluşu idi. Halil İbrahim Haksever'in ve Çetin Derdiyok'un çalışmaları bize bu konuda yol gösterici olmuştur. Ayrıca çalışmamız içinde yapılan alıntılarda aynen alma yoluna gidilerek, genel yazım kuralları hariç, herhangi bir düzeltme yapılmamıştır.

Bir yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre içinde hazırlamış olduğumuz bu çalışmamızda vaktin yetersizliğine ve imkânların kısıtlı olmasına rağmen, mümkün olduğunca yanlış yapmamaya gayret ettik. Yapmış olduğumuz bu çalışmayla, araştırmaların az olduğu bu alanda edebiyat tarihi duvarına bir tuğla da bizim koymuş olduğumuza inanıyoruz.

Bu çalışmanın bütün aşamalarında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İlhan GENÇ'e ve Arş. Gör. İlyas YAZAR'a şükranlarımı sunmayı bir borç biliyorum.

Mustafa KAŞKA

İzmir-2000

GİRİŞ

XVIII. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı talihsizliklerle dolu bir dönemdir.

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyıldaki büyüklüğü kalmamış; hatta XVII yüzyılda her şeye rağmen koruduğu haşmetli görünüş de kaybolmuştur. Osmanlı Devleti, içte karışıklıklar, isyanlar ve ekonomik sıkıntılar; dışarıda yenilgiler ve toprak kayıplarıyla sonuçlanan savaşlar içinde varlık mücadelesi vermektedir. Dışarıda Ruslar, Venedikliler ve İranlılarla yapılan savaşlar, içteki Yeniçeri ve Celâlî ayaklanmaları devleti zayıflatmış, hazine tükenmiş, rüşvet artmıştır. Kapıkulu Ocakları asiler yatağı olmuş, yeniçeri askerleri sık sık ayaklanmaktadır. "Lâle Devri" olarak da bilinen 1718-1730 yılları arasındaki dönemde yapılan yenilikler de devletin bu durumunu düzeltememiştir. *

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin durumu genel hatlarıyla böyledir. Ancak bilim ve kültür hayatının bu durumdan fazla etkilenmediği göze çarpar. XVIII. yüzyıl edebiyatı bir önceki yüzyılın devamı olarak gelişmesini sürdürür.

Bu yüzyıl mensûr eserler bakımından oldukça zengindir. Genellikle bilimsel olan eserlerin yanında biyografiler, tezkireler, tarihler ve münşeât mecmuaları ön sıralarda yer alır. Mustafa Safâyî'nin Safâyî Tezkiresi, Mirza-zâde Sâlim'in Sâlim Tezkiresi, Aziz-zâde Hüseyin Râmiz'in Âdâb-ı Zürefâ, Esrar Dede'nin Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye adlı eseri dönemin önemli eserlerindendir.

"Sefaretnâmeler bu yüzyıl edebiyatımızın yeni tanıdığı ve güzel eserler vermiş olduğu bir sahadır. Sefaretnâmeler, Osmanlı Devleti'nin çeşitli ülkelere göndermiş olduğu elçilerden bazılarının gördüklerini "takrir" adı verilen raporlar halinde sunmalarıyla doğmuştur. Bu raporlardan bazıları edebî değer bakımından değer taşıdıkları için aynı zamanda "sefâretnâme" adıyla anılmıştır. 28 Mehmet Çelebi, Ahmet Resmî Efendi, Vâsıf Ahmet Efendi'lerin yazmış oldukları sefâretnâmeler bu devrin en tanınmışlarıdır.

Bunlardan başka yüzyılda kayda değer önemli eserler de telif edilmiştir. Seyyid Vehbî “Sûrnâme”siyle İstanbul’un düğün eğlencelerini tasvir etmiştir. Erzurumlu İbrahim Hakki tasavvuf edebiyatındaki şöhretinin yanısıra coğrafya, astronomi, tıp, nücûm, siyasetnâme ve tasavvuf konularında ansiklopedik bilgiler veren Marifetnâme’yi yazmıştır.”¹

Vak’anüvis tarihleri devrin diğer önemli eserleridir. “Resmî Osmanlı tarihçileri içinde dikkati, titizliği, olayları görme, sebepleri ve sonuçlarıyla ortaya koyma yeteneği ile Mustafa Naîmânın önemli bir yeri vardır. Şahısları anlatırken birkaç kelimeyle canlı karakterler çizmiştir. Yazılı kaynakları araştırırken yaşayan kaynaklara başvurmuş, ve daima olayların doğruluğunu araştırmıştır. Naîmâ Tarihi iki defa basılmıştır.”² Râşid, Küçükçelebi-zâde Âsım, Sami-Şâkir-Suphi Efendi, İzzî Efendi diğer tarihçiler arasında sayılabilir.

Yine bu yüzyılda Tâib, Nahîfî, Koca Râgıp Paşa, Hoca Neş’et ve Kânî münşeât yazarı olarak dikkat çeker. “Yaradılışı itibariyle zekî, dolayısıyla nüktedan ve hicve meyyal Kânî’nin sayısı yüz yirmiye bulan mektupları arasında pek değişik mevzulara rastlarız. Uykuya düşkün birisinin ağzından, yalnız uyku mefhumlarını ihtivâ eden mektubundan başka, “baş”a dâir mazmunlar ve atasözleri ile hediye olan bir at dolayısıyla, bilhassa kendi ağzından efendisine hitaben tertip ettiği “Hirrenâme” adını taşıyan mektupları çok şöhret kazanmış, Kânî’den sonra bu tarz mektup yazmak adeta moda halini almıştır.”³

Yine bu yüzyılda Hoca Neş’et şâir ve üstad olarak dikkati çeker. “ Neş’et şiire yönelen gençlere yol gösterdiği ve yazdığı mahlasnâmelerle her birine uygun mahlaslar verdiği için “Hoca” lakabıyla anılmıştır. Talebesi Pertev’in ifadesine göre bir kitap hacminde olan bu mahlas-nâmelerden on altısı dîvanında mevcuttur. Şeyh Gâlib’e verdiği İzzet, Muvakkızâde Mehmet’e verdiği Pertev, ve Şeyh Vahyî’nin mahlasları bunların en tanınmışlarıdır. Ali Efendi, Ârif Mehmet Efendi Neş’et’in emek verdiği diğer şâirlerdir.”⁴ Neş’et’in

¹ Genç, İlhan, Hoca Neş’et Hayatı Edebi Kişiliği ve Dîvanının Tenkitli Metni, İzmir, 1998, s. 9.

² Büyük Türk Klâsikleri, C.VI, s.200, İst., 1988.

³ Tansel, Fevziye Abdullah, “Türk Edebiyatında Mektup”, Tercüme Dergisi Mektup Özel Sayısı, C. XVI, S. 77-80, Ank., 1964, s.386

⁴ İsen, Mustafa, “Hoca Neş’et”, TDV İslâm Ans. C18, İst. 1998, s.192.

bütün bu özelliklerini Münşeâtında bulmamız mümkündür. Neş'et mektuplarını devrin ileri gelen makam sahiplerine samimi bir üslûpla yazmıştır. Mektupları onun sosyal kişiliğinin belirlenmesi bakımından dikkat çekicidir.

“Gerçekten de hiç bir şâirin üstat/hoca olarak genç şâirlere, onun vermiş olduğu sayıda mahlas-nâme vermediğini biliyoruz. Onun on altı şâire bizzat mahlasnâme vermiş olması, diğer yedi şâire şiir ve inşâ dersi vermiş olması kültür ve edebiyat hayatımızdaki kıymetini göstermektedir. Yetiştirmiş olduğunu tespit ettiğimiz yirmi üç şâirden en önemlisi hiç şüphesiz devrinin en büyük iki şâirinden biri olan Gâlib'dir.”⁵

Bu yüzyılda dil, diğer yüzyıllara nispetle daha sadedir. Şiirdeki mahallîleşme cereyanı etkisini nesirde de göstermiş daha önceki nesir yazılarındaki ağır ve ağırdalı dil yerini nispeten sâde bir dile bırakmıştır. Ancak, Veysî ve Nergisî'nin etkisi tamamıyla geçmiş değildir.

A. İNŞÂ

Bilindiği gibi Dîvan edebiyatında nesir üç grupta incelenmektedir: Sade nesir, orta nesir ve sanatlı nesir (inşâ).

1. Sâde Nesir: Bu nesri derece derece inşâ üslûbunun etkilediği ve o üslûptan gelen kelime deyim ve klişelerin ara sıra nesre sızdığı görülür. Yine de bu nesrin temeli sonuna kadar halk dili olarak kalmıştır.

Kur'an tefsirleri, hadis kitapları, menkabevî İslâm tarihlerinin çoğu, fütüvvetnâmeler, menâkıbnâmeler, dîni-destânî halk kitapları, halk hikâyeleri, halka mahsus tasavvûfî eserler, Osmanlı tarihine ait destânî nitelikteki gazavatnâme, fetihnâme, tevârih-i Âl-i Osman gibi eserlerin ve siyaset kitaplarının çoğu bu türe girer. Ayrıca her ne kadar Dîvan edebiyatının etkileri biraz fazla olsa bile Seydi Ali Reis'in Mirâtü'l-Memâlik'i sayılabilir.

2. Orta Nesir: Dili pek sade olmayan, içinde belirli ölçülerde Arapça ve Farsça kelime ve terkipler bulunan nesirdir. Dîvan edebiyatı yazarlarının çoğu

bu orta yolu izlemişlerdir. Sanatlı ifadelerin bulunmasına karşın, asıl anlatılmak istenen ön plandadır. Bu nesir türüne çeşitli tarih ve ilim kitaplarını örnek gösterebiliriz: Kâtip Çelebi'nin Mîzânü'l-Hak'ı ve Cihannümâ'sı, Evliya Çelebi'nin Seyâhatnâme'si, Lûtfi Paşa'nın Âsafnâme'si, Koçi Bey'in Risâleleri bu türe örnektir.

3. Sanatlı Nesir: Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü ağır bir nesir türüdür. Bu tür nesirde Türkçe yerine göre sadece bazı ek ve tamlamalarda görülür. Söz ve anlam sanatlarının çok kullanıldığı, secilerle örülü bu nesir türü, yerine göre yalnızca ustalık göstermek amacıyla yazılan bir tür haline gelmiştir. Sanatlı nesre, Dîvan edebiyatında inşâ adı da verilmektedir.

İnşâ kelimesi, Arapça "neşe'e" kökünden türemiştir. "Neşe'e" lügatte "yükselmek, dirilmek, gelişip büyümek, yeniden peydâ olup hayat bulmak"⁶ manalarına gelmektedir. "İnşâ" kelimesi ise "yapma, vücuda getirme, yapılma, imal, edebiyat kaidesine tatbiken ve neşren edilen ifade-i tahririyye, hüsn-i kitabet, nisbet-i hariciyesi olmayan kelam, cümlede sözlerin sıralanış düzeni, güzel nesir yazma veya güzel yazılmış nesir"⁷ anlamlarına gelir. Kur'an-ı Kerim'de de "yaratma" manası ile ifade edilmektedir. "De ki; sizi yaratan odur."⁸

Edebî anlamda inşâ, sanatlı ve süslü nesir yazılarında maksadı en güzel şekilde ifade ederek kaleme alma işine denir.⁹ Dîvan edebiyatı denince akla ilk gelen nazımdır. Bir çok şâir, nazmı nesre tercih etmiş, nesre tenezzül etmediğini açıkça belirtmiştir.

Tenezzül eylemem inşâyâ eylesem belki
Müşebbihân-ı felek vird ederdi inşâmı¹⁰

Sanatçılar, inşânın özelliklerini anlatmak amacıyla çeşitli eserler ortaya koyarak örnek metinler vermiştir. Bu örnek metinleri sergileme daha sonraları

⁵ Genç, a.g.e., s.11

⁶ Mütercim Asım, Kâmus Tercemesi, İst., 1354, C.1, s.109

⁷ Şemsettin Sami, Kâmus-ı Türki, İst., 1996, s.178, Muallim Naci, Lugat-ı Naci İst., 1995, s.127, Devellioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ank., 1990, s.527.

⁸ Kur'an-ı Kerim, Mülk Suresi, 23

⁹ "İnşâ", Meydan Larousse, C. 14, İst., 1969, s.312,

¹⁰ Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lugati, İst. 1994, s.66

bir gelenek halini almış, kendisini bu alanda yetkin gören edebiyatçılar birer münşeât mecmuası ortaya koyarak kendilerini ispatlamaya çalışmışlardır.

Sanatçılarımız, inşâyı her ne kadar ikinci bir alan, daha düşük bir dal olarak görmüşlerse de inşâ yazmaktan geri kalmamışlar, hatta inşâ ilmi denilen bilim dalını meydana getirmişlerdir. Özellikle kültür seviyesi yüksek olan kimseler birbirlerine yazmış oldukları mektuplarda sanatlı ifadeye önem vermişler, süslü yazılarıyla itibar kazanacaklarını düşünmüşlerdir. Devletin resmî kâtipleri bu hususa önem vermişler, kendisine has kuralları olan bu alanda klişe sözleri ezberlemek, makama göre, konuya göre tarz belirlemek durumunda kalmışlardır.

Yapılan tariflere göre, konusu hutbe, risale ve diğer kitaplardaki mensûr terkiplerde olan inşâ ilminin asıl varlık sebebi, nesir yazılarındaki güzellik ve çirkinlikleri bilmektir. Çeşitli kaynaklarda inşâ ilminin bütün ilimlerden, özellikle hikmetten, şer'î ilimlerden kâmil insanların siyerlerinden, âlimlerin hikayelerinden, vasiyetlerden yararlandığı anlatılır.¹¹ Bu nesir türü, bilhassa XI. yüzyıldan başlayarak, İran Edebiyatında nesirle yazılan eserlerin tümüne yayılmıştır. Dîvan Edebiyatının, Fars Edebiyatındaki bu tarz gelişmelere ayak uydurmaması ve etkilenmemesi düşünülemezdi. Dîvan Edebiyatında da, bu tür nesir yazmak üstün bir kabiliyet kabul edilmiş, Dîvan şiirinin bütün lafız sanatlarını benimseyen, seci'i esas tutan sanatlı nesir, Fatih devrinden başlayarak, yüksek bir topluluk şiiri gibi gelişmiştir.¹²

Edebiyatımızda inşâ hakkında çeşitli eserler kaleme alınmış, inşânın nasıl yazılacağı, nasıl tertip edileceği kurallara bağlanmış, inşâ hataları, inşâdaki ayıp sayılacak hususlar belirlenmiştir. Bu eserlerden bazıları Muallim Rif'at'ın Kavaid-i İlm-i İnşâ'sı, Mehmet Nüzhet'in Muaddilü'l-İmlâ'sı ve Tâib'in Münşeâtıdır. Ayrıca inşâ ilmini tam anlayabilmek için "sarf ve nahiv bilmek, maâni, beyan öğrenmek, meşhur dîvanları okumuş olmak, güzel kaleme alınmış tarih, ahlak ve edebiyat kitaplarını mütâlaa etmek, bazen düşüncelerini

¹¹ Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn, Ank., 1947, C. 1, s. 181

¹² İz, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Ank. 1996, s.X.

yazıya dökerek varsa imlâ yanlışlarını tashih etmek, bozuk ifadelerden kaçınmak gerektiği, bilinmesi gereken özelliklerdendir.¹³

Münşî ise terim olarak, “güzel yazı yazan, yazı yazmada usta olan kimselere” denilmektedir.¹⁴ Münşî aklına geldiği gibi yazıyı kaleme alan kişi değildir. “Münşî eskiden gâyet iyi nesir yazan manasında kullanılır bir tâbir idi. Kâtip, muharrir, yazıcı kelimeleri münşî lafzındaki kudreti ifade edemezdi.”¹⁵ Gerçek münşînin, yazıda ve çeşitli ilimlerde ustalık derecesine ulaşmış bir kimse olması gerekmektedir. İnşâ bir ilim olduğuna göre; münşînin de bu ilmin bütün kurallarına vâkıf olması mecburidir. Münşî sözü en güzel, en ince şekilde ifade edebilmeli, kelimeleri inci gibi ard arda dizabilmelidir. Münşî “sanatlı nesirde usta, süslü ifadelerde maharet sahibi, pek çok edebi ilme vâkıf, İslâmî ilimlere âşinâ, hafızası âyet ve hadislerle dolu, tatlı dil ve yumuşak söze sahip bir kişi” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶

“Sanatlı nesrin büyük sanatkarlar elinde çok zevkli eserler vermesi ise hayli ciddi bir sebebe dayanır. Bunun sebebi, Kur’an diliyle anlaşılan ve sözün musıkîleşmesinden büyük zevk alan Anadolu Türkçesi’nin Türk Halk Edebiyatındaki kafiye ve aliterasyon ananesinden de istifade etmesidir. Sanatlı nesrin Dîvan şiirinin hususiyetlerini taşıması ise, Dîvan Edebiyatı tâbirinin o devirdeki mensûr eserler için de kullanılmasını daha haklı kılan bir hadisedir.”¹⁷

İnşânın Dîvan edebiyatındaki tarihi seyrine baktığımızda ilk örneklerin XIV. yüzyıldan itibaren verildiğini görüyoruz.. Daha çok Arap ve Fars edebiyatının etkisinde olduğu görülen bu eserler öğretici nitelikli eserlerdir. Bunlardan bazıları, Ahmed Dâî’nin Teressül’ü, Yahya bin Mehmet el-Kâtib’in Menahicü’l-inşâ’sı ve Mesîhî’nin Muaddilü’l-implâ’sı sayılabilir.

XV. yüzyılda Sinan Paşa, sanatlı nesrin en büyük temsilcilerinden biridir. O, derin kültürü ve sanatçı kimliği ile güzel örneklerini verdiği sanatlı nesrin

¹³ Haksever, Halil İbrahim, Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî’nin Münşeâtı, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Malatya, 1995, s.5. (Basılmamış Doktora Tezi)

¹⁴ “Münşî”, Meydan Larousse, C. 14, İst., 1969, s.312.

¹⁵ Tahirü’l-Mevlevi, a.g.e., s.107.

¹⁶ Haksever, a.g.e., s.15.

¹⁷ Banarlı, a.g.e., s. 490.

edebiyatımızdaki en güçlü temsilcilerinden birisi olarak görülmektedir. Tazarrunâme adlı ünlü eseri ve Maarifnâme adlı eseri güzel birer sanatlı nesir örneğidir:

“Gündüz olur dünyaya uyup yürürsün ve ahşam olur gaflet döşeginde uyursun. Ömre inanup anı durur sanursın ve hayata güvenüp anı kalur sanursın. Hiç fikr eylemezsin ki kanı bu husûnı hısn eyleyüp bu sâhaları harîs olanlar ve kanı bu hadâiki imâret idüp bu tîmârî gaâris olanlar, kanı bu şehirleri binâ eyleyenler ve kanı bu sanatleri ihyâ edenler, kanı hezâr sürûr ile bu sarayları yapanlar ve kanı bu cihâna hükm idüp benüm sananlar, kanı ol serîr-i saâdet üstündeki cülûsları, kanı şol meclislerinden sâkileri ve kûsları, kanı nedimleri ve gûyendeleri, kanı dürlü dürlü sâzendeleri, ne kendüler kaldı ne yoldaşları, ne eşleri kaldı ne işleri, tut ki bir hayâl idi geldi ve gitti, hokkabaz-ı cihân hokkasın açdı ve gine yumdı.”¹⁸

XVI. yüzyılda nesir yabancı terkiplerle yüklü külfetli bir hal almıştır. Bu devirde Arapça ve Farsça kelimeler eskisinden daha çok kullanılmış, sanat yapmak maksadıyla seciler ve çeşitli kelime oyunları ile cümleler gereksiz yere uzatılmıştır. Bu durum, o dönem nesrinin bir talihsizliği olarak göze çarpar. Buna rağmen, Feridun Bey’in çeşitli resmi mektupları derlediği Münşeâtü’s-Selâtin adlı eseri, Okçuzade Mehmet’in Münşeâtı, Sarı Abdullah’ın Düstûru’l-inşâ adlı eseri devrin tanınmış eserlerindedir. Bütün bunların yanında nesir dalında eser veren şahıslar arasında Lâmiî, Kemâl Paşazâde, Zâtî, Fuzûlî, Lütî Paşa gibi isimler sayılabilir.

Bu yüzyıl tezkire alanındaki eserler bakımından oldukça verimlidir. Latîfî, Âşık Çelebi ve Kınalı-zâde Ali Çelebî’nin oğlu Hasan Çelebi yüzyılın önemli tezkirecilerindedir. “ İnşâda ustalığını göstermek için çok ağır ve ağıdalı bir dil kullanmış, en küçük bilgiyi uzun cümlelerle secîli olarak anlatmıştır. Hasan Çelebi inşâda dönemin en usta sanatçılarından biridir. Hasan Çelebi Tezkiresi adlı eseri Latîfî ve Âşık Çelebî’den sonra yüzyılın önemli tezkiresidir.”¹⁹

¹⁸ “Maârifnâme”, Büyük Türk Klâsikleri, C.1, İst. 1983, s.240.

¹⁹ Büyük Türk Klâsikleri, C. III, s.197, İst. 1988

XVII. yüzyılda inşâ geleneği en parlak dönemini yaşar. Bu dönemde akla ilk gelen isimler Veysî ve Nergisî'dir. Bu iki münşeât yazarı inşâyı başlı başına bir sanat dalı olarak düşünmüş, sanat yapmak gayesiyle dilin imkânlarını oldukça zorlamışlar ve inşâ sanatını anlaşılması zor bir hale sokmuşlardır. Ancak yine de münşeât veya inşâ denildiği zaman bu alanın klasik yazarı olarak Veysî ve Nergisî gelir. Ayrıca bu yüzyılda Nev'îzâde Atâyî, Azmî-zâde Hâletî, Nâdirî ve Nâbî gibi şâirlerin de münşeâtları dikkat çeker.

XVIII. yüzyılda da nesir gelişmeye devam etmiştir. Sefâretnâmeler, tarihler, biyografiler, şuarâ tezkireleri bu asırda da sıkça başvurulan nesir türleridir. Tâib, Nahîfî, Koca Râgıb Paşa, Hoca Neş'et gibi sanatçılar devrin önde gelen inşâ yazarları olarak görülmektedir. Kânî, farklı üslûbu ile dikkati çeker. Bir kedinin ağzıyla efendisine yazdığı Hırre-nâme adlı eseri farklı bir tarz oluşturmuştur.

“Devletlü, inâyetlü, veliy-yi ni'meti bî-minnetim sultânüm hazretleri! Evzâ-i şütûr-gürbe-i rüzgârdan masun ve manend-i Ebi Hureyre sâha-i devlet-saray-ı âlîleri benât-ı cins-i lâzîmü'l-ünsimiz ile meşnûn olmak daâvâtı ma'rûz-ı icâbet-hâne-i bî-çûn kılındıktan sonra arz-ı hâli Hureyrevî nâkîsatu'l-ukûl ve niyâz-nâme-i câriye-i garîbetü'n-nükûlleri oldur ki: Henüz mart hulûl yetmeden ve benât-ı mahallemizden birisi perde-bîrunluk vâdilerine gitmeden bu câriyeleri muazzamât-ı eczâ-yı kelîmât ve eşher-i musta'melât-ı hurûf-ı lügatimizden olan harf-i vâvın karra-i beldemiz olan Tekir-nâm ve Vânî mahlas bir gürbe-i cesîmü'l-hilkdan tashih ü tahsîl ve nâme-i mavmav tavkan evzâ-yı meşk ü ta'lîm eylemek sevdâsına tebiyyet ve nâ-behengâm hareketbirle beyhûde halkın bacaların yıkıp ve damdan dama sıçrayarak kiremitlerin döküp nice derd-mendân-ı mahrûm-ı hâb-ı şeban-gâh eylediğime mükâfaten ve husûsiyle hirre-i yabânî gibi efendimden izinsiz ta'lîm ü taallüm ve tecvîd üzre tekellüm ile belki teâtî vü teâmül ve tevâhüd ü tenâsül derdine düşmeye mücâzeten birkaç kerre rüsvây-ı âlem olmak derecelerine ve hırka-i mader-zâd-ı kâlib-ı nâ-tüvânım olan post-ı hoş nakş-ı peleng-i nişânım ilâve-i perve-i vaşak olmak mühlükelerine meşârif olduktan sonra kadr-i nimet ü ismet-i ihsâs ve ez-cân ü dil taleb-i ülf ü istinâz etmeye başladım. Lâkin efendüm hazretleri dahi “kedi ne

budu ne” meseli maksadınca cismime nisbetle cesim görünen cerîmenin ezyâl-i inâyetleriyle mahmî buyurulmasına alâmet olmak için bâlâ-yı arz-ı hâlî hubbû'l-hırretü mine'l-imân ünvanıyla teşvi ile mübtelâ olduğum mehâfât-ı hâileden âzâd ve rütbe-i âcizânemi reşk-fermâ-yı gürbe-i ziyâd buyurmaları bâbında emr ü fermân efendimindir.”²⁰

Sonuç olarak inşâ geleneği, Dîvan edebiyatının kuruluş devri ile ortaya çıkmış, bu edebiyatın geleneği ile birlikte ömrünü sürdürmüş ve tamamlamıştır.

B.MÜNŞEÂT

Münşeât, “ edebiyat değeri taşıyan nesirlerin toplandığı eserlere denir. Metinlerde çeşitli konularla ilgili mensûr yazılar, sanatla ilgili yorumlar ve mektuplar toplanmıştır.”²¹ Sözlüklerde münşeât kelimesi “müsvedde ve inşâ ettikleri kâğıt ve yelkeni açılmış gemi” anlamlarına gelmektedir.²² Münşeât kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de de “gemi” anlamı ihtiva eder.²³ Münşeât, inşâ ilminin kaidelerine uyularak yazılmış nesir yazılarına denir. Bu yazıların toplandığı eserlere “mecmua” veya “münşeât mecmuası” adı verilir. Münşeât mecmualarında dönemlerindeki nesir türlerinin en güzel örnekleri ve bu nesirleri yazabilmenin çeşitli yolları anlatılır. Bu eserlerde çeşitli dîni hikâyelere, resmî yazışmalara ve husûsî mektuplara rastlamamız mümkündür.

Münşeât, sözün en âhenkli, en güzel ve en doğru şekilde anlatılmasının yolunu anlatan bir türdür. Ancak Dîvan şiirinde olduğu gibi inşânın da kuralları olması sanatçıların hareket alanlarını sınırlamış, onlara geniş bir hareket alanı bırakmamıştır. Bu nedenle daha ilk zamanlarından beri inşâ, özelliklerini korumuş, yazım tarzında ve kurallarında fazla bir değişiklik gözlenememiştir. Edebiyat araştırmacılarının Dîvan şiirini genel olarak kuruluş, geçiş, klâsik , sebk-i hindî, mahallileşme gibi bölümlere ayırdığını gözlemlememize rağmen Dîvan edebiyatı nesri için aynı tasnifi yapmamız oldukça güçtür. Zira bu tür

²⁰ “Kânî Ebu Bekir, Hirre-nâme”, Büyük Türk Klâsikleri, C.7, İst., 1988, s.254.

²¹ “Münşeât”, Meydan Larousse, C.14, İst., 1969, s.312.

²² Lisânü'l-Arap, C.1, Beyrut 1990, s.170.

²³ “Denizde yüce dağlar gibi yükselen gemiler de onundur.” Kur’an-ı Kerim, Rahman, 24.

yazıları görüldüğü 15.yy.dan 19.yy'a kadarki münşeât mecmualarında şekil olarak fazla bir fark görülmemektedir. Orhan Şaik Gökyay bu durumu şu şekilde ifade eder: “Benim İstanbul kitaplıklarında bu konu için bakıp incelediğim yetmiş kadar münşeât içinde çoğu üslûp bakımından birbirinin örneği sayılabilecek niteliktedir ve birini ötekenden ayırabilecek bir üslûp göstermemektedir.”²⁴ Münşeât mecmuaları, konularına göre şu şekilde sınıflandırılmaktadır:²⁵

1. Resmî yazıların toplanmış olduğu mecmualar: Yahya b. Mehmed Kâtib, Menâhicü'l-inşâ; Feridun Bey, Münşeâtü's-Selâtîn; Sarı Abdullah, Düstûru'l-İnşâ ile değişik asırlarda yazılmış çok sayıda münşeât mecmuaları bu türdendir.
2. Yalnız bir şâirin mektuplarının toplanmış olduğu mecmualar: Ali Şir Nevâî, Lâmiî, Şeyhülislâm Ebussuud, Gelibolulu Âfî, Nâbî gibi pek çok şâirin yazmış olduğu münşeâtlar bu grupta incelenebilir.
3. Münşeât ya da mecmua adı altında “ümerâ, hükemâ, havâtin, sadaât, şuarâ, ulemâ, guzât, kuzaât, meşâyih, vüzerâ” için yazılacak yazılar başlıkları, hâtimleri, bu yazılara uygun düşecek cümleler ve örnekler veren eserler: Nâbî, Râşid, Râzi ve Fasih Ahmed Dede'nin münşeât mecmuaları bu türe örnek teşkil etmektedir.
4. Başka başka şâirlerin mecmualarının toplanması suretiyle oluşturulan mecmualar: Okçu-zâde, Veysî, Nergisî, Şerif, Sabri vs. şâirlerin münşeât mecmuaları bu grupta ele alınabilir.

Bu gruplandırmaya göre münşeât mecmualarının, çoğunun resmî ve özel mektupların ve bu mektupları yazma usullerinin toplandığı eserler olduğu görülmektedir. Mektubun yaygın olarak kullanıldığı o devirde, münşeât mecmualarının da önemi yadsınamaz. Bu tür, etkisini Tanzimat dönemine kadar sürdürmüş ve Dîvan şiiri ile birlikte ömrünü tamamlamıştır. Bütün bunlara rağmen araştırılması, anlaşılması gereken bir saha olduğu muhakkaktır.

²⁴ Gökyay Orhan Şaik, “Tanzimat Dönemine Kadar Mektup”, Türk Dili Dergisi, C.XXX, S.2, Ank., 1974, s.18.

Münşeâtler edebiyat ve edebiyat tarihi açısından ilgilenilmesi gereken bir alandır. Osmanlı Devletinde birçok sanatçının, ulemanın, din adamlarının, devlet adamlarının inşâyı kullandığı göz önüne alınırsa bu münşeât mecmualarının en az dîvanlar kadar ilgi gören, elden ele dolaşan rehber kitaplar olduğunu düşünebiliriz. Sadece kütüphanelerde bulunan yüzlerce münşeât mecmuası bu tezimizi doğrulamaya yetmektedir.

a. Münşeâtlarda İçerik Özellikleri:

Münşeât mecmuaları yukarıda da belirtildiği gibi edebiyatımızda 14.yy'ın sonlarından itibaren görülmeye başlamış ve 19.yy'ın sonlarına kadar devam etmiştir. İlk yazılan münşeâtlar genellikle inşânın nasıl yazılması gerektiğini, yapılacak hitapların nasıl olacağını, resmî ve gayri resmî kurumlara yazılacak mektupların özelliklerini sunan eserlerdir. Tarihimizde ilk inşâ eserleri Anadolu Selçukluları döneminde devlet merkezinden yazılan berat, ferman, takrir gibi Farsça yazıları ihtiva eder. Bu yazılan mektuplarda devletin çeşitli kademelerine yazılmış emirler, kararlar, hükümler, arz-ı haller, tezkireler vardır. Ayrıca aynı dönemde kâtiplere örnek olacak şekilde hazırlanmış mektuplarda bulunacak hitap kısımları vardır.²⁶

Münşeât mecmuaları içindeki bilgiler kültür, ekonomi, edebiyat ve siyaset araştırmacıları için önemlidir. Mektup yazmak ve cevap vermek bir kültür işi olduğu için, yazılan mektuplardan o dönemdeki insanların kültür durumlarını, ilgi alanlarını, hangi mevkiinin ve makamın hangisinin hangisine üstün olduğunu anlamamız mümkündür. Devletin resmî dâirelerinde bulunan kişiler buldukları bölgenin durumunu anlatırlar, çeşitli problemleri ortaya koyarlar. Devletlerarası mektuplar da inşâ değeri taşıdığından tarih bilimi için değerlidirler.

Yazılan mektuplarda o dönemde yaşayan insanların ilgilerini, ihtiyaçlarını ve ekonomik durumlarını anlamamız mümkündür. Birçok insan yazmış olduğu mektuplarda sıkıntılarının giderilmesi için ya yetkili bir makama başvurmuş, ya da başka yetkili bir makamdan aracı olmasını istemiştir. Bütün

²⁵ Levend, Âgâh Sırmı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.1, Ank, 1989, s.113-114.

²⁶ Turan, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Ank, 1988, s.147.

bu mektuplardan o dönemdeki ekonomik durumu takip etmemiz mümkün olabilir.

Edebiyat ve edebiyat tarihi açısından da bu mecmuaların önemi büyüktür. Kullanılan dil her ne kadar avamdan uzak ise de o dönem insanların dil zevkini bize yansıtırlar. Herhangi bir şâirin dîvanında bulunmayan bir şiirine, yine bu münşeât mecmualarında rastlamamız mümkündür. Şâirin veya yazarın hangi muhitten etkilendiğini, sıkıntılarının ne olduğunu, edebiyat hakkındaki görüş ve düşüncelerini, ortaya koymuş olduğu eserin gayesini ve nasıl yazdığını bu münşeâtlardan öğrenebiliriz. Mektuplar, şahısların özel iletişim vasıtaları olduğu için birinci ağızdan doğru bilgiler edinmemizi sağlar.

Münşeât mecmualarında muhteva dediğimiz zaman belirli bir sınırlama yapmamız mümkün görünmüyor. Ancak bu mecmuaların birer rehber kitap olduğunu bildiğimiz için genel olarak rastlayabileceğimiz unsurlar mektupların şekli, yapısı, nasıl yazılması gerektiği hakkındaki yazılardır. Örnek olarak verilen metinler ise bize o dönem hakkında bilgiler vermektedir.

b. Münşeâtlarda Genel Olarak Dil ve Üslûp Özellikleri:

Münşeât mecmualarındaki dil, Arapça ve Farsça kelimelerin ve gramer kurallarının çokça yer aldığı uzun tamlamalarla örülü, süslü ve sanatlı ifadelerle yüklü bir Türkçe'dir. Çoğunlukla, münşeât mecmualarında "dil" bu yapıyla karşımıza çıkmaktadır.

Münşeâtların dili o dönemlerde edebiyatıyla güçlü olan Farsça'nın, dîni ve müsbet ilimlerin ifadesinde kullanılan Arapça'nın etkisi altındadır. Mektuplarda kullanılan Türkçe kelime sayısı oldukça azdır. Türkçe kelimeler daha çok yüklemlerde, fiilimsilerde, edatlarda ve bazı eklerde görülür. Bugün "Türkçeleşmiş Türkçe" dediğimiz kelimeleri bir tarafa koyacak olursak diğer kelimeler belli kültür seviyesine ulaşmış Arapça ve Farsça'nın gramer ve anlam kurallarına vâkıf kimselerin anlayabileceği günlük konuşma dilinde geçmeyen yabancı kelimelerden oluşur. Münşeâtlardaki bu yabancı kelimelerin çoğu birebir sözlüklerle karşılayabileceğimiz şekilde de değildir. Çeşitli izafet terkipleriyle anlam kaymasına uğramış, sözlük anlamından daha farklı şeyler

ifade eden kelime grupları karşımıza çıkar. Bu nedenle bir münşeât yazarının ifade etmek istediği manayı çıkarmak bir hayli güçtür. Yerine göre övünme ve dua kısmından oluşan bir metinde istek, yerine göre ince bir istihza, bir sitem söz konusu olabilir. Biz ancak zâhirî manaya hükmedebiliyoruz. Zira bu eserleri kaleme alan insanlar çeşni oluşturan her üç dili de en ince ayrıntılarına kadar bilmek durumundaydılar. İşin içine bir de hünere göstermek eklenince edebiyatımızın “inşâ” deilen bu alanı iyice girift bir hal almıştır.

Yüksek bir edebî kültüre sahip olan münşilerin nesirlerindeki dilin ağır olduğu görülür. Resmi ve özel yazışmalarda belli bir yazı protokolü olduğundan ve bu çerçevede kalıplaşmış ifadeler, hitap şekilleri vaz geçilmez bir unsurdur. Zira inşâ kaidelerine uymak esastır. Yazı ne kadar yüksek mevkiye ve merciye yazılıyorsa gösterilen titizlik de o derece büyük olur. Bu yazışmalarda yerine göre hünere göstermek meramın ifadesinden öne geçmiş, sanatlı söyleyişlerin ve kelime oyunlarının ağırlık kazandığı bir inşâ türü ortaya çıkmıştır.

Tek düze ifadelerden sakınan inşâ yazarları, muhataplarını överken mübalağalar yapmışlar, onların iyiliklerinden, hoşgörülü ve cömert olmalarından bahsederken, onları dünyada bu tür özelliklerle tanınmış kişilerle karşılaştırmışlardır. Eğer bir şey istiyorlarsa zamanenin bozukluğundan, talihlerinin iyi gitmediğinden, devirlerinde kıymetlerinin bilinmediğinden yakınmışlardır. Bu istek mektuplarında mektup yazdıkları şahıslara gece gündüz dua ile meşgul olduklarını, onların iyi haberleri ile memnuniyet duyacaklarının değişik cümlelerle, fakat birbirine benzer ifadelerle dile getirmişlerdir:

Dinî ilimlere vâkıf olan bu münşiler lafzı güzelleştirmek ve manayı pekiştirmek için sözlerin en güzelleri olan çeşitli âyet ve hadislerden yararlanmışlardır. Münşiler, muhtevaya uygun düşen âyet ve hadisi yazarak hem talebin yerine gelmesini istemişler hem de anlatımı zengin kılmaya çalışmışlardır. Doğumda “çocuğu ihsan edenin Allah olduğu” âyeti, evlenmede “aranızdaki bekar olanları evlendiriniz” âyeti, ölüm hadisesinde “bütün nefisler ölümü tadacaktır” âyeti, kendisinden bir şey talep edildiğinde “bir şey isteyeniyi azarlama” âyetini yazmak bir gelenek halindedir.

Ayrıca münşeâtlarda çok rastlanılmamakla birlikte Türkçe, Arapça, Farsça deyim ve atasözlerine rastlamak mümkündür. Kullanılan bir diğer tarz da yazılan yazılar arasına çeşitli mısralar, beyitler ve manzumeler eklemektir. Münşîler en çok Farsça beyitlere ve mısralara itibar göstermişler, zengin bir dili ve kullanım alanı olan Fars Edebiyatını bildiklerini de ortaya koymaya çalışmışlardır.

Mektuplarda duâ ibareleri baş ve son kısımlarda yer almaktadır. Konuya ve duruma göre mektup içinde de dua ibareleri bulunmaktadır. Yapılan duâların, dua edilen şahsın durumu ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Duâ ibarelerinin çoğunda Allah lafzı her zaman geçmemektedir. Bunun yerine onu hatırlatacak ifadeler başvurulmaktadır. Bu yüzden istek ve dilek kipindeki cümleler de yerine göre duâ yerine geçmektedir. Duâlar Arapça, Farsça ve Türkçe olabilmektedir. Duâlar ve duâların uzunluğu mektupların türüne ve amacına göre değişebilmektedir.

Sonuç olarak münşeât mecmualarındaki dil ve üslûbun sanatlı ve günümüz şartlarında anlaşılabilir olduğunu söylemek mümkündür. Ancak konu mektup olunca, bu türün özellikleri ve içeriği de kişiler arasındaki ilişkilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kültürel yapısı farklı olan kişilerin yazmış olduğu mektuplarda, seviyeli bir üslûbun kullanılmış olması da normal görülmesi gereken bir davranıştır.

C. DÎVAN EDEBİYATINDA MEKTUP

Bilindiği gibi Türkçe’de mektup kelimesi yerine” lâhika, nâme, arzuhal, iltifatnâme” gibi kelimeler kullanılmaktadır. Kâmus-ı Türki’ye göre mektup; gerek iş ve gerek arz-ı mahabbet ve tebrik veya taziye v.s. zımında bir âdemden bir âdeme yazılıp gönderilen kâğıt, bitig, nâme, risale, varaka, nemîka.”²⁷ Lugat-i Nâci’ye göre ise başka başka merhalde bulunan iki kişinin yekdiğerine gönderdikleri kağıt, nâme, tahrirat. Bir şehir-i dahilde teâtî edilen evraka (tezkire) namı verilir. Eskiden (emir-nâme) makamında da kullanılırdı.”²⁸

Mektup bununla birlikte “yazılı nesir, yazılmış şey” anlamlarına da gelmektedir. Kelimenin Farsçası nâme, Türkçesi betik, bitigdir. Birbirine uzakta bulunan kişi ve kurumlar arasında haberleşmeyi sağlayan bir yazı türü olarak da bilinmektedir.

Mektup, bugünkü iletişim araçlarının (telefon, radyo, televizyon, faks) olmadığı zamanlarda insanlar tarafından yaygın bir şekilde kullanılan, haberleşmeyi sağlayan tek unsurdur. Bütün dünyada olduğu gibi Türklerin hayatında da mektup önemli bir yer tutmuş, İslâmiyetin kabulünden sonra bir ilim dalı olarak anılan inşânın doğmasına yol açmıştır.

“Osmanlılar mektubu bir ihtisas dalı halinde düşünmüşler, mektup yazma ve haberleşme usullerini, kaidelerini tespit kılıp gösteren, bunları numune mektuplarla tatbik eden “münşeât”, “mecmua” gibi isimler verdikleri böylece de kurallarını ortaya koydukları müracaat eserleri vücuda getirmişlerdir.”²⁹

Dîvan edebiyatında mektup türünün içine çeşitli konular girmektedir. “Arıza, şukka, nâme, uhuvvetnâme, meveddetnâme, muhabbetnâme, tezkire, varakpare, kağıt gibi kelimeler hep mektup anlamına gelir. Konularına göre de arzihal, tebriknâme, tehniyetnâme, taziyenâme, cevapnâme, teşekkür, takriz,

²⁷ Şemsettin Sâmî, Kâmus-ı Türki, İst., 1996, s. 1390

²⁸ Muallim Nâci, Lugat-ı Nâci, İst., 1995, s. 825

²⁹ Arslan, Abdülbaki, Osmanlı İçtimai Hayatını Aksettiren Mektup Örnekleri, Ank., 1995, s.1, (Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

davetnâme, niyaznâme gibi isimler alırlar.”³⁰ Bu konuya daha sonra uzun uzadıya değineceğiz.

Dîvan edebiyatındaki mektup denildiğinde, ilk akla gelen tür münşeât mecmualarıdır. Bunlar da belli başlı üslûpla birbirine benzeyen mektuplardır. Halk tabakasının birbirine yazdığı mektuplar bir yana bırakılacak olursa mektupların birbirine yakın şekilde ele alındığını yalnız, mevki, makam, durum ve konuya göre farklılıklar gösterdiğini görürüz.

Münşeât mecmuaları içinde adına “nâme” dediğimiz aşk mektupları en az rastlanılanıdır. Haremdeki insanların yazdıklarının dışında bu türden mektuplara münşeât mecmualarında rastlamıyoruz.³¹ Bir de Osmanlı şâir ve ediplerinin sanat endişesiyle yazdıkları haberleşme vasıtasıyla kullandıkları şüpheli, bugünkü anlamda sohbet, deneme yazı türlerine; mizah sahası ürünlerine yakın mektuplar vardır. “Yaradılışı itibariyle zekî, dolayısıyla nüktedan ve hicve meyyal Kâni’nin sayısı yüz yirmiyi bulan mektupları arasında pek değişik mevzûlara rastlarız. Tertip yönünden de kendine has vasıflar gösterir. Uykuya düşkün, yalnız uyku mefhumu ile alakalı kelimeler kullanarak yazdığı mektuptan başka “baş”a dâir mazmunlar³² ve atasözleri ile hediye olan bir at dolayısıyla bilhassa bir kedi ağzından efendisine tertip ettiği “hirrenâme” adını taşıyan mektupları şöhret kazanmıştır. Kâni’den sonra bu tarz mektup yazmak adeta moda halini almış, Şeyh Gâlib’e isnat olunan bir mektupta baştan sona kadar Arapça kitap adları, Seyyid Vehbî ve Seniî tarafından Kur’an kıraatı ve çiçeklerle alakalı istilâhlar, Sümbülzade Vehbî’nin bir mektubunda da nahiv istilâhları kullanılmıştır.”³³

³⁰ Gökyay Orhan Şaik, a.g.e., s. 17

³¹ Uluçay, M. Çığatay, Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları, İst., 1950.

³² Bu mazmunun yer aldığı mektuplara örnek olarak: “Yâ feyyazallah, sen zannedersin ki Kâni dedikleri âdem Tokad-ı behişt-âbâdda âdem-i pâ-nihâde-i serendib-i gurbet olduğu gibi başi gâilesine düşerek ahbâbı külliyyen ferâmuş eyleye. Lakin böyle degildir. Perişane-i gurbet işidenlerden irak bir derd-i pür-ihtiraktır. Ki başını farkdan âciz olan bir kimse ol derdden rehâ-yâb olsa serpuşunu pür-tâb-ı semt-i âfitâb ider. Nerde kaldı ki başi gâilesine düşer. Zira gâile ile iştigal başını farkdan sonra olur.” (Büyük Türk Klâsikleri, C.7, s.253)

³³ Tansel, a.g.e., s. 415.

Buradan da görölüyor ki mektup, bir tür olarak Dîvan edebiyatında önem verilen bir türdür. Bütün şâir ve edipler bu türe önem vermiş ve kurallarına riâyet etmişlerdir.

Her edebî tür gibi mektup türünün de belli kuralları olduğunu biliyoruz. Dîvan edebiyatında bu kurallar daha sıkı kaidelere bağlanmış, nazımda olduğu gibi yazar bir çok yönden sınırlanmıştır. Bunun üzerine hüner göstermek isteyen kişiler kelime ve söz oyunlarına başvurmuşlardır. Bu da dilin daha girift bir hal almasına, ağırlaşmasına yol açmıştır.

Münşeât mecmualarında mektup yazılırken dikkat edilmesi gereken hususlara değinilmiştir. Bu kuralları, diğer kaynaklardan da taradığımız kadarıyla maddeler halinde sıralamaya çalışacağız.³⁴

1. Mektupta yazı ve ifadeye son derece dikkat etmek gerekir. Yazılacak mektup ne kadar güzel olur ise bir kimse muhatabına kendisini ifade etmiş olur.

2. Yazılacak şey kaidelerine uygun ve makamına uygun yazılabilmelidir. Sözü yerli yerinde kullanmak şarttır. Aslolan herkesin makam ve mertebesine münasip kelimeleri en güzel şekilde "ahsen-i vech" yazmaktır.

3. Mektuplar yazan ve yazılanın makamına göre; üst makamdan alt makama, alt makamdan üst makama veya eşit makamlar arasında olmak üzere üç gruba ayrılır. Üst makama yazılan mektuplar yalvarma üslûbuyla üçüncü şahıs kipiyle yazılır. Üst makamdan alt makama ise bunun tam tersi olur ve soru-cevap şeklinde yazılmaz, büyüklük edatları kullanılmaz. Akrandan akrana yazılan mektuplarda ise mertebeye göre saygı edatlarını içeren ve gönül okşayan kelimelerle dostluğa riâyet edilir. Ne kadar iltifatlı sözler yazılırsa aradaki muhabbet o derece artar. Bunu yaparken de ifrat ve tefritten uzak olmalıdır. Zira fazla övgü yerine göre yergi (tariz) yerine geçer.

³⁴ Derdiyok, Çetin, XV. Yy. Şairlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-Berg'i, Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Enst.Adana, 1994, (Basılmamış Doktora Tezi), Haksever, Halil İbrahim, Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî'nin Münşeâtı, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Malatya, 1995, (Basılmamış Doktora Tezi), Arslan, Abdülbaki, Osmanlı İctimaî Hayatını Aksettiren Mektup Örnekleri, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Ankara 1995, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tansel, Fevziye Abdullah, Türk Edebiyatında Mektup, Tercüme dergisi Mektup Özel Sayısı, S.356, Gökyay, Orhan Şaik, Tanzîmat Dönemine Değın Mektup, Türk Dili Dergisi Mektup özel sayısı, C.XXX, Ankara, 1974

4. Mektubun başlangıcına muhtevaya uygun olarak başlanmalıdır. Satırların evveline Allah'ın isimlerinden birini "hüve" lafzına bitiştirerek yazmak hem bir kaidedir, hem de muhatabdan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olur.

5. Mektubu gönderen eğer üst makamda ise isminin yanına "muhibb-i muhlis" veya "muhibb-i müştak" diye yazmalı; eğer müsavi ise "da'i-i muhlis" veya "da'i-i devlet" şeklinde yazmalı; şâyet alt makamda ise "ekallü'l-abd", "ahkarü'l-ibad", "ez'afü'l-huddam", "mine'n-nahifi'z-za'if", "abd-i fakir", "çâker-i dirîne" ibarelerinden uygun olanı imza olarak yazmalıdır.

6. Eğer mektup üst makama yazılmışsa imza sol tarafa; eşit makama yazılmışsa sağ tarafa yazılmalıdır.

7. Mektup ve arz-ı hal üst makamdakine gönderilmişse satırların yazımına kağıdın ortasından başlanmalı; akrandan akrana veya alt makama yazılmışsa kağıdın üst tarafından başlanmalıdır.

8. Alt makamdan üst makama yazılan kağıdın satırları sık; üst makamdan alt makama yazılanın satırları seyrek olmalıdır.

9. Nücûm ehline göre uğursuz sayılan dörtgen şekilden kurtulmak için kağıdın bir kenarı kesilmelidir.

10. Eğer mektuplarda hitap olur ise; sena, dua, mektup yazılanın ismi, selam, iştiyak arzı, mülakat talebi, yazış tarihi, ahvalin bildirilmesi, yardım bekleme ve dua sırasıyla yazışma ideal mektubun şartlarındandır.

11. Kendisine mektup gönderilenin rütbesine, edebe riâyet gerekir. Gönderilenin mevkie yüksek ise ismin yazılmaması (eşit ise yazılması) gerekir.

12. Gönderilen alt mevkide ise istek ve duanın kabulü ricası, mektup yazılan kişi ile uzun zaman ayrı kalınmamışsa iştiyak rüknünün yazılmaması gerekir.

13. Gönderen alt rütbede ise ahvalin bildirilmesi, rüknün saygılı bir ifade ile yazılması, zaman ve mekan uzak değilse tarih yazımının terki, gönderilene "hitap" kipiyle değil de "gaip" kipiyle yazılması (fülan nesneyi talep etmişlerdir

gibi) gerekir. Üst makamdan alt makamdakine çokluk kipiyle yazılmaması, ahvalin bildirilmesi, selam rüknüne bitişik olması, selam ile ahvalin bildirilmesinin aynı kip ile yazılmış olması gerekir.

Bu kurallara dikkat ettiğimiz zaman bizim toplumumuzun asırlar öncesinde Avrupaya ışık tutacak derecede mektuplaşma usûllerini sistemleştirdiği görülmektedir. Bugün bile Avrupada münşeât mecmuaları gibi sayısız el kitapları yazılmakta ve yayımlanmaktadır.³⁵

a. Mektup Türleri:

Münşeâtlarda önemli bir yekün tutan mektup örnekleri, yazıcısına ve konusuna göre farklı isimler alırlar. Bu mektupların çoğunun münşeât mecmualarında tarifi bulunmamaktadır. Ancak, mektupların başlarında verilen bilgilerden muhtevaya göre adlandırıldıkları anlaşılmaktadır. Çeşitli kaynaklardan derlediğimiz bilgilere göre en çok kullanılan mektup türlerini aşağıya çıkardık:

- **Meveddet-nâme, Uhuvvet-nâme, Muhabbet-nâme, Şevk-nâme**

Kardeşlik ve sevgi duygularıyla birbirlerine bağlı olan insanların yazmış oldukları sevgi ve muhabbet artırıcı mektuplardır. Bu tür mektuplarda şahıslar birlerine iyilik temennilerini iletirler, karşılarındaki kişilere duydukları muhabbeti çeşitli söz ve sanat oyunları ile ifade ederler. Mektubun sonunda mektubu yazan kişi gece gündüz muhatabı için duacı olduğunu, kendisinin de duaya muhtaç birisi olduğunu beyan eder ve yapılan dualarda kendisinin unutulmamasını talep eder. Bu mektuplar daha çok üst makama veya aynı makamda bulunan şahıslar arasında yazılırlar. Hoca Neş'et'in bir yakınına yazdığı şu mektup, bu türe örnek olarak gösterilebilir:

"Es-selāmu °aleyküm ve rahmetu'llāhi ve berekātühü eḥun fi'llāhi şadikun refīkun fī sebīli'llāhi maẓmūn-ı °ibāre el-ḥubbu li'llāh İsmā°il Efendi refīk-i ʔarīk icābet-i lebbeyk-i ḥuccāc ḥaremu'llāhü du°ā iblāgiyle mantūḳ-ı varakamuz oldur

³⁵ Örnek olarak "K. Graham Thomsen, and D. S. Bland, A Guide To Letter Writing, London, Pan Information, 1980." adlı eserini gösterebiliriz.

ki bundan akdem gāh ka°betillāhi'l-ḥarām̄da taḥṣīl-i icrā-yı derecāt-ı uḡbā ve gāh Şām-ı şerīfde bir duḡter-i pākize aḡziyle icrā-yı mezāk-ı dūnya ve lezzet-i meşrū°a ile beyne'l-ḡavfi ve'r-recāda mütereddid oldığıñuz ḡālede °azm-i tarīḡ eylemiş idiñüz . Bu āna dek bir ḡaber zuḡūr itmedi .Bilmem Şām-ı cennet-meşāmda ḡūr-ḡılman -°üñvān bir pākize kızcaḡız ile zevḡ ü şafāya mı, yoḡsa Medīne-i Münevverede kesb-i şevḡ-i ma°neviyye ile ticāret-i uḡrāya mı meşḡūlsüñüz?...”³⁶

- **Nāme**

Daha çok aşk mektubu için kullanılır. Aşk konusu o zamanlarda kişinin haremine mahsus olduğu için ve bu tarz mektupların yayımlanmasının ayıp sayılacağı için nāme örneklerine münşeāt mecmualarında rastlayamıyoruz. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın:

“İzzetli, hürmetli muhabbetli, adamlıklı, şefkatli, hatırlı, gönüllü, asıllı, usullü, akıllı, izanlı, hūnerli, üslūplu, yakışıklı, güzel huylu, tatlı dilli, uzun boylu, ince belli, kıl ayıpsız hātunum, helālīm Firdevs Hātun huzuruna;

Derūn-ı dilden ve cân-ı gönülden selamlar ve dualar edip ol mübarek nazik hatırın sual ederiz. Huda'nın birliğine emānet veririz. Benim nazlı yārım benim yār-ı gam-kūsārım benim şenliğim şöhretim benim sevdiğim, keyfim benim canım Firdevs'im...”³⁷ hanımına yazmış olduğu mektubu nāme türüne örnek gösterebiliriz.

- **Tebrik-nāme, Tehniyet-nāme**

Her iki kelime de kutlamak anlamına gelir. Tebrik-nāme veya tehniyet-nāme; güzel bir olay veya durum karşısında sevinç ifade eden kutlama mektuplarıdır. Tebrik-nāmeler daha çok üst makamdan alt makama, tehniyet-nāmeler ise alt makamdan üst makama yazılırlar. Sünnet, düḡün, bir işin

³⁶ Neş'et Süleyman, Muharreratı Hususiye-i Neş'et, İst., Üniv. Ktp.,No.3134, yp.17a.

³⁷ Büyük Türk Klâsikleri, C.7, s.229.

başarılması, bir makama atanma, vezirlikteki başarılar, hacdan dönme gibi durumlarda yazılan samimiyet dolu mektuplardır.

- **Tâziyet-nâme**

Taziye kelimesi "sabretmek,tahammül etmek, katlanmak" anlamlarına gelen Arapça " aza" kelimesinden türemiştir. baş sağlığı dileme anlamında kullanılır. Bir ölüm haberi üzerine ölenin yakınlarına duyulan üzüntüyü ifade etmek amacıyla yazılırlar. Bu tür mektuplarda dünyanın gelip geçiciliğinden, her nefsin bir gün ölümü tadacağından, önemli olanın bu yalancı dünya için çalışmak değil de ahiret için çalışmanın gerekliliğinden bahsedilir. Ölen için Allah'tan rahmet, kalanlar için de baş sağlığı dilenir.

Mesihî'nin Gül-i Sadberg'inde yer alan bir mektuptan alınan şu parçayı taziyet-nâmelerdeki üslûba örnek gösterebiliriz: "Bu haber-i pür-şūzuñ istimācından dīdemüz Ceyhūn ve sīnemüz pür-hūn °aql tīre dil hātīre can bedende bī-can ve dil sīnede hafakān olmışdur." ³⁸

- **Cevâp-nâme**

Bir soruya cevap vermek amacıyla veya yazılmış olan bir mektuba karşılık amacıyla yazılırlar. Cevabi mektuplar her mevkiden her mevkiye yazılabilir. Herhangi bir meselenin halli için yazılmış olan mektuplar ise daha çok üst makamdan alt makama yazılırlar. Bu tür mektuplarda sorulan soru veya sorular her yönüyle ele alınır, birden fazla cevap ortaya konarak içlerinden uygun olanın seçilmesi istenir. Sorulan sorulara verilecek cevapların yine soru içinde verilmesi muhataba karşı tevazuu gösterir. ³⁹

- **Teşekkür-nâme, Şükür-nâme**

Görülen bir iyiliğe veya alınan bir hediyeye karşı minnet duygusunun bir ifadesi olarak yazılan mektuplardır. Daha çok küçük rütbede bulunanlardan büyük rütbede bulunanlara yazılırlar. Bu tür mektuplarda sevgi ve bağlılık ve minnet duyguları belirtilir, yapılan iyiliğin veya alınan hediyein meydana

³⁸ Derdiyok, XV.yy. Şâirlerinden Mesihî'nin Gül-i Sad-Berg'i, s.87.

³⁹ Bkz., Metin Kısmı 2, 5, 11 ve 37. Mektuplar.

getirdiği sevinç mübalağalı bir Şekilde ifade edilir. Mektubun sonunda muhataba çeşitli dualar edilerek ömrünün uzun olması Allah'tan niyaz edilir.⁴⁰

- **Takriz-nme**

Bir yazarın veya Őirin ortaya koyduğu eseri övmek amacıyla yazılan mektuplardır. Bu tür mektuplara yalnızca müspet yönlü eleŐtiri mektupları diyebiliriz. Takriz mektuplarında, ortaya konan eserin çok güzel bir eser olduğu belirtilir. ÇađdaŐlarının eserlerinden üstün bir eser olduğundan dem vurularak, eser sahibinin gönlünün hoş edilmesine çalıŐılır. Bu türden mektuplarda çok nazik bir mübalağa sanatı görülür. Mektubun sonunda müessire dualar edilir, daha güzel eserler vücuda getirebilmesi için Allah'tan gç ve kuvvet vermesi niyaz edilir.

- **Davet-nme**

Davet kelimesi "ağrı, çağırma, ziyafet, dua " gibi anlamlara gelmektedir. Düğün, dernek, ziyafet gibi toplantılara çağırmak maksadıyla yazılan mektuplardır. Davet kelimesi bugün de Anadolu'nun çeşitli yörelerinde "yemeğe ağrı" anlamında kullanılmaktadır. Davet mektuplarında muhataba duyulan sevgi ve iştiyak belirtildikten sonra teŐrifleri ile duyulacak memnuniyet ifade edilerek dualar edilir.

- **Niyaz-nme**

Niyaz, sözlüklerde "istemek, dua" anlamına gelir. Niyaz-nme herhangi bir konuda ihtiyacı, arzusu, isteği olan kimselerin yazmış oldukları mektuplardır. Bu tür mektuplar daha çok alt makamdan üst makama yazılırlar. Mektuplarda ince, nazik, yalvaran bir slp kullanılır. Bu mektuplar bir arz-ı halden daha çok aracı olunmasını isteme mektuplarıdır. İhtiyaç sahibi bir kimse ihtiyacının karŐılanması için sözü geçen bir kişiden yetkili bir zata mektup yazıp aracı olmasını ister. Bunun zerine sözü geçen Şahıs da bu mektubu kaleme alır. Niyaz-nmeleri bugünkü anlamda bir işin olması için yazılan aracı kartlarına benzetebiliriz.⁴¹

⁴⁰ Bkz., Metin Kısımı, 5. Mektup.

⁴¹ Bkz., Metin Kısımı 16 ve 37. Mektuplar.

- **Talep-nâme**

Talep kelimesi sözlükte “elde etmeye çalışmak, istemek” anlamına gelir. Talep-nâme herhangi bir makamdan bir şey istemek amacıyla yazılan mektuplara denir. Bu mektupların en belirgin özelliği ,mektuplarda doğrudan doğruya bir istekte bulunulmasıdır. Bu istekler daha çok bağış, maaş, bir görev, kâtiplik veya tımar isteme konularındadır. Bu tür mektuplar daha çok üst makamda bulunanlara yazılırlar. Aynı seviyedeki insanlar arasında yazıldığı da görülür. Mektubu yazan kişi yalvaran bir üslûp kullanır, talihinin bozukluğundan bahsederek mektup yazdığı şahsın cömertliğine de sığınır isteklerde bulunur. Mektubun sonunda muhataba dualar eder.⁴²

- **Tavsiye-nâme**

Tavsiye “önermek, başkasını yönlendirmek, bir fiilin yapılıp yapılmamasını bildirme “ anlamlarına gelir. Tavsiye-nâmeler, herhangi bir şahsı belli bir göreve veya makama tavsiye için yazılmış mektuplardır Bu tür mektuplar alt makamdan üst makama veya eşit makamlar arasında yazılırlar. Tavsiye edilen şahsın dini ilimlere ve müsbet ilimlere vâkıf olan, edepli ve ahlaklı olduğundan bahsedilir. Önerilen görev veya makam için en uygun seçim olduğu anlatılır.⁴³

- **Şefkat-nâme, Muâvenet-nâme, Muhlis-nâme**

İlgi ve yardıma muhtaç kimseleri himaye etmek amacıyla yazılan mektuplardır. Bu tür mektuplar, daha çok devrin, bey, şeyh, ulema, emir gibi yetkili kişileri tarafından daha yetkili olan üst makamlara yazılmaktadır. Bir konuda yetişmiş, bilgili ve olgun kişilerin geçimlerini sağlayacak bir görev veya yer edinebilmeleri için kendilerini iyi tanıyan hamileri tarafından yazılırlar. Bu günkü anlamda bir tür referans mektubu diyebiliriz.⁴⁴

⁴² Bkz., Metin Kısmı 1, 25, 26, 27, 28 ve 36. Mektuplar.

⁴³ Bkz., Metin Kısmı 9, 15 ve 19. Mektuplar.

⁴⁴ Bkz., Metin Kısmı 6, 7, 18, 20, 22, 23, 24, 29 ve 34. Mektuplar.

- **İrsal-nâme**

Bir kimseye veya makama herhangi bir hediye gönderileceği zaman yazılan mektuplara denir. Daha çok gönderilen nesnenin yanında gönderilir. Ayrıca sipariş edilen bir şeyle de gönderilebilir.

“Mecmū^a-i dū-reng rūzgāra çār-çeşm-i çeşmūñ intizār ile dīde-i rūzı nigerān iken nüvīd-i āfiyet ü maḥabbet-istikāmetlerimi ḥāvī mūrūvvetnāme vū nezdīk ü dūr-ı manzūr-ı envār-ı erbāb-ı başiret-i ahrār olmak ümīdimi ĩmā ile tertīb buyurulan dūr-bīn muḳaddemesi revzene-i haḳīḳat-i cinān-ı cān u merdumiñ çeşm-i ḥūr u ḡilmandan enver u dūş tuhaf-zāde-i iḳlīm-i Frenk bir çeşmiñ rūşeniñ ve maḡzi perver-dimaḡ-ı ruḥāniyān ḡulāb-ı ḡül-i ḡulistān ü ravza-i cāvidān şemme iki şīşe āb-ı şukūfe resīde oldukları peygām-ı şafā-yı vaḳt cenāb-ı fütūvvet-muḳatları farḡ-ı sūrūr ile tenşīd-i fu’ād u cāyniñ rūşen-i nehār-ı nihāde-i beytini itibār u incilā-baḡş-ı dīde-i intizār kılınup...”⁴⁵

- **İlam-nâme**

İlam “bildirme, bildirilme, anlatma” anlamlarına gelir. Günümüzde daha çok, mahkemelerde hüküm sureti anlamında kullanılmaktadır. Rütbece küçük olandan büyük olana, veya aynı rütbeye malik insanlar arasında yazılan mektuplardır. Çeşitli durum ve olaylar hakkında bilgi vermek amacıyla yazılan mektuplardır.⁴⁶

- **Şikâyet-nâme**

Daha çok, zarara uğrayan ve rütbece daha küçük olanlar tarafından yetkili kişi veya makamlara yazılırlar. Bu tür mektuplar, uğranılan bir haksızlığı şikâyet veya görevi kötüye kullanmayı bildirmek maksadıyla yazılırlar. Bir olayı bildirmeleri bakımından ilam-nâmelere benzerler. Fakat, şikâyetnâmelere

⁴⁵ Neş’et Süleyman, Muharrerât-ı Husûsiyye-i Neş’et, yp.7a.

⁴⁶ Bkz., Metin Kısmı 12, 21 ve 33. Mektuplar.

esas olan durum değil, durumdan doğan rahatsızlıktır. Fuzûlî'nin bilinen "Şikâyetnâme"si bu türe güzel bir örnek teşkil eder.⁴⁷

- **İyâdet-nâme**

İyâdet "ziyaret, hasta ziyareti, hal hatır sorma " anlamlarında kullanılır. "Zât-ı melek-şifâta ʿarîza-i maraž ʿarîz olup hâşş ü ʿamm qarîn-i hayret ü hem-nişîn-i zücret olmuş idi."⁴⁸ gibi ifadelerle kaleme alınan İyâdet-nâmelerde bir kimsenin hastalanması ve tekrar iyileşmesi üzerine yazılan, hastalıktan dolayı duyulan üzüntü ve iyileşmeden dolayı duyulan sevincin ifadesi görülmektedir.

- **Duâ-nâme**

Dua "Allah'a yalvarma, Allah'tan dilekte bulunma, niyaz, yakarma "anlamlarına gelen bir kelimedir. Belli bir kişinin iyiliğini istemek, ilerideki hayatında Allah'ın rızasını kazanması için yapılan duaların yer aldığı mektuplardır.⁴⁹

Bu terimlerin dışında münşeâtlarda tarifleri verilmeyen fakat başlıklarındaki muhtevaya göre adlandırılan mektuplar da vardır.⁵⁰ Aşırı tevazu ile yazılanlar "dara't-nâme", birinin affedilmesi için yazılanlar "şefâat-nâme ", makam sahibi birine bağlılık bildiriliyorsa "ubûdiyet-nâme", özür beyanı için yazılmışsa "i'tizar-nâme", eğer muhataba ikram söz konusu ediliyorsa "i'zaz-nâme", ululama manası varsa "tevkir-nâme", gönül çekme avutma düşüncesi varsa "istimalat-nâme " denir. Bunun gibi yazı metninin içeriğine uygun kelimelerle zikredilen mektuplar münşeâtlarda pek çoktur.⁵¹

b. Mektupların Bölümleri

Dîvan edebiyatında mektuplar kompozisyon bakımından kendisine has bir sisteme bağlanmışlar ve planlı bir şekilde kaleme alınmışlardır. Bu sistem her münşinin uyması gereken bir formattır. Bütün Dîvan edebiyatı sanatçıları

⁴⁷ Bkz., Karahan, Abdülkadir ,Fuzuli'nin Mektupları, İst., 1948.

⁴⁸ Derdiyok, Çetin, XV.yy. Şâirlerinden Mesîhi'nin Gül-i Sad-Berg'i, s.88,

⁴⁹ Bkz., Metin Kısmı 32. Mektup.

⁵⁰ Haksever, Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisinin Münşeâtı, s.30.

⁵¹ _____, a.g.e., s.25

bazı istisnalar dışında bu formatı uygulamışlardır. Elkab, dibâce, mevzunun işlendiği asıl kısım ve dua mektupların esas unsurlarıdır.

- **Elkab**

“Her mektubun başında “elkab “ denilen ve gönderilenin mertebesine göre sıralanan bir takım sıfatlar dizilir. Elkab bir gelenek olduğu kadar her işin bir düzene bağlı olduğu oturmuş toplumlarda belli kurallara bağlı ve herkesin yerini, ayarını belirtmeye yarayan bir yoldur.”⁵² Elkab , “lakap takmak” anlamına gelen “lakabe” fiilinden türemiş bir kelimedir. Kişilerin kendi isimlerinden başka isimle anılması, künye verilmesi şeklinde açıklanabilir.

Elkab kısmında daha çok rütbe, saygı ve sevgi ifade eden kelimeler vardır.

“Bādi-i faḥr-i mübāhātum devletlū ināyetlū oğlum efendüm ḥāzretleri..”⁵³

“Benüm ma‘ārifmendüm oğlum sultānum ḥāzretleri”⁵⁴

“Fazāiletlū mürüvvetlū oğlum ḥāzretleri”⁵⁵

“Devletlū ināyetlū rāfetlū efendüm ḥāzretleri”⁵⁶

Ancak bazı metinlerde elkap kısmından önce kısa bir duanın da eklendiği görülür. Bu kısım, saygıyı belirten kısım olduğu için daha çok dinle meşgul olan kimselerin bu dua metinlerini kullandığı kanaatindeyiz. Bu dua ibarelerini de elkap kısmına dahil etmemiz gerekiyor.

“Āyet-i dāyet-i şemse-i mehçe-i devletleri tevfiḳun mina’llāh ve naḳş-i niğār-ı şefe-i livā-i iḳbālū’n-nevā-yı vekālete eyyeda’llāh olmak du‘ālarında oldıgum devletlū ināyetlū oğlum sultānum ḥāzretleri..”⁵⁷

⁵² Gökyay, a.g.e., s.20

⁵³ Bkz., Metin Kısmı 1. Mektup.

⁵⁴ Bkz., Metin Kısmı 33. Mektup.

⁵⁵ Bkz., Metin Kısmı 22. Mektup.

⁵⁶ Bkz., Metin Kısmı 19. Mektup.

⁵⁷ Bkz., Metin Kısmı 25. Mektup.

“Maẓhar-ı füyūzāt enzār-ı iksir-i eṣer-i aṣḥāb-dīd-i naẓar olmaları duʿāsiyla fütüvvetü semāhatü mürüvvetü ođlum sultānum ḥāzretleri”⁵⁸

Neṣ’et’in mektuplarının çoğunda bu türlü başlangıç dualarının olduğunu görüyoruz. Ayrıca 13. ve 14. mektuplarda asıl elkap kısmının bulunmadığını, kısa bir dua kısmından sonra dibāce kısmına geçildiğini görmekteyiz. “Sırr-ı ḥulq-ı kerīm mā ḥāzā beṣerān ḥüve illā mülki kerīm ḥāzretlerine maẓhariyetleri niyāz-ı ʿarż-ı icābetgāh-ı Rabbi’r-rahīm kılındığı virāsetde ʿarīza-i devlet-ḥāḥlarıdır ki...”⁵⁹ Kimin kime ne türlü ve hangi ünvanla hitap edeceği münşeāt kitaplarında belirtilmiştir. Padiřaha, valide sultana, sadrazama, vezirlere, řeyhülislāma, kadiya, müderrise, hahama, patriklere, toplumda belli yeri olan kim varsa onlara yazılan mektupların hitapları başka başka olduğu kadar, tumturak bakımından da derece derecedir.”⁶⁰

Hitap edenin edilene olan yakınlığı , muhabbet derecesi , elkap kısmında anlamı tayin eden başlıca etkendir. Ancak özel mektupların bile elkap kısımları çeşitli münşeāt mecmualarında zikredilmiştir. “pedere; bāis-i saadetüm, veliyyü nimetim efendim, valideye; valide-i şefkat küsterim, ehıbbaya; muhibb-i vefa şiarım veya refik-i muhteremim”⁶¹ diye hitap etmek usuldendir.

- **Dibāce**

Bu kısım diğer bir anlamda başlangıç kısmıdır. Asıl anlatılması gereken konuya geçişi sağlar. Bu bölümde, hitap edilene dualar edilir, hal hatır sorulur. Dibāce kısmı en az elkap bölümü kadar önemlidir. Muhatabın gönlünü okşama, onu talebe hazırlama ve bu talebin gerçekleşmesi için vazgeçilemeyen bir unsurdur. Bazı yerlerde dibāce kısmı ibtida ve tahallüs olmak üzere iki grupta incelenir.

⁵⁸ Bkz., Metin Kısmı 35. Mektup.

⁵⁹ Bkz., Metin Kısmı 13. Mektup.

⁶⁰ Gökyay, a.g.e., s.20.

⁶¹ M.H. Naci, Hazine-i Mektubat Yahut Mükemmel ve Mufassal Münşeāt, Dersaadet, Cemal Efendi Matbaası, 1318.

İbtida kısmı mektubun asıl giriş kısmıdır. Genel olarak mektubun sevgi ve saygı bölümünü ihtiva eder. Bu kısımda daha çok muhataba duyulan iştihak ve sevgi belirtilir, gece gündüz hayır dua ile meşgul olduğu açıklanır.

“Hümāda ḥatır-ḥāh-ı fāzıl-āneleri merāyā-yı ḥuṣūlde cilve-ger ve kāffe-i umūr-ı şeniyyeleri tevfiḳāt-ı ḥāṣṣa-i ilāhiye ile behre-ver olmak daʿavātı taḳdīmiyle...”⁶²

“Hümāda sāye-i irşād u ʿināyetleri mefāriḳ-i erbāb-ı rüṣdū sedād üzerinde dāim olmak duʿāsın-ʿünvān-ı niyāz-nāme kılındığı vedāsında...”⁶³

Tahallüs kısmı ise kurtuluş anlamına gelen “halas” kelimesinden türemiştir. Dibāce kısmından asıl kısma, talep kısmına geçişi temin eden ibareleri ihtiva eder.

“Baʿd ez-duʿā mütevaḳḳıʿdur ki, Fażīletü Nuʿmān Efendi ḳarındaşımuz bir muḥliṣ bendeleridür ki, ...ḥāzretlerine ʿarīza-i muḥliṣidür ki, ʿarīza-i pederidür ki ⁶⁴ gibi.

Dibāce bölümüne kısaca, muhatabı isteklerin yapıldığı bölüme hazırlama bölümüdür diyebiliriz.

- **Talep**

Mektubun istekte bulunulan kısmına talep bölümü denilmektedir. Her ne kadar bu bölüme talep bölümü denmesine rağmen, sadece isteklerin sıralandığı bölüm değil, konu bakımından oldukça zengin bir bölümdür. Hayattaki her konu bu kısma girebilir. Kısacası bu kısım mektubun en bağımsız kısmıdır. Dostluk, arkadaşlık, ahde vefa, dilekler, istekler, düşmanlık, şikâyet, arzu, aşk, tasavvûfî nasihatler, dîni konulardaki sorular ve cevaplar, sağlık problemleri, edebî görüşler ve daha yüzlerce, insanı ilgilendiren her konu bu bölüme girebilir.

⁶² Bkz., Metin Kısmı 22. Mektup.

⁶³ Bkz., Metin Kısmı 21. Mektup.

⁶⁴ Bkz., Metin Kısmı 1, 2, 34 ve 35. Mektuplar.

Hoca Neş'et de bu bölümlerde ihtiyacı olanların ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli yerlere mektuplar yazmış, birçok insan için güven mektupları göndermiş, tekke ile irtibatlarını kesenleri ince bir üslûpla azarlamış, dostlarına olan muhabbet ve bağlılığını açıklamıştır.

Talep bölümü "ba'd ez-duâ mütevakki'dür ki", "ifade-i meramımız oldur ki", "arizamız oldur ki " gibi tahallüs ifadeleriyle başlar ve meramın ifadesi "recamızdur", "mes'ulümüzdür", "niyazumdur", "baki ferman sultanımındur", "baki'd-dua" gibi klişe ifadelerle biter.

"Talep kısmı mektubun en önemli kısmıdır. Eğer, bir mektupta talep kısmı yoksa mektup bir "ser-nâme" olmaktan öteye gidemez."⁶⁵

• Dua

Dua sözlüklerde "Allah'a yalvarma, yakarış" anlamlarına gelen bir kelimedir. İsminden de anlaşılacağı gibi gönderilene ve onların yakınlarına Allah'tan hayırlar niyaz edilen bölümlerdir.

"Dāimū'l-evkāt tevfiķāt-ı ilāhiyyeye mazhariyetleri da'avātiyle teveccühātdan hālī olunmadığı ma'lūmları buyuruldukkda..."⁶⁶

"Azīz karındaşum fütüvvetlū mīr-i muhterem haḫretlerine pek 'arş-ı dur'āmuz ve heşt-behişt-i ihlāşımız 'arz oluna"⁶⁷

Bu dua kısmı, her mektubun sonunda mevcut değildir. Neş'et'in mektuplarının çoğunda dua kısımlarının bulunmadığını görmekteyiz. Dua kısmı bulunan mektuplar 3., 4., 12., 19., 34., mektuplardır.

• İmza

İmza kısmı ya mektubun sonunda ya da mektubun altında bulunur. Eğer imza mektubun altına yazılacak ise sol alt boşluğa yazılır. "Bu madde-i imza-gerde iz'ân-ı çâker-ânemdür" gibi ifadelerle metnin sonuna ibare olarak da imza yazılabilir.

⁶⁵ Derdiyok, Çetin, XV. yy. Şâirlerinden Mesihî'nin Gül-i Sad-Berg'i, s.60.

⁶⁶ Bkz., Metin Kısmı 3. Mektup.

D. HOCA NEŞ'ET'İN MEKTUPLARI

a. Eserin Tanıtılması

Hoca Neş'et'in bir çok kaynakta adı geçmeyen "Muharrerât-ı Husûsiyye-i Neş'et" adlı eseri, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi Türkçe Yazma 3134 no'da kayıtlıdır. Bu eser Hoca Neş'etin özel mektuplarından ibarettir.

Eserde toplam 37 mektup vardır. Bu mektuplardan ikisi Hoca Neş'etin mektuplarına cevapnâme mahiyetinde olup geri kalan 35 mektup kendisine aittir. "Neş'et devrinde saygın bir yer kazanmış, bu saygınlığı sayesinde her rütbeden ve her makamdan kimselere mektuplar yazmış, ihtiyaç sahiplerine güven mektubu olarak da düşünebileceğimiz muhlisnâmeler vermiştir."⁶⁸

b. Mektupların içerikleri

1. Mektup

Hekim başı olarak görev yapan Numan Efendi adında bir zata yazılmış mektuptur. Uzun bir dua ile başlayan mektup Nu'man Efendi'den dokuz ayı aşkın bir süre haber alınamaması üzerine yazılmıştır. "Ba'd-ez-duâ mütevaqqî'dürki bizüm Nu'mân Efendi oğlumuz toköz ayı mütecâviz dergeh-i ziyâretümüze degül, hâtırımızı suâle bir âdem irsâli degül, lisân-ı âher ile dahî bir selâmı gelmedi. Bu vaz° nâ-be-câ kendülerden vechen mine'l-vech me'mûl degül iken zuhûrı bir emr-i ağreb olup hayâl-hânemüzde bir kâlîba ifrâğ

⁶⁷ Bkz., Metin Kısmı 4. Mektup.

⁶⁸ Hoca Neş'et, Edirne'de doğmuştur. Asıl adı Süleymandır. Babası Ahmet Refi'a Efendi, Sultan I.Mahmud'un müzahiblerindedir. Bu nedenle Refi'a Efendi Müsâhib-i Şehriyârî adıyla da anılmıştır. Konya'da Mevlevî tarikatına giren Neş'et, burada Çelebi Efendi'den dersler alarak İstanbul'da devrin büyüklerinden ilim tahsil etmiştir. Neş'et, Farsça eğitimine ağırlık vererek bir süre sonra bu konuda ünlü bir hoca haline gelmiştir. Neş'et bu arada şiir ve inşâ ile de uğraşmıştır. Üstad kabul ettiği Cûdî Efendi, kendisine Neş'et mahlasını vermiştir. Daha sonra Nakşibendi tarikatına girmişse de mizacı gereği aktif bir derviş olamamıştır. Devrin tanınmış kişilerine öğretmenlik yapan Neş'et, bu açıdan hoca lakabıyla tanınmıştır. Öğrencilerinden şiir yazanlara mahlaslar vermiş, başarılı olanlarını mahlasnâme ile ödüllendirmiştir. Mahlasnâme verdiği şâirler arasında Şeyh Gâlib, Pertev Efendi, Beylikçi izzet Bey ve Hoca Vahyî Efendi sayılabilir. Neş'et, devrinde üstadlık yönüyle önemli bir yer edinmiştir. Kendisine müracaat eden ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmuş, devrin yetkililerine çeşitli mektuplar yazmıştır. 11 Mart 1807'de İstanbul'da vefat etmiştir. Eserleri: Divan, Tûfân-ı Mârifet, Tercüme-i Şerh-i Dü-beyt-i Molla Câmî, Muharrerât-ı Hususiyye-i Neş'et, Risâle-i Huseyniyye, Risâle-i Tercemetü'l-Aşk. (Daha geniş bilgi için bkz.: Genç, Hoca Neş'et, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvan'ının Tenkidli Metni, s11-40)

⁶⁸ Genç, Hoca Neş'et, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvan'ının Tenkidli Metni, s.100.

idemedüğümüzden sultānımuñ kendüleriyle hukūq-ı kadīm ve mezākına ittılāc-uñuz ʿamīm olmağla mücerred-i hall-i müşkīl fikriyle taraflarına tāhrīr olındı.” Kendileri ile eski hukuklarının bulunduğunu belirten Neş’et ondan haber alınamamasını nüktele bir şekilde dile getirir. Ayrıca kendisinin göğüs ağrıları çektiğini, başının duvar gibi bir sersemlik içinde olduğunu, vücudunda soğukluk meydana geldiğini belirtir. Bütün bu rahatsızlıklara kendince düşündüğü tedavi yöntemlerini belirtir ve doğru olan cevabın kendisine bildirilmesini ister: “Kerem buyurup melhūz olan mevāddiñ her kangısı akreb ise baʿde’l-cerh ve’t-taʿdīl taraf-ı muhlīşīye tāhrīr buyurmaları niyāzumdur. Bu efkardan bizi halāş buyurasūz ve’s-selām.”

Ayrıca bu mektupta Hoca Neş’et’in nüktedan kişiliği ile karşılaşırız. “Şadrımuñ pek ızdırābı var çatlama rütbelerine varıyor buyurduklarında Efendüm Çatladı Kapudan Taşra çıkup bir mikdār temāşā-yı deryā buyuruñ (...) dir idik.”⁶⁹

2. Mektup

Hekim başı Numan Efendi’nin Hoca Neş’et’in sitemlerine ve göğüs ağrıları hususunda ileri sürdüğü fikirlerin yersiz olduğunu belirttiği cevabı mektuptur: “Fāzīlettü Numān Efendi karındaşumuz bir muhlīş-i şādık bendeleridür ki, fi’l-ḥaḳīka şürekā karındaşlarımızda nazār-ı nā-yāb oldığı maʿlūm-ı ḥazret-penāhlarudur. Küstahlığı ḥaḳīkatde ḥaddi mütēcāviz eylemiş. Lakin ḥaḳḳ-ı ʿāciz-ānesinde efendüm daḳı sū’-i zanda ḥaddi tecāvüz buyurmuşsunuz.”

Numan Efendi, Hoca Neş’eti çok sevdiğini, kendisine yapılan sitemlerde haklı olduğunu, ancak biraz haddi aştığını çok nazik bir tarzla dile getirir ve özür diler. Hoca Neş’et’in rahatsızlığı ile ilgili sormuş olduğu her soruya ayrı ayrı çeşitli açıklamalarla ve örneklerle cevap verir. Onun kendi hastalığı

⁶⁹ Neş’et Süleyman, Muharreratı Hususiye-i Neş’et, yp. 2ab-4a

konusundaki vesveselerinin yersiz olduğunu belirtir. Hastalığın tedbiri konusunda tıp ilminin binlerce tedavi yöntemi olduğunu ve mekan değişikliğinin hastalığa çare olamayacağını belirtir.⁷⁰

3.Mektup

Talebelerinden birine yeşil renkli bir gözlük gönderildiğini belirten mektuptur. Gönderilen gözlük ihtiyaç sahibinin daha iyi görmesine yardımcı olacak ve onun için bütün güzellikleri gösteren bir pencere olacaktır. "Mecmū'a-i dū-reng-i rūzgāra çār-çeşm-i çeşmūñ intizār ile dīde-i rūzı nigerān iken nüvīd-i °āfiyet ü maḥabbet istikāmetlerimi ḥāvī mūrūvetnāme vū nezdīk ü dūr-ı manzūr-ı envār-ı erbāb-ı başiret-i aḥrār olmak ümīdimi imā ile tertīb buyurulan dūr-bīn muḳaddemesi revzene-i ḥaḳīkat-i cinān-ı cān u merdumuñ çeşm-i ḥūr u ḡılmandan enver..." Neş'et bütün meşguliyetlerinin arasında kendisini hatırlamaya devam eden öğrencisine bu mektubu göndermiştir. Mektubun sonunda Neş'et, her zaman ilahi yardımlara mazhar olması duasıyla diyerek mektubu bitirir. Her zaman talebesinden iyi haberler almak istediğini belirtir.⁷¹

4.Mektup

Seyyid Feda isimli talebesine yazmış olduğu teselli mektubudur.

Seyyid Feda Efendi bir şahsın yüzünden yolculuğa çıkmış ve bu yolculukta bir hayli sıkıntı çekmiştir: "...Bu def'a irsāl olunan musibetānına pūr-yastan nişāne niyāz-nāmeleri vūrūd bulup egerçi ḥaber-sāde °āfiyetlerinden ḥāric ez-ta°bīr memnun oldum. Lākin keşmekeş-i dest-i girībān-ı āhenīn çeng-i deverān ile çekilen hem-yāzeden şād-çendān perīşān ü maḥzūn oldum..." Neş'et, Feda Efendi'nin çektiği bu sıkıntıları kendilerine olan bağlılığına yorar. Seyyid Feda Efendi Hoca Neş'et'in sevdiği bir talebesidir. Ondan ayrı kalmanın zorluğunu belirterek kendisinin de o tarafa gitmek istediğini ve görüşmeyi

⁷⁰ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.4ab-6ab

⁷¹ _____, a.g.e., yp.7ab.

arzuladığını belirtir. Ayrıca orada bulunan Nebî Efendi isminde bir zata selam, sevgi ve dualarını iletir. Nebî Efendi Seyyid Feda Efendi'nin ihtiyacını halledecek kişidir.⁷²

5.Mektup

Neş'et tarafından kendisine gözlük gönderilen zatın göndermiş olduğu teşekkür mektubudur. Mektup: "Seyyid Fedā Efendinūñ gözlük iltimāsını mutazammın şākirdānından birine lisānından taħrīr olunan mektūbuñ şūretidūr." girişle başlayarak devam eder.

Mektupta gönderilen gözlük sayesinde duyulan memnuniyet ince bir üslûbla ve çeşitli benzetmelerle uzun uzadıya anlatılıyor. Mektup gönderilen zat, kendisini bu gözlükle Allah tarafından kanat ihsan edilen Cafer'i Tayyar'a benzetiyor. Dünyanın bütün güzelliklerini görmesine yardımcı olduğu için de her işini kolaylıkla yapabileceğini ve duyduğu sonsuz memnuniyeti ifade eder. Hoca Neş'et'e bağlılığını bildirerek her zaman hizmete hazır olduğunu belirtir.⁷³

6.Mektup

Devrin Müneccim başısına Seyyid Dâi isminde bir şahıs için "üstatlara verilen iradlardan istifade" hususunda kefil olma mektubudur.

Seyyid Dâi Neş'et'in Üsküdar'da yerleşik olduğu esnada, onun terbiyesi altında bir çok sıkıntıya katlanmış, doğru, terbiyeli ve olgun bir insan olarak yetişmiştir. Neş'et bu zatın artık sevindirilmesi gerektiğini belirtir. Ancak Neş'et'ten başka yardımcısı ve kollayıcısı yoktur. Bu sebeple üstatlara verilen avâidden yararlandırılmasını, eğer bu da kabul edilmezse değişik yolların denenmesini rica etmiştir: "sulṭānum ve sāir üstādlara olan ʿavāide bedel rızā-yı fakīri maḳbūl buyurup hemān bād-ı hevā-yı izne ruḫṣatları eger ḳabūl buyurulmaz ise bādi-i ṣeffā-yı cüz-ī ile izne müsāʿadeleri recāmuzdur."⁷⁴

⁷² Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.8ab, 9ab.

⁷³ _____, a.g.e., yp.9b,10a.

7.Mektup

Hoca Neş'et'in Muhammed adında bir Nakşibendi şeyhinin Kurban Bayramı münasebetiyle Hac farızasını yerine getirip asli vatanlarına dönmelerinde ise Kethüda-yı Han'ın yardımlarının istenmesi üzerine yazmış olduğu mektuptur: "yārān-ı zīşān ve ḥāzerāt-ı pīşāndan berkerde pūr-şekve Muḥammed-nām cümle Ḥāci Nakşibend niyāz-ı dost ḳurbān-ı endādi-i farīza-i ḥacc idüp Ka°be-i maḳşūd-ı vaṭan-ı °aşliyyelerine °azmde kethūdāyı Ḥāna nā-Hudā ve dāmād-ı ḥacle-gāh °arūş sepend-i niḳāb olmaları bādi-i taḥrīk cinān ḥamāme-i mülemma°ı bāl-nāme-i ihlāş-ı °allāme olmuştur..." Hoca Neş'et bu zata kefil olmuş ve ona her türlü yardımın yapılmasını rica etmiştir. ⁷⁵

8. Mektup

Bu mektup Neş'et'in diğer mektuplarına göre farklılık arz etmektedir. Bir iftar yemeği münasebetiyle kime yazıldığı belli olmayan sanatkar bir üslûpla kaleme alınmış, hasbıhal tarzında hitap, cevap, dürr-i cevap başlıklarıyla tertip edilmiş mektuptur: "Bir şebān ki ḳalb-i āsmān-ı dil ü cān-ı yār u mihrībān-ı müşfiḳ gibi āteş-i şafaḳla yanmış ve āh-ı ḥasret ile dūd-ı siyāha boyanmış ve sitāre-i seyyāre-i menār-ı cidār u sevād-ı a°zām gibi dikilmiş ḳalmış idi."

Ramazan ayında çok güzel bir gecede Neş'et'in dostları bir iftar yemeği vermişler ve bu yemekten Neş'et'e haber etmemişlerdir. Bu duruma üzülen ve buna kırılan Neş'et, çeşitli sorular sorarak ve cevaplarını vererek sitemlerini dile getirmiştir. Hatta yer yer küçük düşürücü hakaretlere varan hitaplarda bulunmuştur. "Senin zihn ve zekavetin humk u beluhete mübeddel olmuş " "aklın nanmış" gibi ifadelerden Hoca Neş'et'in sosyal ilişkilere çok önem verdiğini ve bununla ilgili yapılan hatalara çok üzüldüğünü görüyoruz. ⁷⁶

⁷⁴ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.10ab,11a.

⁷⁵ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.11ab,12a.

9.Mektup

Bu mektup Hoca Neş'et'in Seyyid Muhammed Abbas'ın tahsilini yapması maksadıyla şehrin yetkilisine yazmış olduğu mektuptur. Neş'et mektupta, mektup gönderilen zatla arasında olan dostane ilişkiden söz eder,onun büyük bir insan olduğunu belirtir: “tālebe-i ʿulūm-ı recebiyyūn-ı gūrūh-ı pūr-şūkūhdan Seyyid Muḥammed ʿAbbas dāʿīleri keçkūl-i gerden-zād rāhile-i ṭarīḳ-i taḥṣīli dāīyesiyle ol ḥavāliye ḥūr-çin be-dūş-ı ʿazīmet olmağla ʿarz-ı ihlāş zımnında merḳūm bendelerin tavşiyet dāʿīyesiyle niyāz-nāme taḥrīri maʿlūm-ı fażīletleri buyurulduḳda..” Mektubun sonunda da Seyyid Muhammet Abbas için himmette bulunmasını ,onun da herkesin yediği fakir sofrasından yararlandırılmasını niyaz eder.⁷⁷

10. Mektup

Hoca Neş'et'in dostlarından olan İsmail Efendi adındaki bir zatın Mekke'ye gitmesi üzerine ona yazmış olduğu ince latifelerle dolu samimi bir mektuptur.

Neş'et, mektubunda bu zata ince bir latife ile ahiret kazancı için Ka'be'ye mi gittiğini yoksa Şam'da, güzel, temiz bir kızcağız ile meşru dünya zevklerinden mi yararlandığını sorar. Dünya nimetleri ile ahiret arasında tereddüt içinde çıktığı bu yolculuk hakkında sorular yöneltir. Bu arada kendi dergahlarında durumların iyi olduğunu yalnız, Hanif Efendi isimli bir zatın hasta olduğunu ve duaya muhtaç durumda bulunduğunu belirtir. İnce bir latife ile “Bize hayır dua itmek sizin için gāyet nāfi'dür” der. Neş'et, mektubun sonunda ise bu zattan kendi durumunu bildirmesini, kendisine hayır dualar ihsan etmesini, Hz. Peygambere selamlarını iletmesini, çevresinde bulunan ahbabın da kendisine duaya yönlendirilmesini isteyerek: “Bizüm Ğayūr Efendi bu sene-i mübārekede ol ṭarafa ʿāzim olmuşdur. Görilür ise selāmumı tebliğ ve ḥaḳḳında

⁷⁶ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.12ab,16ab.

⁷⁷ _____ , a.g.e., yp.16b,17a.

eliñüzden gelen i'āneyi bī-dirig̃ buyurmañuz mercūdur.” sözleriyle mektubuna son verir.⁷⁸

11. Mektup

Neş'et'in kendisine mektup yazmış olduğu (10. mektup) İsmail Efendi'nin cevabî mektubudur.

Bu mektupta İsmail Efendi kendisinin yalnızca ibadetle meşgul olduğunu, gecesini gündüzünü “Allah Allah” nidalarıyla geçirdiğini belirtir. Kendisinin unutulmamasını ve kendisi için dualar edilmesini ister. Hoca Neş'et'in sağlık ve afiyet haberlerinden duyacağı memnuniyeti ifade eder. H.Neş'et'in muhlisnâme verdiği Seyyid Mustafa Feda Efendi hakkındaki iyi haberler verir ve bu haberlerin M.Feda Efendinin çevresine de iletmesini ister.⁷⁹

12. Mektup

Hoca Neş'et'in Tayyar Paşa Hazretlerinin tekkeye gelişlerinde yazmış olduğu tezkiredir. Tayyar Paşa'dan: “Devletlü 'ināyetlü oğlum efendüm hazretleri hümāda seyr ü sefer-i Sikender-fer-i ħidivāneleründe Hızır tevfiķ-i yār ü yāver ü te'yid-i ilāhī refiķ ü rehber ü fetħ ü nuşret ü dāmen-gir-i rikāb-ı zafer-güsterleri olmaķ du'āsıyla...” sözleriyle bahseden Neş'et, kendisinden adı belirtilmeyen bir şahıs için yardım talebinde bulunmuştur. Hoca Neş'et bu isteğinin yerine getirilmesi durumunda büyük memnuniyet duyacağını ve dualar edeceğini belirtmiştir.⁸⁰

13. Mektup

Hoca Neş'et'in ismi zikredilmeyen ihtiyaç sahibi bir şahıs için yetkili bir şahsa yazmış olduğu mektuptur. Mektupta kendisine gönderilen yedi kile arpa için duyulan memnuniyet ifade edilmektedir. Bu yapılan iyilikler için teşekkür

⁷⁸ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.17b,18ab.

⁷⁹ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp. 18b,19a.

⁸⁰ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 19ab.

edilmekte, karşı tarafın da Allah'ın lütuf ve ihsanlarıyla karşılaşması için dualar edilmektedir.⁸¹

14. Mektup

Hoca Neş'et'in Ali Efendi isimli bir şahsa vermiş olduğu tavassut mektubudur. Ali Efendi Hicaz tarafına gitmek istemiş, Neş'et de bu şahsın arzusunun yerine getirilmesi için, yetkili bir şahsa verilmek üzere muhatap belirtilmeyen bu mektubu yazmıştır. Mektubun tamamı eserde mevcut değildir.⁸²

15. Mektup

Hoca Neş'et'in vüzera-yı izamdan birine yazmış olduğu "ariza-i devlet-hahlarıdır" başlıklı mektubudur.

Neş'et bu mektubunda "manevî oğlumuz" dediği Hüsrev Paşa kethüdası Seyyid Mehmet Alîm Efendinin bir isteği ile birlikte Nakşî şeyhlerinden Mehmet Paşa Camii civarında Özbek Tekkesi şeyhi Yahyâzâde mahdumu Mehmet Tahir Efendi'nin hüner ve ilim tahsil edip fenn-i kitabet ve istihdama şayeste bir zat olarak kendilerinin hizmetlerinde olabilme arzusunu iletir. Mehmet Tahir Efendiye olan güvenini belirten Neş'et, adı geçen her iki şahıs için yardımların esirgenmemesini ister.⁸³

16. Mektup

Hoca Neş'et'in Şeyh Ahmet için yetkili bir kişiye yazmış olduğu mektuptur: "Medîne-i münevvereden Şeyh Ahmed dâ'ileri gâyet fakr u zarûret ve ümmid-i 'inâyet sebebiyle âsitâne-i 'aliyyeye vedûd idüp bir seneden mütecâviz mekş ü ikâmet idüp hikmet-i ilâhi kendüye vech-i ma'âş olacak vazîfe-i mu'ayyene ve ne kadar kifâye-i tûşe-i râh ve evlâd ü 'iyâline nafağaya medâr olur kurreye mâlik olup şıfıru'l-yed tehî dest hâ'ib ü hâsir-i mağzûn iflâs-ı meş'ûn..." Medine-i Münevvere civarından Şeyh Ahmet fakirliği ve yardıma muhtaçlığı sebebiyle asitaneye gelmiş ve bir seneden fazla orada kalmıştır.

⁸¹ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 20ab.

⁸² Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 20b.

⁸³ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 21ab.

Neş'et bu süre zarfında onun iyi bir şahıs olduğunu anlamış, kendisinin ve evlad üyelinin geçimi için vazife arayan bu zata bir güven mektubu vermiştir. Şeyh Ahmet büyük zahmetler çekmekte ve memleketi olan Medine'ye dönmek istemektedir. Neş'et bu mektubunda muhatabından adı geçen zata yardım edilmesini talep etmektedir.⁸⁴

17. Mektup

Hoca Neş'et'in Kâdirî şeyhlerinden Âmâ Şeyh Süleyman Efendi'nin niyaz-nâme istemesi üzerine yetkili bir şahsa yazmış olduğu mektuptur: "...âsitâne-i ʿaliyyede tekke-nişîn-i meşâyih-i kâdiriyyeden aʿmâ Şeyh Süleymân Efendi dâʿileri bitarîk-i seyr ü seyâhat kılmak ve hükümet-i hidiv-ânelerine belki dergâh-ı devletlerine âzim olup bu hayır-ı hâhlardan niyâz-nâme niyâzında olmakla..." Şeyh Süleyman Efendi seyahat etmek ve bir şahsın yardımlarından istifade etmek maksadıyla niyaz-nâme istemiştir. Neş'et de bu kişinin isteğini kırmamış, onu ümitsiz bırakmamak ve sıkıntılarını gidermek amacıyla bu mektubu yazmış, yetkili şahıstan, her türlü yardımını esirgememesini rica etmiştir.⁸⁵

18. Mektup

Hoca Neş'et'in Şeyh Hasan için yetkili bir şahsa yazmış olduğu muhlis-nâmeye zeyl olarak yazmış olduğu mektuptur. Neş'et'in, Şeyh Hasan için yazdığı muhlis-nâmeye ek olarak bu zatın servet-nâmesini de eklemesi lazım gelirken ansızın rahatsızlanması nedeniyle bu ek belgeyi gönderememiş, kendisine bu durum hatırlatılınca belgeyi rahatsızlığı nedeniyle gönderemediğini en kısa zamanda göndereceğini bildirmiştir. Bu vesileyle adı geçen şahsın sorununun giderilmesi ve onun memnun edilmesini rica etmiştir.⁸⁶

19. Mektup

Hoca Neş'et'in, Hâfız Hüseyin Efendi için adı belirtilmeyen bir zata yazmış olduğu mektuptur.

⁸⁴ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 22ab.

⁸⁵ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 22b,23a.

Hafız Hüseyin Efendi Neş'et'ten bir muhlis-nâme istemiş, o da bu zat hakkında araştırma yaparken arifler, salihler ve alimler zümresinden, haysiyet sahibi, Özbeki Mirza Abdullah Neccari isimli bir şahsı önermiş. Neş'et de bu zatın ahlakına kefil olduğunu belirtmiştir. Adı geçen şahıs için her türlü yardımın yapılmasını ve dualarını talep etmiş ancak yine de gönlün rahat olması için lütfun yine de kendilerinde olduğunu belirtmiştir.⁸⁷

20. Mektup

Hoca Neş'et'in bu mektubu "Vüzerā-yı ʿizām̄dan birine taḥrīr olınan şūret-i kā'imedür." sözleriyle başlar. Mağrip müftüsü Abdullah Efendi için yazmış olduğu mektuptur. Neş'et Medineli bu şahıs için alim, salih, abid ve duası kolay kazanılan kimselerden olduğunu belirttikten sonra yetkili şahsın yanına gidecek olan Abdullah Efendi için fakara ve ihtiyaç sahiplerine buyurulan nimetlerden yararlandırılmasını ister. Yetkili şahıstan, mektup eline ulaşır ulaşmaz gerekenin yapılmasını rica etmiştir. "Derkenar" diye başlayan kısımda ise kendi durumunun iyi olduğundan bahsetmektedir.⁸⁸

21. Mektup

Hoca Neş'et tarafından meşayih makamından birine yazılmıştır. Neş'et Seyyid Ni'metullah Efendi adında bir zata muhlisnâme vermiş, o da bu vesileyle hacca gitmiş, Mekke ve Medine'yi ziyaretten sonra İstanbul'a gelmiş. Teşekkür etmek için yanına oğlunu da alarak meşayih makamına gitmeye niyetlenmiş, fakat Neş'et ile ülfet ve sohbetle meşgul iken kış bastırmıştır. Kışın meydana getirdiği karışıklık, anne ve vatan sevgisi gâlip gelmiş, bir iki gün zarfında arzularını yerine getiremeden geriye dönmelerine sebep olmuştur. O zat, özrünü iletibilmek için Neş'et'ten yardım istemiş, bunun üzerine Neş'et de bu mektubu kaleme almıştır. Neş'et, buna sebep olan mazereti, bu şahısların yolculuğa çıkmalarının kendi istek ve arzularıyla olmadığını, çeşitli ikram ve teşekkürlerini vaktin dar ve müsait olmaması sebebiyle iletmediklerini, dolayısıyla herhangi bir kusurlarının bulunmadığını anlaşıldığını belirtmiştir.

⁸⁶ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp. 23b.

⁸⁷ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 24ab.

Neş'et, Ni'metullah Efendinin durumunu anlatmış, ortaya çıkan bu durum üzerine adı geçen şahsın mazur görülmesini ve hayır duaların bu zattan esirgenmemesini rica etmiştir.⁸⁹

22. Mektup

Bu mektup Hoca Neş'et tarafından adı belirtilmeyen bir zata yazılmış halisane dostluk mektubudur." Fażîletlü mürüvvetlü oğlum sulţānum ḥazretleri Hümāda ḥāţır-ḥāh-ı fażıl-āneleri mirāyā-yı ḥuşūlde cilve-ger ü kāffe-i umūr-ı seniyyeleri tevfiķāt-ı ḥāşşa-i ilāhiye ile behre-ver olmak daʿavātı takdīmiyle ʿarīza-i ḥāliş-ānemüzdür ki beyne hümāda olan kıdem-i ḥuķūķ ü maḥabbet muķtezāsı dāimā duʿā-yı ḥayriyyeleriyle evķāt-güzār ve ḥaber-i şihḥat ü ʿāfiyetleriyle intizār üzre iken..."

Neş'et, mektup yazdığı zatla aralarındaki sevgi ve dostluktan bahsetmiş, o kişinin sıhhat ve afiyetlerini dilediğini ifade etmiştir. Neş'et, ayrıca kendisine daha önce gönderilmiş olan bazı hediyelerden duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Mektubun sonunda kendisinin unutulmamasını, sık sık hayır dualarla anılınmasını istemiştir.⁹⁰

23. Mektup

Vüzera-yı izamdan birine yazılmış bir mektuptur. Neş'et'in asitanede görevli olduğu bir zamanda ihtiyaç sahibi birisi Neş'et'ten çeşitli hususlarda yardım talep edip niyaz-nâme istemiştir. Neş'et de bulunduğu makamın ve dinin yüklediği bir sorumlulukla bu şahsı geri çevirmemiş ve ona bir niyaz-nâme vermiştir. Mektup bütün bunları teyit mahiyetindedir. Neş'et muhatabından, gönderdiği bu şahsa yardımcı olmasını, onun ihtiyacının karşılanmasını ve istediklerinin layıkıyla yerine getirilmesini talep etmiştir.⁹¹

⁸⁸ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 24b,25a.

⁸⁹ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp. 25b,26ab.

⁹⁰ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp. 27a.

⁹¹ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 27ab.

24. Mektup

Hoca Neş'et'in vüzeradan birine Recayizade Süleyman Bey'i tavsiye etmek amacıyla yazmış olduğu mektuptur.

Recayizade Süleyman Bey çocukluğundan beri Neş'et'in dizlerinin dibinde yetişmiş manevi çocuklarından. Bu zat; terbiyeli, edepli, ahlaklı, emin ve dini bütûn bir insan olarak yetişmiştir. Adı geçen bu zatı vezire tavsiye eden Neş'et, aynı zamanda babasını da yakinen tanıdığını belirtir. Neş'et vezirden adı geçen bu şahsa her türlü yardımın yapılmasını niyaz etmiştir.⁹²

25. Mektup

Hoca Neş'et'in Üsküdar'daki bir tekke şeyhi için yazmış olduğu mektuptur. Mektupta muhatabından daha önce almış olduğu bir mektuptan dolayı duyduğu memnuniyeti ifade etmekte, ancak bu zatın çektiği çeşitli sıkıntılardan dolayı duyduğu üzüntüyü belirtmektedir. Neş'et bu sıkıntıların en kısa zamanda geçmesini diliyor ve dualar ediyor. Ayrıca Üsküdar'da bulunan bir tekke şeyhini mektup yazdığı bu şahsa göndererek ona iltifat ve ihsanlarda bulunmasını istiyerek: "fukarā vü ebnā-yı sebīl ḥaḳlarında cārī olan cūy-bār-ı deryā-nevāl-i ināyet ü iḥsānlarıyla bu teşne-i kerem dā'ileri daḫı evdār-ı reyyān ve cānib-i peder-ānemüz gāh gāh iltifāt-nāmeleriyle yād ü münşerh vü mesrūrū'l-iltifāt buyurulmaḳ me'mūl-i muḫibb-ānemüzdür." yapılacak olan iltifatlardan duyacağı memnuniyeti ifade etmektedir.⁹³

26. Mektup

Hoca Neş'et'in "efendi" dediği "reşadetlü" bir zatın "Şeyh Muhammet Emin Efendi olması muhtemel"⁹⁴ da'ilerinin fukarasından Derviş Abdullah için yazılmış bir istek mektubudur.

Neş'et bu mektubunda Derviş Abdullah'ın ve çoluk çocuğunun perişan olduğunu ve kendilerine yardım edilmesini istemiştir. Derviş Abdullah, mektup

⁹² Neş'et Süleyman , a.g.e., yp. 28ab.

⁹³ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 28b, 29ab.

⁹⁴ Genç, İlhan, a.g.e., s.107.

gönderilen kişinin yanına gitmek için yolculuğa çıkmıştır. Hoca Neş'et kendisi ve ailesi fakr ü zaruret içinde bulunan bu kişi için her türlü yardımın yapılması ve geçiminin sağlanması hususunda yardım talep etmiştir. Bu yapılacak olan yardımlar Neş'et için bir sevinç vesilesi olacaktır.⁹⁵

27. Mektup

Bu mektup, Hoca Neş'et tarafından Halep valisine Feyzî Efendi'nin tayin ve nakil talebi için yazılmış bir arizadır.

Hoca Neş'et, şahsında "iltifata şayan, ihtiram sahibi, sevilecek bir zat" şeklinde tanıttığı Feyzî Efendi'nin bir valilik makamında görevlendirilmesini ve orada bir müddet ikamet ettikten sonra kendi tarafına, evinin yakınlarına bir yere tayin edilmesini " saadetlü, semahatlü, mürüvvetlü oğlum" dediği Halep valisinden istemiştir.⁹⁶

28. Mektup

Hindistan'dan Kabil Şahı'nın biraderi Keşmir Hanı Ahmet Han'ın Türkistan'dan İstanbul'a gelip Neş'et ile tanışmasından sonra Mekke ve Medine'ye gitmek istemesi üzerine Neş'et'in adı geçen Han'ın bu isteğinin gerçekleşmesi maksadıyla ilgili makama yazmış olduğu mektuptur.

Ahmet Han daha önce hacca gitmek maksadıyla yola çıkmış; İran, Türkistan ve Arabistan'da yedi sene seyahat ettikten sonra İstanbul'a gelmiştir. Burada Hoca Neş'et ile tanışmış, bir yıldan fazla onun yanında kalmıştır. Daha sonra ülkesinden gelen haberler üzerine ülkesine dönmesi mecburiyeti baş göstermiştir. Ahmet Han, Mısır üzerinden hacca gitmek oradan da bir Hint gemisi ile ülkesine dönmek istemektedir. Neş'et, bu zat için her ne kadar ihtiyaç sahibi birisi olmasa bile gurbet hali olmasından dolayı, mektup yazılan makamın yardımına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Neş'et, Ahmet Han için Derviş Nihad gibi derviş bir zat olması ve başka bir memleketin sofrasından

⁹⁵ Neş'et Süleyman, a.g.e, yp. 30ab.

⁹⁶ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 30b, 31a.

olması hasebiyle her türlü yardımın yapılmasını, sonra da Mısır tarafına gönderilmesini, oradan da Hicaz'a ulaşmasının sağlanmasını talep etmiştir.⁹⁷

29. Mektup

“Tevfīk-i ḥāṣṣa vü ʿināyet-i maḥṣūṣa-i ilāhiyyeye mazhar olmaları durʿasıyla fazīletlü semāhatlü fütüvvetlü sulṭānum ḥazretlerine ʿarīza-i muḥliṣ-i ḡaybī oldur ki bādi-yi ṣuḳka-i ihlāṣ-perverī yār-ı bendeleri cenāb-ı semāhatlerine daʿvā-yı kıdem-i ḥuḳūḳ-ı ṣūret-i pederī iddiʿasında olan bir bendeleri olup...” ifadeleriyle Hoca Neş'et bu mektubu, babasının kendisiyle çok eski ye dayanan bir hukuku olduğunu beyan eden ve bu hukuka dayanarak niyaz-nâme isteyen eski bir ahababının oğluna vermiştir. Mektubun muhatabı belli değildir. Neş'et bu belli olmayan muhataptan mezkur şahsın ihtiyaçlarının karşılanmasını istemiştir.⁹⁸

30. Mektup

Neş'et bu mektubu yoksul bir şahıs için Hacı Süleyman Ağa adlı birisine yazmıştır. Neş'et bu yoksul şahsın adını belirtmemiştir. Göndermiş olduğu dua-nâmenin Süleyman Ağa'ya ulaştığında ondan her türlü yardımı esirgememesini istemiştir.⁹⁹

31. Mektup

Neş'et'in ihtiyaç sahibi bir kimse için yazmış olduğu mektuptur. Muhatabı belli olmayan bu mektupta mektubun yerine ulaşması durumunda gönderilen ihtiyaç sahibi şahsın her türlü ihtiyacının karşılanmasını rica etmiş, yapılacak yardımları dualarının sebebi olarak göstermiştir.¹⁰⁰

32. Mektup

Neş'et'in daha önce Feyzi Efendi isimli bir kişi için mektup yazıp gönderdiği kişiye iltifat için yazmış olduğu mektuptur.

⁹⁷ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.31ab.

⁹⁸ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.32ab.

⁹⁹ Neş'et Süleyman , a.g.e., yp.32b.

¹⁰⁰ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.32b, 33a.

Halep valisi Feyzi Efendi ile birlikte bir mektup göndermiş, Feyzi Efendi'den duyduğu memnuniyeti bildirmiştir. Bunun üzerine Neş'et de Feyzi Efendi'ye güvenini belirterek, hizmetlerinde zerre kadar kusur olmayacağına inancının tam olduğunu belirtir. Mektubun sonunda ise kendisinin unutulmamasını ister.¹⁰¹

33. Mektup

Hoca Neş'et, "Bādi-i fahr-ı mübāhatım devletlü cināyetlü oğlum efendüm hāzretleri , seni Rabbü'l-ālemīn Hāzretlerine emānet eyledüm.Allāh Teālā her hāletde muīn-i zāhirūñ olsun nice zaman taḥrīr ü intizārdā olduğım nüvīd-i āfiyetlerini mübeşşer iltifāt-nāmeleri bu def'a ḥayat-baḥş-ı vedūd-ü mezāmin-i nevāziş-i rehīnleründen derece-i memnūniyetüm rütbe-i ta'bir ü taḥrīrdan efzūn olup..." sözleriyle başladığı bu mektubunda adını belirtmediği bir ahbabına üç ayrı konuda bilgiler vermektedir.

Mektubun birinci bölümünde Şeyh Ceylanî merhumun yanında bulunmuş, icazetli Ali Mekkî isimli bir kişi asitanede sefil ve şaşkın bir halde kalmıştır. Bu şahıs asıl vatanı olan Mekke'ye dönebilmek için Neş'et'ten yardım istemiştir. Neş'et de bunun üzerine mektubu gönderdiği kişiden adı geçen kişiye yardım etmesini istemiş, hacca giden kabile ile birlikte vatanına dönmesini sağlamasını talep etmiştir.

İkinci bölümde ise, Şişman Said adlı bir zatın kendisine yapılan iyiliği unutmadığını Muhammet isimli bir şahsın hizmetinde vaktini dua ve ibadetle geçirdiğini, kendisine yapılan iyilikleri unutmayıp sık sık dualar ettiğini belirtmiştir. Neş'et de bu zat için ihlasta bulunmaktadır.

Üçüncü olarak ise Şeyh Muhammet Hakîm Neş'et'ten bu mektup yazdığı şahsa ulaşabilmek için yardım istemiş, Neş'et de bu isteği geri çevirmeyerek, Osman Efendi isimli bu zata mektup göndermiş ve her türlü yardımın esirgenmemesini talep etmiştir.¹⁰²

¹⁰¹ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 33b.

¹⁰² Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 33b-35ab.

34. Mektup

Hoca Neş'et'in, Dîvan-ı hümayundan Osman Efendi isimli bir şahsa göndermiş olduğu mektuptur.

Mektupta Mısır ülkesinin sakinlerinden bir derviş vatanına dönmek için Neş'et'ten yardım talep etmiş. Neş'et de bu talebi kırmayarak Osman Efendi isimli bu zata mektup göndermiş ve bu kişinin memleketine dönebilmesi için her türlü yardımın yapılmasını niyaz etmiştir.¹⁰³

35. Mektup

Hoca Neş'et'in Kocaeli Mutasarrıfı Paşa Hazretlerinin kâtibi Mustafa Efendi'ye gönderdiği mektuptur. Neş'et, mektupta herhangi bir istekte bulunmamış, aralarındaki muhabbeti sağlam tutmak amacıyla hal hatır sormuştur. Kendisinin unutulmamasını, sık sık hatırlanılıp kendisi için dualar edilmesini talep etmiştir.¹⁰⁴

36. Mektup

Bu mektup, Neş'et'in yazdığı öteki mektuplardan farklı bir muhteva arz eder. Hüdhüd Efendi adlı bir şahsa yazılmış olan bu mektupta Neş'et vefasızlığa karşı tariz, sitem, hatta azar dolu bir üslûpla tepkide bulunmuştur. Neş'et, " Hüdhüd-i sebâ-yı zalâlet ebâbil-i ibrânil-i şekâvet izzetlü ve sâletlü imtiyâzlu Hüdhüd Efendi cenâbları..." diyerek mektuba başlamış, Hüdhüd Efendi'den hiç haber alınamaması ve asitane ile olan münasebetin kesilmesine duyduğu tepkiyi dile getirmiştir.

Hüdhüd Efendi, Neş'et'in himmetini görmüş ve belki de onun yardımıyla bir makama gelmiş fakat bu nimetlerin karşılığı olan vefalı olma meziyetini gösterememiş bir şahıs intibasını vermiştir. Neş'et "bir daha sizi anmamak lazım idiyse de alışmış olduğumuz huy üzerine arayıp sormak mecburundayız" dedikten sonra sadareten Salih Ağa'nın, Hüdhüd Efendi'nin yanına bir ihtiyacı için gideceğini belirtmiş ve bu zata yardımcı olmasını rica etmiştir. Neş'et

¹⁰³ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.35b.

¹⁰⁴ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp.36ab.

böylece adı geçen şahsa bir şans daha tanımış, kendilerinin unutulmamasını, hayırla anılmasını ve kendileri için duaya gayret etmesini talep etmiştir.¹⁰⁵

37. Mektup

Hoca Neş'et'in talebelerinden Rehavi ve Seyyid Feda Efendi, Eflak-Boğdan beğzadelerini ziyaret etmişler. O sırada gittikleri yerde Ramazan ayının hilaliyle birlikte oruç başlamış, ancak ramazan orucunun Hıristiyanların perhiziyle karışması üzerine fıkhi bir mesele ortaya çıkmış. Adı geçen talebeleri Hocaları Neş'et'e durumu arz etmişler.

Hoca Neş'et kendisine iletilen bu sorunu bir fıkıhçı titizliği ve bilgisiyle tahlil edip soru cevap tarzındaki üslûbuyla meseleyi aydınlatmıştır: "Ve'l-hāşıl bu vücūhūñ her kangısı āyine-i şāf-ı inşāf olan tāb-ı vaqarlarından cemālū kemāl-i hüsn-i şūret ile rū-nümā olur ise işāret buyurmaları niyāzumdur ve's-selām. "Neş'et öne sürdüğü fikirlerden hangisi akla daha uygun ise ona işaret etmelerini niyaz etmiştir.¹⁰⁶

Sonuç olarak yukarıda verilen özetlerden de anlaşılacağı gibi Neş'et, devrinde önemli bir yere sahip olan bir kişi olarak görülmektedir. Yazmış olduğu mektuplardan yirmi beşi çeşitli konulardaki ihtiyaç sahipleri için yazdığı yardım nitelikli mektuplardır. Yine bu mektuplardan üçü, öğrenim görmek isteyen şahısların öğrenimini yapabilmesini sağlamak amacıyla yazılmıştır. Beş mektup ise Neş'et'in yazmış olduğu samimiyyet ifade eden sosyal konulu mektuplardır. Geri kalanları ise cevabî niteliği olan mektuplardır. Mektup yazılanların çoğu yetkili insanlardır. Mektuplardan on altısı "yetkili bir şahıs"a yazılmıştır. Beşi vezirlerden birine, üçü münecimbaşıya, biri vâliye, biri mutasarrıfa, geri kalanlar ise talebelerine ve ahbablarına yazılmıştır.

¹⁰⁵ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 37a.

¹⁰⁶ Neş'et Süleyman, a.g.e., yp. 37ab-40ab.

c. Dil ve Üslûp Özellikleri

Bütün münşeâtların genel özelliği olan “dil ve üslûp güzelliğine önem verme” Neş’et’in münşeâtlarında da görülür. Neş’et’in dili diğer münşeât yazarları kadar ağır olmasa bile, o da inşâ geleneğine uymuş, anlatımlarında Arapça ve Farsça unsurlara sıkça yer vermiştir. Neş’et’in mektuplarında kullandığı dil, mektup gönderdiği kimsenin makamına ve derecesine göre değişmektedir. Neş’et kendisi gibi yüksek kültür seviyesindeki insanlara yazdığı mektuplarında oldukça sanatlı ve ağır bir dil kullanmıştır. Ancak, kendi dostlarına veya kültür seviyesi daha alt düzeyde olan talebelerine ise nispeten daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Talebelerinden birine yeşil renk gözlük gönderildiğini bildiren mektubunda ağır bir dil görülür.

Mecmû'a-i dū-reng-i rûzgāra çār-çeşm-i çeşmüñ intizār ile dīde-i rûzı nigerān iken nüvīd-i ʿāfiyet ü maḥabbet istiḳāmetlerimi ḥāvī mürüvetnāme vü nezdīk ü dūr-ı manzūr-ı ʿtibār-ı ʿulül-ebşār ve maḥzar-ı envār-ı erbāb-ı başīret-i aḥrār olmak ümīdimi ĩmā ile tertīb buyurulan dūr-bīn muḳaddemesi revzene-i haḳīkat-i cinān-ı cān u merdumuñ çeşm-i ḥūr u gılmandan enver u dūş tuḥaf-zāde-i iklīm-i Frenk bir çeşmüñ rūşenüñ ve maḡzi perver-dimaḡ-ı ruḥāniyān gülāb-ı gül-i gülistān ü ravza-i cāvidān şemme iki şīşe āb-ı şukūfe resīde oldukları (7a)

Eski dostlukları olduğu anlaşılan Hekimbaşı Numan Efendi'ye yazdığı mektubunda ise daha sade bir dil göze çarpar.

Bizüm Nuḡmān Efendi oḡlumuz toḡuz ayı mütecāviz dergeh-i ziyāretümūze degül ḥātīrımız suāle bir ādem irsāli degül, lisān-ı āḡer ile daḡı bir selāmı gelmedi. Bu vaz-ı nā-be-cā kendülerden vechen mine'l-vücūh me'mūl degül iken zuḥūrı bir emr-i aḡreb olup ḥayāl-ḥānemūzde bir ḳālība ifrāḡ idemedigümüzden sulṫānumuñ kendüleriyle ḥuḳūḳ-ı ḳadīm ü mezāḳına

itlâ-uñuz amîm olmağla mücerred-i hall-i müşkîl fikriyle taraflarına tâhrîr olundu.

Genel olarak ele alacak olursak, Neş'et'in kullanmış olduğu dil, Arapça ve Farsça unsurların sıkça yer aldığı, Türkçe unsurların az olduğu bir Osmanlı Türkçesi'dir. Neş'et; isim, sıfat, zarf, edat gibi unsurlarda Arapça ve Farsça'ya itibar eden Neş'et, fiillerde ve bazı eklerde Türkçeye daha fazla yer vermiştir.

Neş'et'in mektuplarında isimlerin hep Arapça ve Farsça'dan seçildiğini görmekteyiz. Türkçe kelimelerden mesela "karındaş" (s.2b,st.21), "dede" (s.4b,st.19), "oğul" (s.8b,st.18) gibi örnekler çok az rastlanır. İsimlerin çokluk şekilleri Arapça ve Farsça kurallara göre yapılır. Türkçe çokluk eklerine ise sadece şahıslardan bahsederken saygı ifade eden kelimelerde rastlamaktayız. "Aziz karındaşum (...) hazretlerine" (s.9b,st.12), "Perverdigara emanet olsunlar" (s.9b,st.13), "Muhammed Alim bendeleründen" (s.21a,st.11) gibi. İsim tamlamalarının büyük bir çoğunluğu da Türkçe olmayan kelimelerle ve Arapça, Farsça kaidelere uygun olarak yapılmıştır. "Sitare-i seyyare-i menar-ı cidar u sevad-ı azam" (s.12a,st.11), "ziyaret-i münasebet" (s.13b,st.1), "dua-yı hahriyye vü ezkar-ı cemile" (s.28a,st.6) gibi örnekleri çoğaltmamız mümkündür. bütün bunların yanında "mahi-harlık semeresi" (s.13a,st.19), "mehtab zevki" (s.13a,st.14), "secde-i şükür güzeran sınıfı" (s.23a,st.16) gibi Türkçe kurallarla yapılmış isim tamlamalarına rastlıyoruz.

Sıfatlar konusunda ise ağırlığın yine Arapça ve Farsçadan yana olduğunu görmekteyiz. "Devletlü inâyetlü rafetlü sultanum hazretleri" (s.22b,st.14), "bir iki gün "(s.26a,st.19) gibi Türkçe sıfatlara yer yer rastlamaktayız.

Sıfat-fiillerde "kılan, bulunan, görünen, olan, buyurmuş, olduk " gibi Türkçe olanlarının yanında Arapça ve Farsça olanlarına çok sık rastlıyoruz."Hasıl, kadim, çü kadar, mecbul, mevsuf, menut, saf, hasıl, vabeste, refik, vareste, tekke-nişin, dem-güzar, şeref-bahş, nıknam" verilebilecek sayısız örnekten yalnızca birkaçıdır.

Sayı sıfatlarında "hezar hezar bu güne mesa-i meşkureye.."(s.29b,st.10), "heman-saat heman"(s.10a,st.19), "sad çendan perişan-ı mahzun oldum" (s.8a,st.21), "Çar-çeşm-i çeşmün" (s.7a,st.8),"salisen hâce efendimizün" (s.5a,st.19) gibi Arapça ve Farsça olanlarının yanında "yedi sene" (s.31b,st.2) "bir iki gün "(s.26a,st.19), "iki şişe ab-ı şükufe" (s.7a,st.20), "bir yirde" (s.6b,st.13), "tokuz ayı müteceviz" (s.2a,st.13) gibi Türkçe olanlarına da rastlıyoruz.

Neş'et münşeâtında Arapça ve Farsça zarfları Türkçe zarflardan fazla kullanmıştır.Neş'et, "şimdi, nice, sonra, yana yana, taşra, öteden beri, pek, berü," gibi Türkçe zarflar ve "deyü, iken, idüp, eyledüklerinde, olacak, oldukda, olup" gibi Türkçe zarf-fiillerin dışında Arapça ve Farsça olanlarını tercih etmiştir. "Gah gah, kerre, kerhen, akdem, tek, تنها, hezar, gâyet, esna, hayli" gibi günümüz Türkiye Türkçesinde de kullandıklarımızın dışında Arapça ve Farsça olanlarından bazıları şunlardır:

"Diriğ hezar diriğ" (s.12b,st.10), "sad hayf sad" (s.12b,st.3), "behersene" (s.3b,st.18), "yekan yekan" (s.4b,st.3), "leylen ve neharen" (s.6b,st.13), "nev-be-nev" (s.8a,st.4), "ila haze'l-an" (s.12b,st.8), "saat-be-saat" (s.16b,st.19), "üftan ü hizan" (s.18b,st.16), "merdan-ı arsa-i guberada revan revan" (s.20a,st.4),"ba'd-ez-în" (s.36b,st.3), "ba'd-ez dua mütevakkî'dür ki" (s.10b,st.3), "ba'de'l-cerh ve't-ta'dil" s.4a,st.12), "va-beste" (s.23b,st.6), "arz-ı ke'l-evvel" (s.2b,st.11).

Neş'et, edatları kullanırken de "fi külli an tedbirleri" (s.3a,st.2), "farigu'l-bal bila fikr-i iyal" (s.9b,st.6), "ala cenahi'l-isti'cal" (s.10a,st.19), "mazmu-ı ibare-i el-hubbü li'llah" (s.17b,st.5), "an zuhri'l-gayb" (s.24a,st.6) gibi Arapça ve Farsça yabancı edatların yanında, çoğunlukla "zira, dahi, gayri, nâşî, denli, lakin, aynı, amma, gibi, üzre, elbette, dek gibi Türkçe edatları veya Türkçeleşmiş edatları kullanmıştır

Neş'et'in kullandığı Türkçe kelimelerin büyük bir çoğunluğunu fiiller oluşturur. Mektuplarda kullanılan fiillerin tamamına yakını bu gün kullanılan fiillerdir.

“...hengām-ı şitāda tedāvī iderler idi.” (s.3a,st.13)

“...cenāb-ı devletiñizün gördüğü gibi degüldür.” (s.5a,st.3)

“ Bākī efendüm raʿnā bilürler.” (s.6b,st18)

“ Bu zamāna dek teşrīfleri olmamağa ne cevāb virürsün” (s.13b,st13)

Neş’et’in mektuplarında kullanmış olduğu dil her ne kadar Arapça ve Farsça unsurlar ihtiva etmiş olsa da, kullanmış olduğu yabancı kelimelerin çoğunluğu Türkçemizde kullanılmış veya kullanılan kelimelerdir. Bunun sebebinin de Neş’etin her şeyden önce bir tasavvufçu ve halk adamı olmasına bağlamak gerekir. İsteklerini kimi zaman düz ve yalın ifadelerle anlatan Neş’et, kimi zaman da bir takım sanatlarla dolaylı olarak anlatmıştır.

Neş’et, yetkili bir makama yazmış olduğu mektubunda “Seyyid Muhammed ʿAbbās dāʿileri keçkūl-i gerden-zād-ı rāhile-i tarīk-i taḥṣīli dāiyesiyle ol ḥavāliye ḥūr-çin be-düş-ı ʿazīmet olmağla ʿarz-ı ihlāş zımnında merkūm bendelerin tavşiyet dāʿiyesiyle niyāz-nāme tahriri maʿlūm-ı fażīletleri buyuruldukda tāife-i mezbūr ḥaqq-ı ʿaciz-ānelerinde mebzūl olagelen himmet-kārānı ile hem-süfre-simāṭ yār-ı ām ve dāḥil-i zümre-i şükür-gūyān ḥān-ı yağmā-yı ʿināyet ü iḥsān cenāb-ı gufrānları buyurulmağ niyāz-ı muḥlişidür.” (s.17a) gibi sanatlı bir söyleyişin yanında, bir dostuna yazdığı mektubu nisbeten daha sadedir.

“Bu āna dek bir ḥaber zuhūr itmedi .Bilmem şām-ı cennet-meşāmda ḥūr-ğılman -ʿünvān bir pākize kızcağız ile zevk ü şafāya mı, yoḥsa Medīne-i münevverede kesb-i şevk-i maʿneviyye ile ticāret-i uḥrāya mı meşğulsünüz? Āsitānede olan aḥbāblaruñ ḥāli de size bir fikr olur ise ḥamden-li’llāh cümle ʿāfiyetde olup Ḥanīf Efendiye temām-ı duʿā eyliyecek vaktidur. Bā-ḥuşuş bize duʿā-yı ḥayr itmek sizün dünyāñıza ḡāyet nāfiʿdür. Zīrā bizüm olmadığımız ḥālide sizün ḥaqqıñuzda bizüm kadar ḡayret ider olmamağ gerek.” (s.17b,18a)

Neş'et muhatabına karşı kendisi için bazen 1. çokluk şahıs kipini, bazen da 3. şahıs çokluk kipini kullanmıştır.

“Devletlü °ināyetlū rāfetlū efendūm sulṭānum ḥāzretleri. Hümāda dergāh-ı devlet-destgāhları Ka°be-i āmāl-i ḥācet-mendān ve kıble-i emān-dār-ı ḥāḥān olmak du°asıyla °arīza-i devlet-ḥāḥlarıdur ki..” (s.22b)

“...ḥāḥıra getürmemek evzā-i bādire-i nā-ber-cāñuz muḳtezāsı nāmıñuz yād olmamak lāzime-i ḥālden ise de lākin mecbūl olduğumuz ṣīme-i secīne üzre yine dāiremüz ta°alluḳātını ḥayr-ḥāḥlığı ve du°ā-yı ḥayrlarında mecbūr olmamız ṣī°arumuza ya°ni bu vaz°ı küstāḥ-āneñüze nazār olmayup...” (s.36b)

Neş'et yazdığı mektuplarında inşânın gereği olan ifade güzelliğine önem vermiş, mektuplarını manzumelerle, âyet ve hadislerle klişe ibarelerle ve secilerle süslemiştir.

Neş'et mektuplarında kullanmış olduğu âyetleri cümle içinde mevzuya uygun olarak kullanmış,âyetlerin belirli kısımlarını kendi uygun gördüğü şekilde manayı tamamlamak veya ifadeye güzellik katmak amacıyla kullanmıştır. Neş'et, âyet ve hadislerin tamamını vermemiş, âyetin tamamını okuyucunun kültürüne bırakmıştır.

“inne ma°a'l-°usr ki” (s.8a,st.8), İnşirah suresi, âyet: 5.

“inne ma°a'l-°usri yüsra” (s.8a,st.10), İnşirah suresi, âyet: 5.

“fenteşirū fi'l-arz ve'bteḳū min fazli'llāhi” (s.17a,st.8),Cuma suresi, âyet:10

“şükḳa-i livā-i mevhibetleri “naşrun min'allāh” olmak du°asında olduğum (s.33a.st.13), Sâf suresi, âyet: 13.

“fe emme's-sāile felā tenhar” (s.35a,st.16 ve s.27b,st.8), Duha suresi, âyet 10.

“izā te°assere emren ve te°azzere maṭleben” (s.9a,st.14)

“arzı’llāhi vāsi’atün” (s.20a,st.6)

“ḥubbün fi’llāhi” (s.35a,st.10)

“ḥubbü’l-vaṭan mine’l-īmān” (s.26a,st.14)

“elcennetü taḥte’l-aḳdāmi’l-ümmühāt” (s.26a,st.14)

Neş’et mektuplarının çoğunda nazımlara başvurur. Gerek anlamı ve anlatımı güzelleştirmek, gerekse az sözle çok şey ifade edebilmek için nazımdan da yararlandığını görüyoruz. Neş’et bu nazımları kimi zaman mısra olarak, kimi zaman beyit olarak kimi zaman da manzume olarak mektup içinde veya başlangıçlarında kullanmıştır. Nazımların çoğu Türkçe ve Arapçadır.

• **Mısralar:**

Her mihnetī mukaddeme rāhatī buved* (s.8b,st.14)

(Her sıkıntının önceki bir rahatlığı vardır.)

Ārameş-est afiyet ızdırābha (s.8b,st.16)

(Izdırapları onun rahatıdır.)

Hem çü hayvan be-her mâ âhûr sâz (s.15b,st.1)

(Her birimiz hayvanlar gibi ahır yapıyoruz.)

Taze-ter-ez-tāze terî mîr esed (s.30a,st.12)

(Tazeden daha taze bir taze ulaşır.)

• **Beyitler:**

Tenet niyāz-ı ṭabībān-ı niyāz-mend mebad

Vücūd-ı nāziket āzürde gezend mebad (s.4a)

(Senin vücudun doktorların nazıyla dua eder gibi olmasın.Senin nazik vücudun incinmiş ve zarar görmüş olmasın.)

* Vezin hatalı

Rûzgârın keremin çok gördük

Bemm-i ihsāna ğarīkiz şimdi (s.5b)

°Aynıñ degildi dīdeye nūr-ı sūrūr idi

Yok yok hümā-yı devlet idi kondı başıma (s.7b)

Gayretī Hāḡ būd bā-Hak çāre nist

Gūrenī ez emr-i Hāḡ şad-pāre nist (s.8b)

(Doğru çalışmak Hak olmadan çaresizdir. Şaşkın kimse Hakkın emriyle yüz parçadır.)

Eski ğam-zedelerin eyleme hātırdan dur

Yeñi yāranlarının başı içün sulṭānum (s.12b)

Menzil mübārek ola hemān haber-maḡdemin

Burc-ı şerefde şems-i sa°adet-ziyā gibi (s.19b)

Cüz-du°a gūy-i nedārem māye nist

Māra bihter-i ez-īn pāye nist* (19b)

(Duadan başkasını söylemenin doğru olduğunu bilmiyorum. Bize bundan daha iyi paye olmaz.)

Ser irādet-i me'vestān-ı ḡazret-dost ki

Gerçi ber-sermā ḡayır-verī irādet-i ūst (s.40a)

(Bizim irademizin başı Hazret-i Dost'un ışığıdır. Hazret-i Dost'un iradesi olmadan bizim bir kazancımız yoktur.)

Dūş ez-mescid-i sū-yi meyḡāne āmed pīr-i mā çist

Ba°d-ez-īn tedbīr-i mā kīn-i defest der ahd-ı evvel (s.40a)

(Bizim pirimizin mescitten meyhaneye gidişinin sebebi nedir? Bundan sonra konuşmadan önce kötülüklerin tedbirini düşünmeli.)

Be-gū-yı meygede her sālīkī reh-i dānest

Dūd-ger zī reh-i endīşe tepe-i dānest

(Meyhanede söyleyen her derviş yolunu bulmuştur. Düşünce yolundan dumanlı olanı zordur.)

Hoş in nazar ki leb ü cām ruy-ı sākī ra

Hilāl-i yek şenbe māh-çārdeh-i dānest (s.40a)

(Kadehteki içki için sakinin yüzü pazar günü hilâli ve ayın ondördü gibi hoş bilinir.)

Ne gelenden haberüm var ne gidenden haberüm

Serserī dehre gelenden beru sersem gezerüm (s.40a)

• **Manzumeler:**

O sefer eyledi ammā beni ğurbetde ğodı

Āteş-i hecr yakup derd ile firġatde ğodı

Çekilüp gitdi serāb oldı firāġ-ı vaşlı

Teşne-leb āh beni vādi-yi ħasretde ğodı

Merħamet eylemedi ħālime yāran-ı °aziz

Beni ħan aġlatarak gitdi bu miħnetde ğodı

Deġişür bende-i dirīnesin aġyāra dirig

Ĥāk-sār itdi beni ħāk-i mezelletde ğodı

Öyle pirāniş-i sūzān-ı derūn-ı nişān

Sūziş-i dil beni bi'llāhi bu ħayretde ğodı (s.12a)

* Vezin hatalı

Çeşm-i haq-bîn zahmet endîşe-i bâtil nebered

Mahremî leyli berât-ı şevk-i ber-mahmîl nebered

(Gerçeği gören göz batıl endişesi çekmez. Gecenin mahremiyeti şevk beratını üzerinde götürmez.)

Seyr-i ma'ni ez-ğum-ı pîç-i °ibâdet farigest

Kâşid-ı mülk-i tekâdes renc-i âb-ı gül nebered

(Manen yürümek, içkiyle karışık ibadetten boştur. Allah'ın mukaddes mülküne ulaşmak isteyen gülsuyu sıkıntısı çekmez.)

Sa'yi mâ ez-ğaflet-i mārā beyābān murğ-ı mānend

Şeş-i cihet tayy-ı gerd ammā ser-i ceyb-i nebered (s.18b)

(Bizim çabamız gafletimizden çöldeki ölü gibidir. Altı yönden gelir, fakat gönül yakasının başına götürmez.)

Bu manzum parçalar sözdeki anlam derinliğini sağlamak amacıyla, sözün yeterli olmadığı yerlerde kullanılmıştır. Bu nazım parçalarından biri Arapça, dördü Türkçe, on üçü Farsçadır. Bu da münşeâtlardaki İran edebiyatının etkisini göstermektedir. Türkçe olan manzumenin başındaki "li münşîihi" ibaresinden dolayı şiirin Neş'et'e ait olduğunu öğreniyoruz. Diğer parçalarda aynı ibareyi göremiyoruz.

Seci, nesirde yapılan kafiye verilen isimdir. Nesirde, mısraın yerini fıkra alır. Fıkra, cümle veya ibare olabilir. Ahmet Ateş, İslâm Ansiklopedisinde seci maddesini tanımlarken, secinin güzel olabilmesi için bir takım kurallar ortaya koyar:¹⁰⁷

1. Kelimeler iyi seçilmiş olmalıdır.
2. Terkiplerin doğru ve açık olması gerekir
3. Anlamın sec'e değil, sec'in anlama tabi olması lazımdır.

¹⁰⁷ Ateş, Ahmet, "Seci", İslâm Ans., C.X, İst. 1988, s.308.

4. Secili iki bölümden birincide ifade edilen mananın tekrar edilmemesi gerekir.

Seciler kendi aralarında üç gruba ayrılırlar.

Murassa seci: Her iki fasılanın (fıkranın) kelimelerinin sayıca ve her bir kelime karşılığı olan kelimeleri ile vezin ve harf adedi itibarıyla uygun düşmesidir.¹⁰⁸

“Maḥfūz-ı seniyye-i erbāb-ı tevḥīd-i vahdet ve mastūr-ı şaḥāyif-i zamīr-i aṣḥāb-ı hakikat (s.7a)

“Mağz-i perver-dimağ-ı rūhāniyān gülāb-ı gül-i gülistān ravza-i cāvidān..” (s.7a)

“Başt-ı bisāt-ı °azm ü °azīmet zīn ü zen-i seyr ü seyāhāt (....) dāmān-ı firākta üftāde-i leyli ülfet sahrā-yı zerre-i hecr ü mihnet ...”

“Dermiyāne-i tavr ile arz-ı āşināyi vü rüşenāyi idüp icrā-yı merāsım-i dostān ve nevāziş-i āyin-i °azīzān birle ḥiṭāb idüp” (s.12a)

“Kaḥbeti’llāhi’l-ḥarāmda taḥşīl-i icrā-yı derecāt-ı °ukbā ve gāh Şām-ı şerīfde bir duḥter-i pākize kızcağız aḥzıyla mezak-ı dünyā (...) bilmem Şām-ı cennet-meşām’da ḥūr-ḡılman bir pakize kızcağız ile zevk ü şafāya mı yoḥsa Medīne-i Münevvere’de kesb-i şevḳ-i maḥneviyye ile ticāret-i uhrāya mı meşḡulsünüz” (s.17b)

“Māide-i behişt-i ins ü ülfet ve bezm-i bi-ḳarārī sohbet..” (s.12a)

“Tebrik ü tehniyet ve kudüm ü menzilet vala rütbet ve dua-yı devlet...” (19b)

“Tebrik ü tehniyet ve ḳudüm ü menzilet vālā rütbet ve duā-yı devlet...” (s.19b)

¹⁰⁸ Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, s.1112

Mutarref seci: Hiç bir şarta bağlı olmaksızın fasılaları kafiyeli olan seci'e denir.¹⁰⁹

"Hurşid-i lem'a-pâş-ı °adl-i ihsân ve neyyir-i nûr-i efzûn-ı dâmen-i emân..." (s.22a)

"Dâhil-i zümre-i şükür-gūyan hân-ı yağmâ-yı °inâyet-i ihsân..." (s.17a)

"...sulţân-ı rûh-ı zevk-i rûhânî ile hengâmına serâb-ı rûhâniyyin-i °aliyyin olur." (s.38a)

"Ma°lûmları buyurulduĸda nev-be-nev şafâ-yı vakt ve hâl ü da°avât-ı mülakât meâl ile yâd ü is°ad buyurmaları..." (s.8a)

Muvâzi seci: İki fıkrada yer alan lafızların revî harfî, vezin ve harf sayısı bakımından birbirine uygun olması murassa seci'i meydana getirir.

"Edâ-yı farîza-i hacc-ı Haremu'llâh ve ziyâret-i ravza-i Hazret-i Rasûlu'llâh..." (25b)

"Zerre kusûrum ve fütûrum olmayarak .." (s.19b)

"Hudaygân-ı hâmiyân-ı °ibâdu'llâh ve hâfizân-ı °iyâlu'llâh..." (s.22b)

"Er-rızku °ala'llâh gūyan üftân ü hîzân..." (s.22b)

"İşâde buyurulan vâhiye-i hâileden dil-hûn ve mahzûn olunmuş iken..." (s.29a)

"İcrâ-yı merâsim-i mihr ü vefâ ve sıdk u ihlâs-ı safâ buyurup..." (s.36a)

"Yârân-ı zî-şân ve hazerât-ı pişândan pür-şekve Muhammed...." (s.11b)

¹⁰⁹ Devellioĸlu, a.g.e., s.1112.

Bu örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Zîrâ mektupların her satırında bir başka secî örneği ile karşılaşırız. Biz burada, fikir vermesi bakımından bir kaç örnek vermekle yetindik.

Seci, münşeâtların vazgeçilmez unsurlarındandır. Seci görülmeyen mektup yoktur, diyebilmemiz mümkündür. Neş'et, mektuplarında seci'e büyük önem vermiş ve seciin her çeşidini kullanmıştır. Meramını anlatırken ahenkli bir dil oluşturmaya gayret etmiş, bu ahengi aynı zamanda asonans ve aliterasyonlarla sağlamaya çalışmıştır. Neş'et'in bütün mektuplarında bu ahenkli dili görmemiz mümkündür.

Hoca Neş'et'in mektuplarındaki bazı ifadelerin, bir çok yerde aynen veya birbirine benzer şekillerle tekrarlandığını görüyoruz. Tekrarlandığına rastladığımız bu ifadeler; genel olarak, elkap ve dibâce bölümünde bulunan geçiş kısımlarında görmekteyiz.

Elkap kısmında bulunan klişe ifadeler:

“Benüm ma[°]arîfmendüm oğlum sultānum hāzretleri” (s.2a)

“Benüm veliy-yi bî-minnetüm üstād-ı ālî-şānum efendüm oğlum sultānum hāzretleri” (s.4a)

“... şerāfetlū fütüvvetlū oğlum sultānum hāzretleri” (s.7a)

“.... fütüvvetlū faziletlū birāder-i büzürgvārum sultānum efzūn u fūnūn efendi hāzretleri.” (s.11a)

“Fazīletlū semāhātlu rāfetlu efendüm hāzretleri.” (s.16b)

“Cenāb-ı ehadıyyet fütüvvetlū semāhātlu [°]azîz qarındaşum sultānum hāzretleri.” (s.18b)

“Devletlū [°]ināyetlū oğlum sultānum hāzretleri.” (s.19a)

“Yūşuf-ı Mışr-ı ikbāl ve devlet ü [°]azîz-i kâhire-i [°]iclāl ü [°]ināyet devletlū [°]ināyetlū merhāmetlū efendüm sultānum hāzretleri.”(s.21a)

“... devletlū °ināyetlū rāfetlū efendūm sultānum ḥāzretlerine...” (s.22a)

“Devletlū °ināyetlū rāfetlū efendim sultānum ḥāzretleri.” (s.22b)

“Ba°d-ez-du°ā-yı bī-riyā peder-i devletlū rāfetlū oğlum sultānum ḥāzretlerine...” (s.23b)

“Devletlū ināyetlū rāfetlū efendūm ḥāzretleri.” (s.23b)

“... dest-i efrāšte-i dergāh-ı cenāb-ı ilāh olduğum devletlū °aṭūfetlū fütüvvetlū efendūm ḥāzretlerine...” (s.24b)

“Fazīletlū mürüvvetlū oğlum sultānum ḥāzretleri.” (s.26b)

“Devletlū °aṭūfetlū rāfetlū efendūm ḥāzretleri.” (s.27a)

“...sa°ādetlū semāḥatlū fütüvvetlū oğlum sultānum cenāblarına...” (s.30a)

“Sa°ādetlū semāḥatlū mürüvvetlū oğlum sultānum aḡa-yı ālī-şān ḥāzretlerine...” (s.30b)

“Fazīletlū semāḥatlū fütüvvetlū sultānum ḥāzretlerine...” (s.32a)

“°Aṭūfetlū celāletlū şehāmetlū efendūm sultānum ḥāzretleri.” (s.32b)

“Devletlū °ināyetlū rāfetlū efendūm ḥāzretlerine...” (s.33a)

Geçiş kısımları:Talep bölümlerine geçişi sağlayan cümleler de benzerlik ihtiva ederler.

“... ba°d-ez-du°ā mütevaķi°dür ki” (s.2a,9b,10b)

“°Arīza-i muḥlişidür ki” (s.16b,35b)

“... °arīza-i devlet-ḡāhlarıdır ki” (s.19b,20a,21a,24a,24b,30a,33a)

“Mefhūm-ı varāka oldur ki” (s.20b)

“... °arīza-i iḡlāş perverleridür ki “ (s.22a,32b)

“... numūde-i muhliṣīdür ki” (s.23b)

“Maṣrūz-ı muhliṣ-i bī-mevālarıdur ki” (s.25b)

“... ʿarīza-i hāliṣ-ānemüzdür ki” (s.27a)

“... maṣrūz-ı duṣā-gūy-ı ḳadīmleridür ki” (s.27a)

“... ʿarīza-i duṣā-gūyidür ki” (s.28a)

“... ʿarīza-i ṣāf-sīretleridür ki” (s.28b)

“... ʿarīzamuzdur ki” (s.30b)

“... ʿarīza-i muhliṣ-i ğaybī oldur ki” (s.32a)

“... ifāde-i hayr-ı mefādımızdur ki” (s.32b)

“... ʿarīza-i pederidür ki” (s.36a)

“... ifādemüzdür ki” (s.36b)

Bütün bunların yanında dua ibarelerinde de benzerliklere rastlamak mümkündür. Ancak, dua ibarelerindeki bu benzerliklerin, dini kalıplardan ileri gelen benzerlikler olduğu için bunlara değinmedik.

Münşeâtların en büyük özelliklerinden biri de mecazlar ve çeşitli söz sanatlarıdır. Mektupların hemen hepsinde mecazlara ve sanatlı ifadelere rastlamamız mümkündür. Bunlar, inṣâ geleneğinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Mecazların çoğu atasözü ve deyim olarak veya ifade edilmek isteneni daha iyi belirtebilmek için bilinçli olarak kullanılan ibareler olarak karşımıza çıkar. Anlamla ilgili olarak ise daha çok istifham, mübalağa ve telmih gibi sanatların kullanıldığını görmekteyiz.

Hoca Neṣʿet de mektuplarında bu söz ve anlam sanatlarını kullanmıştır. Biz burada, seçtiğimiz çeşitli parçalardaki sanatlı ifadeleri göstermeye çalışacağız.

Neş'et'in mektuplarında mecazlı anlatımla ilgili olarak deyimler ve benzetmeler dikkati çekmektedir.

Mektuplarda yer alan bazı deyimler şunlardır:

Vechen mine'l-vech: Yüz yüze görüşmek. "Bu vaz° nā-be-cā kendülerden vechen mine'l-vech me'mūl degül iken" (s.2a,st.17)

Dayaya koymak: Hiç bir şey yapamayacak halde bırakmak. "Bir Şāfi-i müskit ile samūt-ı abdāli kıyāfetinde dayaya qor." (s.5a,st.7)

Baziçe-i tıflan: Çocuk oyuncağı anlamında çok kolay bir iş. "Bu mülāhaza dağı bir bāziçe-i tıflān zannolunur" (s.5a,st.20)

Dağdağaya düşmek:Karmakarışık işler, boşa telaş sıkıntı. "Bu fikr ile dağı dağdağaya düşmeyecekleri rütbe-i bedāhetdedür." (s.5b,st.18)

Hurde-bin-i iykan:Ufak tefek şeyleri gören, gözü keskin. "Pīş-i nihāde-i hurde-bīn-i iykan ve ʿirfānları kılinmağ dāiyesiyle" (s.7b,st.18)

Dest-i giriban: Yakası yırtık, çile çeken. "Lākin keşmekeş-i dest-i giribān-ı āhenīn çeng-i deverān ile çekilen hemyāzeden şad-çendān perişān ve māhżūn oldum." (s.8a,st.20)

Farigu'l-bal bila fikr-i ıyal: Her türlü dert ve kederden uzak. "Ol tarafda fāriğu'l-bāl bilā fikr-i ʿıyāl āsāyiş üzre sohbət iderüz." (s.9b,st.6)

Sıfıru'l-yed tehi dest: Elinde hiç bir şey olmayan. "Şıfıru'l-yed tehi dest hāib ü hāsir ü maḥżūn..." (s.22a,st.19)

Kan ağlatmak: Büyük eziyet etmek. "Beni kan ağlatarak gitdi." (s.11a)

Cüst ü cu itmek:Telaşlı bir şekilde aramak. "Ya ertesi günü seni yana yana cüst ü cū itmek lāzım degül miydi." (s.12b,st.19)

Halt etmek: Kötü, boş iş yapmak.(argo) “Niye inficāl idüp ne halt ideceksin?” (s.14b,st.13)

Cemaziye'l-evvel: Geçmişini ve ne olduğunu bilmek anlamında. “Hey hayvān-ı nātık hey cemāziye'l-evvel şu da'vāya baķan kim?” (s.14b,st.12)

Bu deyimlerden sonra mektuplarda yer alan mecaz ve anlam sanatlarına değinebiliriz. Mektuplardaki bütün sanatları göstermemiz mümkün olamayacağından, fikir vermesi bakımından bazı örnek parçalardaki sanatlarla yetineceğiz.

Neş'et'in talebelerinden birine gözlük gönderildiğini beyan eden mektup benzetmelerle doludur.

“... tertīb buyurulan dūr-bīn muķaddemesi revzene-i haķīķat-i cinān-ı cān u merdumuñ çeşm-i hūr u ğilmandan enver u dūş tuħaf-zāde-i iķlīm-i Frenk bir çeşmüñ rūşenüñ ve mağzi perver-dimağ-ı ruħāniyān gülāb-ı gül-i gülistān ü ravza-i cāvidān şemme iki şīşe āb-ı şukūfe resīde oldukları peygām-ı şafā-yı vaķt cenāb-ı fütüvvet-mu'çatları fārķ-ı sūrūr ile tenşīd-i fu'ād u °aynıñ rūşen-i nehār-ı nihāde-i beytini ittibār ve incilā-bahş-ı dīde-i intizār kıılınup “(s.7a)

Bu parçada gözlük, hakikatleri gösteren bir pencereye, ruhları besleyen bir nesneye, gül bahçesinin gülünün suyuna,sonsuzluk makamına benzetilmiştir.

“Sebz-i pey-i mu'ciz-dem-i mesīh-i ķalem-i bū-reftār ile tayy-ı zemīn-i pehnā-yı raķam eyler ki ol dem mātem-i kıvām da pādaş-ı esb-i Süleymān bād-ı pā-yı āb-ı reftār āteş-i °aynān eşheb-i felek-°ünvān başķ-ı bisāķ-ı °azm ü °azīmet ü zīn ü zen seyr ü seyāħat buyurdıģunuzda muħlişleri mānend-i eşķ-i çeşm-i nazardan düşüp gūşe-i dāmān-ı firāķda üftāde-i leyli-yi ülfet şaħra-yı zerre-i hecr ü miħnet” (s.11a)

Bu parçada önemli bir şahıstan bahsederken, bu şahsın gidişi can veren kalemin mucizevî zamanlardaki hediyesine benzetiliyor. O şahsın gidişini, Süleyman Peygamber'in rüzgarların üstünde su gibi akıp giden atına, yanan bir ateşe ve dönen feleğe benzetiyor. O şahsın arkada kalan dostlarını ise, gözden düşen gözyaşına ve ayrılık eteğinde gecenin içine düşmüş, ayrılığın acısıyla çödeki zerreye dönmüş birine benzetiyor. Ayrıca ayrılık da bir eteğe benzetiliyor.

“Bir şebān ki kalb-i āsmān-ı dil ü cān yār u mihrībān-ı müşfik gibi āteş-i şafakla yanmış ve āh-ı hasret ile dūd-ı siyāha boyanmış ve sitāre-i seyyāre-i menār-ı cidār u sevād-ı aẓām gibi dikilmiş kalmış idi. Ve pīç ü tīb ü ızdırābdan pīçide balīn-i hayrete serende olmuş idim. Nā-gāh hāme gibi siyah cāmelu ve hulefā-i abbāsiye gibi duḥānī ammāmelü bir āf-tīb peyker-i nūr-ı siyāh manzar-ı bedīdār oldu ki şuʿa-i cemāline şems ü kamer demek beni çepīne anber-i refre-i hāme kuşu demek gibüdür.” (s.11a)

Bu parçada gece, gönül kubbesinin kalbine, şafak ateşiyle yanmış müşfik bir sevgilinin canına, büyük ve karanlık minarenin duvarının kayan yıldızlarına benzetiliyor. Neş'et, kendisini de karışıklık ve ızdıraptan dolayı yastığına kıvrılmış ve hayrete düşmüş bir salıncağa benzetiyor. Bu sırada ortaya çıkan ayı da siyah elbiseli, Abbasi halifeleri gibi buluttan sarıklı bir siyah nur ışığına benzetiyor. Ayın ışıklı görünüşünü de sağa sola güzel kokular saçan bir kuşa benzetiyor.

Mektuplarda mübalağalı anlatımlar da dikkati çeker.

“Hümāda seyr ü sefer-i Sikender-fer-i ḥidīv-āneleründe Hızır tevḫīk-i yār ü yāver ü te'yīd-i ilāhī refīk ü rehber ü feth ü nuşret ü dāmen-gīr-i rikāb-ı zafer-güsterleri olmak duʿasıyla...” (s.19a)

Bu parçada mübalağalı bir anlatımla, mektup yazdığı kişinin yolculuğunu Büyük İskender'in seferine benzetir. Yine Allah'ın yardımının, zafer atının üzengisini tutmasını diliyor.

“El-Ḥaḡ dīde-yi edme-yi cihān-ı behişt-i sebz-ender-sebz-i sündüs ü istebrak ider ve cürm-i merdūmuñı per ü bāl-i Ḥızr ile hem pāye-i sūrūşān-ı sebz-i pūşān-ı riyāz-ı cinān hem cenāḡ-ı Caʿfer-i Ṭayyār sebze-zār-ı mürğzār-ı ʿālem-i envār itdüğü muḡtāc-ı ĩzāḡ degüldür.” (s.10a)

Kendisine gözlük gönderilen zatın duyduğu memnuniyetin belirtildiği bu bölümde, gözlüğün Sündüs adlı meleğin cenneti göze bağlayan hediyesine benzetir. Gözlüğü alan şahıs kendisini Hızır'ın yardımını almış, meleklerle birlikte uçan birine, kendisine kanat verilerek ödüllendirilen Ca'fer-i Tayyar'a benzetir. Aynı zamanda Mute savaşında kahramanlıklar gösteren Cafer bin Ebu Talip'e telmihte bulunuyor.

“Yūsuf-ı Mışr-ı ikbāl ü devlet ü ʿazīz-i Kāhire-i ʿiclāl ü ʿināyet...” (s.21a) Yusuf Peygamber kıssasına telmihte bulunuluyor.

“Mūsāʿade-i Āşaf-āneleri buyurulmak...” (s.21b) Süleyman Peygamber'in veziri Asaf'a telmihte bulunuluyor.

“ Bāzu-yı merd-āne-i ḡaydar-āneleriyle ḡāile-i mezkūra ḡayber-vār ḡalʿa vü ḡamʿ olunup...” (s.29b) Hz. Ali'nin Hayber gazasına telmihte bulunuluyor.

Mektuplarda istifham sanatı da göze çarpar.

“... merḡale-i keremleriyle nā-müzid olduğumuz devletlülerin herās-berā-yı āmālimüzde ʿıḡd-ı soḡbetleri vaḡti fevt olur fikri midür?” (s.2b)

“Eyā mülāḡaza iderler mi ki ?” (s.3a)

“... şimdi ezaḡ nānesi göndermek iḡtizā ider mülāḡazaları mıdur?” (s.3b)

“Kaʿbeti'llāhi'l-ḡarāmda taḡşil-i icrā-yı derecāt-ı uḡbā ve ḡāḡ Şām-ı şerīfde bir duḡter-i pākize kızcaḡız aḡzıyla mezkāḡ-ı dünya (...) bilmem şām-ı cennet-meşāmda ḡūr-ḡılman ʿunvān bir pākize kızcaḡız ile zevḡ ü şafāya mı

yoħsa Medīne-i Mūnevverē'de kesb-i ŧevħ-i ma'neviyye ile ticāret-i uħrāya mı meŧġūlsūñüz" (s.17b)

d. Nūsha Tavsifi ve Deġerlendirme

Kaynakların pek çoġunda bahsedilmeyen eserin tek yazma nūshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde 3134 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir. 145x100 (120x65) cm. ölçülerindeki eserin cildi nem ve rutubet nedeniyle yıpranmıştır. 40 varaktan oluşan eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı , metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Yazı stili nesihtir. Az aherli, filigransız, orta kalınlıkta, açık sarı renkli kâġıdın kullanıldığı eserde her mektup ayrı bir bütün olarak yazılmıştır. Nūshanın baş ve son tarafı yıpranmış durumdadır.

Eserin tek yazma nūshasının bulunması, ħalıŧmalarımızı güçleŧtirmiştir. Nūshanın çeŧitli nedenlerle okunamayan bölümleri (....) işareti ile gösterilerek ortaya konulmuştur. Metin, İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliġi Üzerine Öneriler"¹¹⁰ makalesindeki görüşleri de dikkate alınarak oluşturulmaya ħalıŧılmıştır. Metin ħalıŧması sırasında varakları (1a), (1b), (2a),...şeklinde gösterdik. Ayrıca her varaktaki satırları da (1), (2), (3),... biçiminde belirttik. Bir bütün olarak yazılan metni, okurken konu ve muhteva özellikleri çerçevesinde mektup formatına uygun biçimde ele aldık.

Metin tespitinde ilmî eserlerde takip edilen transkripsiyon sistemi uygulanmış olup, XVIII.yy. Osmanlı Türkçesi'nin fonetik özellikleri dikkate alınmış, imlâ şekillerindeki söyleyişlere baġlı kalınmıştır.

¹¹⁰ Ünver, İsmail, "Çevriyazıda Yazım Birliġi Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi, Ank., 1993, C.2, S.1, s.55-89

E. METİN

MUHARRERAT-I HUŞUŞIYYE-İ NEŞ'ET

1. MEKTUP

(1b) Şākirdānından biri diyār-ı āḫere °azīmet ve (2) müddet-i medīd iḳāmet itmiş olmağla (.....) (3) ḫāṭır-ı zımnında taḫrīr olunan °arabiyyü'l-°ibāre (4) mektūbuñ sūretidür.

E°üzü billāhi min (5) e'ş-şeyṭāni'r-racīm innehū min Süleymāne ve innehū (6) bismi'llāhi'r-raḫmāni'r-raḫīm. Selāmün ḳavlen min Rabbi' (7) r-raḫīm ilā veledi'l-kerīm ibnü'l-kerīm ibnü'l-kerīm (8) innehū le-°alā ḫuluḳın °azīm. Ḳad ce°alenī kitābikümü'l-kerīm (9) izā vaşale mine'ş-şākiriñe bi-ḳalbin selīmin °alā (10) faẓlin min rabbi'r-raḫīm ve cāe bi nebein °azīm (11) Ve hüve yuḫyi'l-°izāme ve hiye ramīm ve nercū minallāhi (12) innehū bi külli şey'in °alīm. En yerzūḳanā ni°me'n-na°īm ve ecirnā (13) mine'l-ḫızı ve °azābin elīm ve hüve siccīnü'l-müşṭāḳiñe (14) ve ḫamīmü'l-caḫīm ve nes'eluhū en la yuḫsāni min eşḫābi'l (15) -keḫfi ve'r-raḫīm ve nezḳürü bi'd-du°ā-i ve'r-raḫīm (2a) ve'n-nevādiri ve'z-zarāyifi ve'l-ḡarāibi bi heft-iḳlīm ve (2) şalli ve sellim °ale'n-nebiyyi ve °alā ālihi'l-kerīm ve °alā āli (3) ibrahīme ve'l-ḫamdü lillāhi Rabbi'l-°ālemīn. Gāḫ Türkem geḫī (4) °Acem geḫī °Arap men ne-mīrānem ḳi şū-dest-i şa°b-ı (5) erzevi bi°avni'nillāhi'l-vehḫāb yaşılı ḫāze'l-kitāb (6) ilā cenāb-ı eşerrü'l-aḫbāb min ehli'l-vefāt. (7) el-veledü'l-e°azze'l-müşṭāḳ şānehu'llāhu °an taşarrufāti'l (8) -vefāt müteveffā Nu°mān Efendi ḫākīm mā.(9)Müteveffā Nu°mān Efendi ḫākīm başı olduğı hengāmda (10) bir müddet gelmeyüp gūyiyā şaḫş-ı āḫerden Efendi-yi (11) mūmā ileyhūñ sebeb-i °adem-i °azīmetini istifsār (12) zımnında taḫrīr olınan tezkiredür.

Benüm ma°ārifmendüm (13) oğlum sulṭānum ḫāzretleri:

Ba'd-ez-du'ā mütevaqqī'dür ki (14) bizüm Nu'mān Efendi oğlumuz
 tokuz ayı mütecāviz (15) dergeh-i ziyāretümūze degül hāṭırımızı suāle bir
 ādem (16) irsāli degül, lisān-ı āḥer ile daḥı bir selāmı (17) gelmedi. Bu vaż'-ı
 nā-be-cā kendülerden vechen (18) mine'l-vücūh me'mūl degül iken zuhūrı bir
 emr-i ağreb (19) olup ḥayāl-ḥānemūzde bir kālība ifrāğ (20) idemedigümüzden
 sulṭānumuñ kendüleriyle ḥuḳūḳ-ı ḳadīm ü (21) mezākına ittīlā'uñuz 'amīm
 olmağla mücerred (2b) ḥall-i müşkīl fikriyle ṭaraflarına tāḥrīr olundu. Hāṭır-ı (2)
 fāṭır-ı fakīre ba'zı ḥavāṭır-ı ḥutūr ider kerem (3) buyurup mīzān-ı mezākılarıyla
 muvāzene idüp (4) sencīde vü tāmümü'l-'ayār vāḳı'a muṭābık olan (5) vech-i
 ḥakīmāne şifā-yı şudūr olacak şūreti (6) ṭarafumuza ifāde eylesüz. Yok bu
 şūretlerde (7) dūr-ā-dūrdur diyu ḥayāl-ḥānelerine vech-i (8) āḥer lāyih ü sāyih
 olur ise anı daḥı tāḥrīrleri (9) mercūdur. Ve'l-ḥāşıl bizi bu fikirden ḥalāşa (10)
 himmetleri ğāyet me'mūldür. Evvelā hāṭıra gelen (11) 'acebā ṭarafumuza
 'adem-i iltifātdan 'arz-ı ke'l-evvel (12) āmed-şud idüp ser-rişte 'alāḳa vü ülfet
 (13) -küsteh olmaz ise bā'zı 'illet-i müzmine-i ihtiyāca (14) mübtelā (.....)
 versem dedeleri ḥubbü'z-zeheb ve (15) şerbet-i dinār ile 'ilāc eyle diyü
 üzerimūze (16) ḥücūm itdürüp bunlar 'abeş-i tazıyī'-i evḳātımuza (17) sebep
 olur ve kibār-ı ricālden bā'zı mihr-i mu'accele (18) vü merḥale-i keremleriyle nā-
 müzid olduğumuz devletlü (19) lerin ḥerās-berā-yı āmālimūzde ıḳd-ı soḥbetleri
 vaḳṫı (20) fevt olur fikri midür? Yāḥūt 'acebā ḥ'āce efendimūzūñ ve (21) şürekā
 ḳarındaşlarımızıñ iki-üç mekteplik (3a) şoğulcan ḥummāsına mübtelā-yı
 şıbyan keşşerehümü'llāhü (2) te'ālā fī külli 'an tedbīrleri me'mūriyeti ki bu ḳadar
 (3) cinne külāh yetişmez. Bunlara eğer iḳlīm-i Ḥorasānıñ (4) Ḥākini Ḥorasānī
 diyuvirsek kifāyet itmez. (5) Vefre Kethūdā 'ibādetde bülegā-i 'aḳılları tāmümü'l-
 'ayār (6) sūd-ez-dükkān merṭūbu'd-dimağ medāris-i (7) suḥte ḳarındaşlar
 tedāvisine me'mūr olursaḳ (8) ḥāne-i ser-eṭibbā-yı ḥāşşa-i bī-mār-ḥāneden hiç

(9) fark olunmaz mülâhazası mıdır? Yâhūd (10) °acebā bu muhlislerin şūdūrumda şadme-i hicrān-ı (11) bakıyye-i zīka karīb bir su-i mizāc olup (12) efendi mūma ileyhūñ me'mūriyetlerinden muqaddem (13) hengām-ı şitāda tedbīr ü tedāvī iderler idi. (14) Eyā mülâhaza iderler mi ki bu eşnāda h̄ āce (15) efendimüzüñ mizāc-ı şerīflerine ta°arruz itmenūñ (16) çendān zevki yokdur. Zīrā evvelki gibi (17) “Sadrumūñ pek izdirābı var. Çatlama rütbelerine varıyor.” (18) Buyurdıklarında efendüm Çatladıkapu'dan taşra (20) çıkup bir miqdār temāşā-yı deryā buyuruñ Çatladıkapunūñ vaz-ı bu °illet için gāyet nāfi°dür (21) dir idük. Ve “Başumda dīvar gibi bir sersemlik (3b) var” didiklerinde Mevlevīhāneye teşrīf idūñ. (2) Ve tebdīl-i hevā iktizā itse Zügürtler Yaylası'na (3) sevķ ider idük. Şimdi muktezā-yı hālīmūze göre (4) tebdīl-i hevā mizāclarına lāzım gelür. Ve bu bābda (5) elbette “Bebek'de bir sāhil-hāne tedārīk idelüm. (6) Teşrīf idūñ mizācınıza gāyet ehemm ü elzemdür.”(7) demek lāzım gelür ve mizācında burūdet var suālinūñ cevābı (8) tiryāk-ı fāruk idi. Şimdi (9) muktezā-yı hālīmüz °arz-ı burūdet buyururlar ise (10) “Efendüm burūdet enfūsī degül āfākīdür. Hevādaki (11) burūdete tiryāk iktizā itmez. Belki (12) ferşān ü vuşak iktizā ider. göndereyim efendüm (13) māşā'llāh nabzıñuz pek güzel demek iktizā ider” (14) Ve bir vec°-i cüz'iyi irād buyursalar fi'l-°aşl ezāk (15) egri gönderilür idi “Şimdi ezāk (16) nānesi göndermek iktizā ider mülâhazaları mıdır? (17) Yâhūt °acebā bundan aķdem be-her sene bu (18) hengāmda hasbeten lillāh fī sebīlillāh lā havle (19) ve-lā kuvvete illā billāh Nevrūziye virmek °ādet-i (20) kadīmümüz idi. Kāt-ı ülfet olmaz ise (21) āyin-i dirīnemüz üzre yine virmek iktizā itdügi (4a) şūretde evvelki gibi şīkeste hardāl şīşesi (2) ve kanarya kafesi ābdānı ile virilmez. Belki (3) zurūf-i halūķ-āne ile me'mūl iderler. Ya°nī (4) Saksonya kārı zarf ü mazrūf-ı mücevher (5) kāshā-yı çār-şān-i sulţānī ṭabla (6) ṭabla irsālī iktizā ider ise irād-ı Nevrūziye (7) maşrūf oldıktan

şoñra sene-i ātiyenūñ (8) dağı ĩrād-ı kifāyet itmiyeceğinü mi mülāhaza (9) buyururlar. Yođsa “hemān °āfiyetde olsunlar. (10) ĩsm-i şāmīlerinü yād itmeden ra°nāsı (11) yoğdur” fikri midür? Kerem buyurup melhūz olan (12) mevāddiñ her kangısı akreb ise ba°de'l-cerh (13) ve't-ta°dīl tarafı muhlīşiye taħrīr buyurmaları niyāzumdur. (14) Bu efkārden bizi ĥalāş (15) buyurasuz ve's-selām.

2. MEKTUP

(15) ĩş bu tezkirede cevābī (16) olarak gūyiyā şahş-ı mezkūr-ı ma°dūmuñ (17) taħrīr eyledigü tezkiredür.

Benüm veliyy-i ni°met-i (18) bī-minnetüm üstād-ı °ālī-şānum efendüm sultānum (19) ĥazretleri

Cenāb-ı ĥakīm (20) çāre-sāz beyt:

Tenet niyāz-ı tabībān-ı niyāz-mend mebād

Vücūd-ı nāziket āzürde-i gezend-i mebād “ maźmūnunca nāz-ı (4b) etibbādan bī-niyāz eyleye āmīn. Efendüm emr-i kāmē (2) °ināyetleri vārid ü mefāhim ü māverāsı (3) yegān yegān melhūz-ı çākerī olmuşdur. (4) Fāzīletlü Nu°mān Efendi ĥarındaşumuz bir muhlīş-i (5) şadıķ bendeleridür ki, fi'l-ĥaķīķa şüreķā (6) ĥarındaşlarımızda nazār-ı nā-yāb oldığı (7) ma°lūm-ı ĥazret-penāhlarıdır. Küstaĥlığı (8) ĥaķīķatde ĥaddi tecāvüz eylemiş. Lakin ĥaķķ-ı (9) °āciz-ānesinde efendüm dađı sū'i zanda ĥaddi (10) tecāvüz buyurmuşsunuz. Taħrīr buyurulan (11) mevād iz°āf-ı °āciz-āneme nazaran cümlesi (12) vāhī zann iderüm. Ve bu vaz°-ı küstaĥ-āneye (13) °afv ü °ināyetlerine mağrūren cesāret iderüm. (14) Emir buyrulan maķālātuñ cümlesine (15) emirleriyle Efendi-yi mūmā ileyh tarafundan bi'l-vekāle (16) cevāba ibtidār olunur. Eger °afv ü °ināyet (17) buyrulur ise mülāhaza-i evvel, evvelā (18) ba°zi °illet-i müzmine-i ihtiyāca mübtelā simye ve (19) müressem dedelere ĥubb-i zeheb ü şerbet-i dīnar (20)

ile sarı emâresi huşûsunda zerre kadar mütelaşî (21) olmayup ve hulyâ-
hânelerine dahı gelmiyeceğine (5a) bendeñüz kefilüm. Zîrâ şimdi efendi
mûmâ ileyh cenâb-ı (2) devletiñüzüñ gördügi gibi degildür. (3) Bu maķûle kâr-
güzârlık da ve ter-zebânlıkda (4) fenn-i tıbdan ziyâde muhâdese peydâ idüp
(5) biñ kadar simye dedeyi bir cevâb-ı Şâfi-yi (6) müskit ile iskât idüp cümlesini
(7) şamûd-ı abdâlî kıyâfetinde tayaya kor. Hiç (8) o vesveseyi buyurmayasuz.

Sâniyen mübtelâ-yı (9) illet-i dîdân-ı şıbyân tedbîri mâddesi (10)
mâcerâsı: bu mülâhaza dahı maħz-ı mâlî (11) hulyâ hayâli gibi bir fikr-i hâil ü
vesvese-i (12) zâildür. Zîrâ enderûn-ı hümâyun sevdâ-zergânî (13) tedbîrinde
bir tefennün hâşıl itmüşlerdür ki (14) şimdi biñ cihân bîmârı berd-duħ (15)
maşlaħať-âmez ile intizâr-ı ° ilâcdan biri ve (16) bir yeriñ şeft- âlû ile debistân-ı
çemen (17) etfâline ser-cümle tedbîr-i nezd-i sa°âdetlerinde rime-i (18) bere-i
çâre-gâh vâdi-yi va°de-i kemmûne (19) çekmekden esheldür. Bu mülâhaza
dahı (20) bir bâziçe-i tıflân zann olunur.

Sâlişen (21) h̄ âce efendümüzüñ mizâc-ı şeriflerine mutaşaddî (5b)
olmaķ düş-vârdur. Zîrâ evvelki gibi dermân-ı vidâd (2) ve vahşîş ü °alaf ile rûh-ı
hayvanlarına (3) gâh gâh şaman ve gâh Aħurķapı leb-i deryâsını (4) seyrân ile
tebdîl-i hevâ tedbîri olunmaz. (5) Belki nefis-i nefislerine çevâriş-i cevâhir-i (6)
nefîse ile tedbîr ü tengnâ-y-ı hicrân-hâne (7) şadr ü sa°âdetlerine bâhiş-i seme
ve mûcib-i (8) inşirâh şadrolur. Devâ fikri buyurulduğı bu (9) kavil dahı hiç-
ender-hiç, dūr-â-dūr bir mülâhazadur. (10) zann olunur. Zîrâ eslâf-ı kirâmî olan
(11) erbâb-ı iķbâl şürekâ karındaşlarımızıñ ser-i kâre (12) gelen hüzzâķ-
kârlarından bu âna dek (13) şerbet-i hoşgüvârı nûş buyurduķları

(14) “Rûzgârıñ keremiñ çok gördük

(15) Bemm-i ihsâna ğarîķiz şimdi (16)

Beyti ile mertūbu'l-lisān olduĖunuz efendi (17) oĖluĖuzuĖ daĖı ma'ūmı iken bu fikr ile (18) daĖdaĖaya dūşmiyecekleri rūtbe-i bedāhetdedūr.

(19) Rābī'an ḥasbeten lillāh fī sebīlillāh lā ḥavle ve lā kuvvete (20) illā billāh nevrūziye-i mū'tada meşārif-i (21) bī-şūmārına ibtilāsı ḥavfi hiç ḥulyā-ḥāne (6a) lerine gelmeyecegi vāzih ü āşikārdur. Zīrā (2) efendimüzüĖ ḥükemā-yı müteḳaddimīn ü muaḥḥirīnūĖ (3) meslek ve mezhepleri feylesofān-ı devrānuĖ (4) mezāḳları ma'ūmuĖuz olduĖı kendülerinūĖ (5) daĖı ma'ūmıdır. Ya'ni Felāṭun Sokrat ve Pokratdan Ḥayāti-zāde ve Ḥazret-i Vazvaz'a (7) gelince birisi seḫā vü semāḫāt ile ma'ūf olmayup(8) belki ḥannen ve ḫannen şānlarına (9) şāyān olduĖuna bürhān dāimā ḫalka (10) perḫiz emr idüp kendüleri riyāzet üzre (11) olduklarıdır. Ya'ni ne yirler ne kimesneye yidürürler. Bu taḳdīrce bu Nevruzda (12) dūşāb-ı çübīn-i zarf-ı ahālī ki zīb ü (14) zīnet-i dekākīn-i baḳḳal olan ḫutu balı ve ḫoca telme peyniri ile merāsīm-i nevrūziye-i (16) icrā efendüm ḫazretlerinūĖ biñ canla rızā (17) dāde olacaḳları efendi-yi mūmā ileyhūĖ (18) ma'ūmıdır. Eger dārū'ş-şifā civārı rest-i mīr-i (19) tesyīr olunur ise efendi ḫazretlerinūĖ (20) rūtbe-i cūnūn-ı ibrāz idecek ḫadar (21) mesrūr olacaḳları ma'ūmıdır. Zīrā (6b) eṭibbānuĖ rūtbe vü tefennūnleri bālā-ter oldukça ḫaysiyyet ü ḫannetleri min ḫayşü'l-fenn mütezāyid (3) olacaĖı bālāda taḫrīr olunduĖı vech üzre (4) ma'ūm-ı sa'ādetleridür. Bu taḳdīrce bu fikre daĖı (5) dūşmezler. Lākin ḫuluĖuzuĖ ḫāṭır-ı 'āciz-āneme bir (6) şeyḫiñüz gelür. Emr-i ināyetlerüne maĖrūren taḫrīr (7) ideyüm. Ber-muḳtezā-yı rūzigār-ı iḳbāl-mend olan (8) yārān-ı ḫitām-ı zeḫāriḳ ḫubb-ı cāh-ı gencīne-i (9) devletleri li-āmāl olup rüfū-pāre-i cāme-i (10) maḫabbet-i muḫibbān-ı şadāḳat-ḫarān vaz' olunacak (11) maḫal ḫalmadıĖındandır. Yoḫsa ḫāṭırlarına (12) gelse ne ān ki fer-ā-mūş ideler. Bu şūretde (13) maĖdurlardur. Zīrā efendüm leylen ve

nehāren bir yirde (14) ārām iderek, ārām-ı dil ü cānımız olan (15) dostdan ebnā-i zamānda nice muhibbānımız kesb-i (16) şervet ü sāmān buyurmaları mecmūcundan (17) gördüğüñüz şive böylecedür. Bu mādde-i (18) imzā-kerde izān-ı çāker-ānemdür. Bākī efendüm rānā bilürler.

3. MEKTUP

Şākirdānından birine sebz-reng (20) gözlük irsāl olundığını mübeyyen taħrīr (21) olunan mektūbuñ şūretidür.

Madem ki (7a) “ bir kühen-şāl zāl-i devrān-ı cāynuñ mihr ü (2) māhı ile mütālaa-i kütüb-i āsmān ide “ mañi-i (3) āyet-i rahmet mushaf u ahlāk u fütüvvet zāt -ı (4) siyādet-i āyātları maħfūz-ı seniyye-i erbāb-ı (5) tevħīd-i vaħdet ve meštūr-i şahāyifi-i zamīr-i aşhāb-ı (6) haķīkat olmak duāsında olduğum şerāfetlū (7) fütüvetlū oğlum sultānum hażretleri.

Mecmūca-i (8) dū-reng-i rūzgāra çār-çeşm-i çeşmüñ (9) intizār ile dīde-i rūzı nigerān iken (10) nüvid-i cāfiyet ü maħabbet istikāmetlerimi (11) hāvī mürüvetnāme vü nezdīk ü dūr-ı (12) manzūr-ı itibār-ı cūlül-ebşār ve mazhar-ı (13) envār-ı erbāb-ı başıret-i ahrār olmak ümīdimi (14) imā ile tertīb buyurulan dūr-bīn (15) muķaddemesi revzene-i haķīkat-i cinān-ı (16) cān u merdumuñ çeşm-i hūr u ğılmandan enver u (17) dūş tuħaf-zāde-i iķlīm-i Frenk (18) bir çeşmüñ rūşenüñ ve mağzi perver-dimağ-ı (19) ruħāniyān gülāb-ı gül-i gülistān ve ravza-i (20) cāvidān şemme iki şişe āb-ı şukūfe (21) resīde oldukları peygām-ı şafā-yı vaķt (7b) cenāb-ı fütüvvet-muĉatları farı-ı sūrūr ile (2) tenşīd-i

fu'ād u °aynuñ rüşen-i nehār-ı (3) nihāde-i beytini i'tibār u incilā-bahş-ı dīde-i (4)

intizār kılınup beyit:

°Aynuñ degüldi dīdeye nūr-ı sūrūr idi
Yoğ yoğ hümā-yı devlet idi kondı başıma.

Ve (7) āb-ı şükūfe dağı bū-yı Yūsuf maḥabbetleriyle (8) çeşm-güşā-yı bāşire-i cān u dil-figār (9) kılındukdan soñra “ Neş'et ola mı fedā (10) ferāmüş?” diyerek bu kadar şevāğıl (11) birle yād olmamuzdan be-gāyet memnūn ü (12) taḥavvūr ü nihā-i bu emr-i şerīfine imtisālen (13) efzāyiş-i ḥubb u vidād dā°iyesiyle icrā-yı (14) merāsım pürşiş-i ḥātır ve peder-i nevāzişī vü hediye-i (15) behiye-i dil-ḥūşe-i muḥlīşīye verzişleri (16) bu devām-cūylarına ḥavşala-i sūd-ı taqdīr-bāri (17) inbisāt olduğunu piş-i nihāde-i ḥurdebīn-i iyķān ü °irfānları kılınmağ (19) dā°iyesiyle terķim-i raķam kılınmışdur. (20) İnşā'llāhü'l-kerīm manzūrları buyrulduğda (21) mürüvvet-nāme vü tuḥfe-i mürüvvet-i °allāmeleründen (8a) kemāl-i inşirāḥ-ı zamīrüm ḥāşıl olmağla dā'imü'l-evķāt (2) tevfiķāt-ı ilāhiyyeye mazḥariyetleri (3) da°avātiyle teveccūḥātdan ḥālī olunmadığı ma°ūmları (4) buyurulduğda nev-be-nev şafā-yı vaķt ve ḥāl (5) ü da°avāt-ı mülākāt-me'āl ile yād ü is°ād (6) buyurmaları maṭlūb-ḥayr-ḥāḥlarıdır.

4. MEKTUP

(7) Şākirdānından birine cevābī ḥarf ü taḥrīr olınan (8) tesliyet-nāme şüretidür.

“İnne ma°a'l-°usr” ki (9)pür-şiş-i nefāset-i şād-berānem ki kelām-ı Ḥudāsın (10) Cenāb-ı fermān-fermā-yı inne ma°a'l-°usri yüsrā (11) her pür-ğam-ı vehm-i kilīd-i hezār inşirāḥ ü şādī-i ferḥunde-dem ve her derd ki sergerdān ü perişānī-i gerdūnuñ şandal-ı mağzi (14) perver-i ḥüzn ü elem-fersā

ihsān ü kerem itmek (15) da'avātında olduğum oğlum sultānum Seyyid (16)
Fedā Efeñdi:

Bu def'a irsāl olunan muşibetānına (17) pür-yastan nişāne niyāz-
nāmeleri vürūd (18) bulup egerçi haber-sāde °āfiyetlerinden hāric (19) ez-ta°bir
memnun oldum. Lākin keşmekeş-i (20) dest-i giribān-ı āhenīn çeng-i deverān
(21) ile çekilen hem-yāzeden şād-çendān (8b) perişān ü maḥzūn oldum. Beyt:

Ġayret-i Ḥaḫ būd bā-Ḥaḫ çāre nist
Gūrenī ez emr-i Ḥaḫ şād-pāre nist

Bā-ḥuşuş cümle derd (4)ü belādan belki merkden beter çāşnī-i (5) çeşide-i
ḥarāret-i firāk olduğunuzdur. Zīrā (6) Ḥazret-i Ḥaydar-ı Kerrār "el-mevtü sa°b ve
müfāraḳatī'l-aḥbābı es°āb" buyurmuşlar pāyān-ı (8) şeb-siyeh sefidest olduğu
ma°lūm ve meczūmdur. (9) Her ne kadar ki beyt:

Pes ez-derd-i cūdāyī miḥnet eyyāmı ne nümāyet
Bā-neş nist pervāhic dūd ezāb- māhīrā

Mişdāḳı üzre ol kadar (12) İnşa'llāh ü Te°ālā sebep-i āsāyiş olmak daḥı ma°lūm
ü meczūmdur. Zīrā mışrā°:

Her miḥnetī muḳaddeme-i rāḥatī buved

maḳālesini müsellemdür. (15) İnşa'llāhü'l-kerīm bu miḥen-i belā mısırā:

Ārāmeş est °āfiyet ıztırābhā

Rāḥat-ı āsāyiş ü ins ü ülfet ve şevḳ ü şoḥbetine netice virecegi ma°lūm-ı (18)
fütüvvetleri buyurula benüm oğlum. Senüñ rāh-ı (19) muvāşalat olan dest-i
himmet (20) ve teberrū-i bāzū-yı himmet ile ber-ḫaraf olmadığı (21) istiḡrāb-ı
kevn-i işāre buyurulmuş (9a) anuñ sermāyesi bir āhdur ammā telāşım var.(2)Bi-
himmet-i merdān ve nazar-ı °azizān zātında bir şey (3) degüldür. Dekençe-yi

sūd her ne dem ki şehirāhlarında olan seng-pāre-i mevānī° ber-tarāf kılınmağa teşmīr-şāk-ı hīmet olına. Ol tarafda (6) olan hānedanları bī-çāreleri eşk-i (7) çeşm-i (.....) seyl-i tūfān-ı hūrūşī ile (8) ğark-ı deryā-yı hayret ü merhamet idüp (9) sa°yi gūşīşime fūtūr virür ve illā ol tarafuñuza (10) olan rābıta-i maḥabbet muḥkem ve incizāb-ı derūnum (11) etemdür. Hāḫ bilür ki teşrīfūñuzden (12) memnūnum. Lākin işāret-i şūrī vü ma°nevī olmayarak (13) tabī°atiyle zuhūrına taraşşut u (14) tarakkub üzreyim. İzā te°assere emren ve te°azzere (15) maḥlaben fe °ındal-lāhil°-ālemīn katr-i (.....) inşā°l-lāh (16) ber-vefk-i dil-hāḫ-ı mülākāt müyesserdür.(17) Tesbīḫ-i istiḫāre-i men °uḫde-i dilist benüm (18) oğlum bir şahş-ı °abeş ol tarafa °azīmetūñuze (19) sebep oldığı taḥrīr olunmuş. Şeyātīn-ı cinne (20) ğālib oldığı ma°lūm-ı fütüvvedür. Merkūmuñ (21) şeytān-ı mücessem olduğına iştibāh yokdur. (9b) Zīrā bu çekilen perīşanlık sultānumuñ kerhen (2) °azīmetinden ḫāşıl olmadığı bī-şekdür. Zīrā derūn-ı (3) ḫāl ma°lūm bu tarafa bu rütbe-i irtibāt var (4) iken elbetde zahmet çekilür. Hemān cenāb-ı (5) cāmi°ül-müştākīn ḫayr ile mülākāt naşīb eyleye ve ol tarafda fāriḡu°l-bāl bilā fikr-i °iyāl (7) inşā°llāhü°l-müte°āl āsāyiş üzre şoḫbet (8) iderüz. Kerāmetlū °ināyetlū Nebī Efendi Ḥazretlerinüñ (9) dest-i şerīfleri takbil ve du°ā-yı ḫayriyyeleri bir (10) vaḫt-i şafālarında °arż olunması niyāzumdur. (11) Ğā°ibāne °azīz ḫarındaşum fütüvvetlū mīr-i muḫterem (12) ḫazretlerüne pek °arş-ı du°āmuz ve heşt-behişt-i ihlāşum °arż oluna. Perverdīgāra (14) emānet olsunlar. Maḫşūş ez-dil ü cān (15) du°ālarını recā iderüm.

5. MEKTUP

Seyyid Fedā Efendinūñ (16) gözlük iltimāsını mutazammın şākirdānından birine(17) lisānından taħrīr olunan mektūbuñ şūretidür.

(18) Semāhatlū Efendüm

Ba°d-ez-du°ā mütevaqqi°dur ki: Bundan (19) aqdem bizüm h̄āce efendiye çeşm-güzend-ef°ā (20) nigāh için bir levha-i zümrüdīn ya°nī(21) sūrūş-i bāşire-i başiret-pāyeleri bāl-i (10a) sebz-°aynīñ ile cilve-ger-i āsmān-ı fedāya olması (2) nüvīd-i şūretī izāle olunduqda

Beyt: °Aynīñ degüldi dīdeye nūr-ı sūrūr idi

Yā bir hümā-yı devlet idi qondı başıma

(5) beytini tekrār buyurup el-Ḥaḡ dīde-yi edme-yi cihān-ı behişt-i sebz-ender-sebz-i sündüs ü istebrak (7) ider ve cürm-i merdūmuñı per ü bāl-i Hızr ile (8) hem-pāye-i sūrūşān-ı sebz-i pūşān-ı riyāz-ı cinān (9) hem-cenāh-ı Ca°fer-i Ṭayyār-ı sebze-zār-ı (10) mürğzār-ı °ālem-i envār itdügi muhtāc-ı izāh (11) degildür buyurdılar. Ḥaḡīqatde çeşm-i mest-i (12) mey-i şāḡī za°f-ı herem-i pīrīlerin piyāle-i (13) zümrüdīn-i °aynuñ sīrāb-ı ṭurāb serāb-ı (14) tenvīr ile def°-i hümār itmekle enhār-ı va°de-i (15) sebzī-yi hażar-āb-ı hayātı himmet ü teşmīr-sāḡ-ı (16) bāzū-yı idare-i piyāle-i fütüvvet buyursa (17) ne derecelerde memnūniyetleri zerrece (18) cilve-ger-i āf-tāb-ı zamīrleri olsa (19) hemān-sā°at-hemān °alā cenāh-ı isti°cāl-i (20) ihzārına sebz-i varaqa-i himmetleri itāre olacağı (21) °āşikārdur

6. MEKTUP

Müneccimbaşıya taḥrīr olunan tezkire şūretidür (10b)

Muşḥaf-ı aḥlāk-ı kerīm-āneleri (2) ihlāş ile müzehheb-i mühezzeb olmak du°asında (3) oldıgum oğlum sulṭānum ḥāzretleri

Ba°d-ez-du°ā (4) mütevaḳḳı°dur ki bādi-i niyāz-nāme Seyyid Dā°ileri (5) Üsküdar'da tavaṭṭunumuz eşnāsında civārumuzda (6) bulunup dāiremüze bu pür-kār-ı şıfat-ı āhenīn (7) pā-yı şebatla ve eşer ü ḥāme gibi cebhe-fersā ve (8) şaḥā'if-i bezm-i muḥlişide mihr-vār pāk-i (9) kerdād ü cedvel mişālī dāst-i devrūdi °ubūdiyyet-i (10) ḥālīde-i şāḥa-i erbāb-ı kemāl (11) ve'l-ḥāşıl ma°şara-i terbiyetümüzde ḥaylī şıḳıntı çeküp mecmū°a-i evrāk-ı āmālī şirāze-bend-i (13) ihtişāş kesb itmüş idi. Mevşūf-ı merḳūm (14) zümreñüz ṭalebesinden olup āşār-ı du°ā-yı (15) erbāb-ı ḳulūb şan°atında naḳş-ı kemāl-i ser-levḥa-i (16) isti°dādında rū-nümā olmağın üstādı (17) bu eşnāda vuku° iyāfına olıcaḳ °ayn-ı cem-i (18) müzehheblerin dil-şād-ı destūr virmek (19) taşmīm idüp lākin merḳūmun naḳd-i rızāmuzdan ğayri hiç bizā°ası olmayup (21) bir ḳalender seygid olmağın sulṭānum ve sār üstādlara (11a) olan °avā'ide bedel rızā-yı faḳiri maḳbūl (2) buyurup hemān bād-ı hevā-yı izne ruḥşatları (3) eger ḳabūl buyurulmaz ise bādī-i şeffā-yı cüz-i (4) ile izne müsā°adeleri recāmuzdur.

7. MEKTUP

(5) Şūret-i mektūb-ı diger.

Evvelā her-kāruñ āḥir-i kār (6) Muḥammed rāzī ve Allāh ḥoşnūd du°asına iştigāl (7) üzre oldıgum fütüvvetlū faẓīletlū birāder-i (8) büzürg-vārum sulṭānum efzūn-ı fūnūn efendi (9) ḥāzretleri

Sebz-i pey-i mu^cciz-dem-i mesîh-i kalem-i bû-reftâr ile (10) tayy-ı zemîn-i pehnâ-yı raqam eyler ki ol dem (11) mâtem-i kıvâmda pâ-daş-ı esb-i Süleymân bād-ı pâ-yı (12) âb-ı reftâr âteş-i ^caynân eşheb-i felek-^cünvân (13) baş-ı bisât-ı ^cazm ü ^cazîmet ü zîn ü zen (14) seyr ü seyâhat buyurduğunuzda muhlîşleri mânend-i eşk-i çeşm-i nazardan düşüp (16) gûşe-i dāmân-ı firâkda üftâde-i leylî-yi ülfet şahrâ-yı (17) zerre-i hecr ü mihnet beyt:

Şüd-i şâm ve sihr-i figānum efzūn her ki beşînid güft-i mecnūn-ı pūyān
Deşt-i beyābān-ı hicrān-zād u qarîn ü giryān ü nālān

Gazel li-münşiihi:

O sefer eyledi ammā beni ğurbetde qodı

Āteş-i hecr yakup derd ile firqatde qodı

Çekilüp gitdi serāb oldı firāq-ı vaşlı

Teşne-leb āh beni vādi-yi hasretde qodı

Merhamet eylemedi hālime yāran-ı ^caziz

Beni kan ağlatarak gitdi bu mihnetde qodı

Değişür bende-i dirînesin aġyāra dirig

Hāk-sār itdi beni hāk-i mezelletde qodı

Öyle pirāniş-i sūzān-ı derūn-ı nişan

Sūziş-i dil beni bi'llāhi bu hayretde qodı

(21) tekmîl-i ğazel olmalı neşîdesin hasb-i māl-i gūyiyā evān-ı (11b) eyyām-ı ^cömr-i kirāmî hemîn şeb-i deycūr ola güzerān (2) üzre oldığını ^carz-ı maḥabbete vesîle cūyan (3) iken yāran-ı zî-şān ve ḥazerāt-ı pişāndan (4) berkerde pürşekve Muhammed-nām cümle (5) Hācî Nakşibend niyāz-ı dost qurbān-ı kerîm(6) endādi-i farîze-i ḥacc idüp Ka^cbe-i maqşūd-ı (7) vaṭan-ı ^caşliyyelerüne ^cazmde ketḥüdāyı Hāna (8) nā-Ḥudā ve dāmād-ı ḥacle-gāh ^carūs-sepend-i

nikāb olmaları (9) bādi-i tahrik cinān ḥamāme-i (10) mülemma^{ci} bāl-nāme-i ihlāş-ı ^{ci}allāme olmuşdur. (11) İnşā'llāh ü te^{ci}ālā āşiyān-sāz-ı gülbün-i (12) i^{ci}tibār ravzatü's-safā-yı bezm-i behişt ^{ci}ünvanları (13) olduğda şağır-i pür-te'sir (14) ma^{ci}nī-i Mantıku't-Ṭayr āşaf-ı zamīr-i ^{ci}ālileri olup (15) ḥāl-i iştiyāk-ı māl-i muhlīşi ma^{ci}lūmları buyurulduğda beyt:

Eski ğam-zādelerin eyleme ḥātırdan dur
Yeñi yārānlarınuñ bāşı için sultānum

(18) recāmuza müsā^{ci}ade birle būd ü emcū-yi muhlis-i müştākların (19) ḥātırdan dūr itmeyüp gūş-i icābete gūşvār (20) olur. Du^{ci}ā-yı kudsi-pesendleri ile yād ü mertebe-i (21) imkānda peygām-ı ^{ci}āfiyetleri ile dil-şād buyurmaları (12a) akşā-yı āmāl-i muhlīş-ānemdür. Güftār-ı (2) pāyidār-ı şirin ve temkinleri nemek-i mā'ide-i (3) behişt-i ins ü ülfet ve bezm-i bī-ķarār-ı soḥbet-i (4) maḥabbetleri olan devletlū ^{ci}ināyetlū mīr-i evlā-şānum (5) cenāb-ı muḥterem ve mükerrrem-i ḥazret-i ğāibāne (6) du^{ci}ā-yı dervīşānemüz ^{ci}arz buyurulması (7) vā-beste-i fütüvvetleridür.

8. MEKTUP

Bir şebān ki (8) ķalb-i āsmān-ı dil ü cān-ı yār u mihribān-ı (9) müşfik gibi āteş-i şafakla yanmış ve āh-ı (10) ḥasret ile dūd-ı siyāha boyanmış ve (11) sitāre-i seyyāre-i menār-ı cidār u sevād-ı aẓām (12) gibi dikilmiş ķalmış idi. Ve pīç ü tāb ü (13) izdırābdan pīçide balīn-i ḥayrete serende (14) olmuş idim. Nā-ğāh ḥāme gibi siyah cāmelu ve (15) ḥulefā-i ^{ci}abbāsiye gibi duḥānī ^{ci}ammāmelü (16) bir āf-tāb peyker-i nūr-ı siyāh manzar-ı bedīdār oldu ki (17) şu^{ci}a-i cemālüne şems kamer-dimek beni çepīne (18) ^{ci}anber-i refre-i ḥāme ķuşu dimek gibidür. Dermiyāne (19) ṭavr ile arzı āşināyī vü ruşenāyī idüp (20) icrā-yı merāsım-i dostān ve nevāziş-i āyin-i (21) ^{ci}azizān birle ḥitāb idüp didi ki: (12b) Ey bī-nevā-yı bī-kes ve mehcūr-ı bezm-i ülfet ve ey (2) mecnūn-ı vādī-i ğurbet

ve fūrkat-ı ehvān (3) vādī-i vahşet hayf-şad-hayf ki cenāb-ı (4) aḥbāb seni böyle tek ü tenhā āvāre koyup (5) gitmişler. Bā-ḥuşūş mihr ü māh-ı sipihr-i dil ü (6) cānıñ olan ʿazīzān seni hānūmān-ı cān ü (7) cihān-sūz olan leyl-i pūr-veyilde fedā idüp (8) ilā hāze'l-ān gelmek degül ḥātır-ı ḥazīnūñ (9) su'āl itmek degül belki bir kerre yādlarına (10) getirmemişler. Dirig hezār dirig.

Cevāp: Ey nūr-ı lāmi ʿa (11) ve ey āftāb-ı ḫālīʿ hele leyle-i mezbūrda (12) maʿzūrlardur ki ol şeb pūr-leheb-i pūr-āteş-i (13) duzaḥ-ı şidād idi ki semender olsa uçamaz (14) ve mālīk-i duzāḥuñ esb-i āteş-ʿinānī olsa (15) geçemez idi. Ol gice maʿzūrlardur. Şiddet ü (16) ḥarāret-i şavm ve baʿzı aḥbāba iʿāne bunlar (17) ʿözr degil midür?

Hiṭāb: Böyle degül lākin böyle (18) olsun. Ya ertesı günü seni yana yana (19) pervāne gibi cüst ü cū itmek lāzım degül miydi? (20) Bā-ḥuşūş etrāf-ı ḥāne dānda bu kadar kazā oldı. (21) Mücerred ḥaber ile aşḥāb-ı maḥabbete seni dil-ʿayn (13a) görmedükce kanāʿat gelür mi?

Cevāb: Çünki (2) maḥall-i baʿīde naql olundu. Ramazān-ı şerīf (3) fāyık-i deryā-hevā iftār baʿz-ı aḥbāba ʿözür (4) olmaz mı?

Dürr-i cevāp: Lā ḥavle ve lā kuvvete illā bi'llāh (5) Şemse'd-dīn Efendinüñ iftārına teşrīfleri (6) mesmūʿuñ olmadı mı? Bu ʿözür anlaruñ ḥaḳḳında (7) cārī olmayup hemān senüñ ḥaḳḳında mı (8) cārī olur? Ve Cemʿī Efendinüñ vecdine (9) teşrīfleri bunlar hep maʿlūm. Anlaruñ (10) sāḫil-ḥāneleründe hevā vü deryā yok mıdur?

Cevāp: Şemsī Efendi maddesi zūrefā-yı zamānuñ (12) ve Ramazān-ı şerīfūñ derecāt-ı (13) şemse (.....) şems ile ülfet ü ünsleri maʿlūm gicesini (14) dirseñüz mehtāb zevkı daḫı fedā olunur (15) şeylerden olmamaḡla ʿadem-i

teşrîflerüne °özü (16) olur zann iderüm. Ve Vecdî Efendi didigün (17) vecd-i hâlden bahş cāiz degüldür.

Dürr-i cevāp: (18) Bārekallāh güzel cevāb. Müskit degül. İllā (19) sāhil-hānede olup māhi-harlık şemeresi (20) mertūbu'd-dimağ olduğundan böyle hezeyān (21) ve türrehāt söylersün.

Hıttāb: ya °iyyd-i şa°idde (13b) ziyāret-i münāsebetle ihvān-ı dīn birbirlerine (2) āmed-i şūd ider iken yine °adem-i teşrîflerüne (3) ne cevāb virürsün?

Cevāp: Hikmet-i keşret-i (4) aḥbāb māni°-i kavī degül midür. Ziyāretlerinden (5) vakt-i fırsat olmamak gerek.

Dürr-i cevāp: Aḥbāb mı ya da a°dā mısın? Bu ne dağdağadur ki (7) söylersün. Allāhü fesübḥānehü min tegayyere ifḥām-ı °ibāre hiç (8) şekk ü şüphe kalmadı. Senün zihn ü (9) zekāvetün ḥumḳ u belūhete mübeddel olmuş (10) vāh vāh bī-çāre yāhud bu ihrākda derk ü (11) fetānetüne ḥalel gelmiş. Türkçesi °akluñ (12) nānmiş. Bunlardan kat°ı nazar ba°de'l-°iyyd bu zamāna dek (13) teşrîfleri olmamağa ne cevāb virürsün?

Cevāp: (14) Şuş üsküt gayri pek ḥāric-i ez-dā'ire-i (15) şevāb-ı harekete başladıñ. Ba°zı ḥuşūş (16) diyerek Allāh biliyor yine ne nā-merbūt cevāb (17) vireceksün. Da°vā-yı maḥabbetleri bir derecelededür ki (18) fevkinde bir şey olmak ba°zı (19) ḥuşūş demek söz midür?

Cevāb-ı āḥir: Beynehümā da (20) yokdur. Ba°de şūri olmağla sedd-i sedīd ve māni°-i (21) şedīd olan şerm ü ḥicāba ne dirsün ki (14a) ḥaḳīkatde °özür degül midür? İnşāf ile bu taşdi° (2) ve cevāb-ı terk ile bu bābda Ḥaḳ yedlerindedür (3).

Dürr-i cevāb: Kād sāḥa'd-dīk güzel °özür (4) eyledün ve ne °ākil-āne cevāb virdün.(5) Sedd-i rāh-ı cilve-i mest-āne netuvandeşten hem farḫ-ı (6) maḥabbetden ve şafaḫ u °aşḫ u şevḫden baḫş (7) idersün ve hem şerm ü ḫicāb-ı ümīd ü bīm ü ḫavf (8) ü recā °ayb u °acabā dā'irelerinde gezersün (9) vaz°uñ vāz°ı meczūb-āneyi daḫı geçdi (10) selāmet olsun. Ma°lūmları degül midür ki (11) Mıṣrā°:

Cān çü cānān dest-i şerm-i çebigān kest

(12) Şeref-i mülākāt olduḡı gibi, mıṣrā°:

Der-meyān cān u cānān mācerā-yı reft reft

ceffel-ḫalem ve (14) ḫaviyyetü'ş-şuḫūf bir şey ḫalmayacağı ma°lūmlarıdır. (15) Nā-selīs cevābı böyle °özür iderlermiş.(16)

Dürr-i cevāb: Zāḫir bizüm ḫāḫırımıza bile geldigün yoḫ fi'l-°aşl ülfet ü maḥabbetimüz şūrī bir şey(18) idi diyecek ḫalleri yoḫ ya elbetde (19) celbīlik idüp böyle °özür eylersün (20) erbāb-ı suḫanuñ lāb ü laḡasın ve zemīn ü (21) zamāniñ ve emīn ü emānuñ şimdi mi gūş (14b) eylersün.

Cevāb: Ğayri böyle bir şey.

Dürr-i cevāb: (2) hezār āferīn ü taḫsīn şimdi bir cevāb virdün (3) "Ğayri böyle bir şey" demek ne dimekdür? Söz midür (4) Hiçbir şey degül iskātı yoḫtur.

Cevāb: (5) İṣrār iḫtizā itmez eger da°vā benüm için ise (6) ben kimdüm ve °afv eyledüm zerre ḫadar infī°ālüm ve (7) iḡbirārum yoḫtur. Dünyā vü āḫiretde ḫelāl (8) eyledüm ve's-selām. Bizi ḫālimüze terk ile bilüñüz. (9)

Dürr-i cevāb-ı müskit: Āmennā ve şaddaḫnā aḡanuñ infī°ālī (10) yoḡ imiş bunu efendilerimize tebşīr eyleseñ (11) ḫayli memnūn olurlar idi. Hey ḫayvān-ı nāḫıḫ (12) hey cemāziye'l-evvel şu da°vāya baḫan kim? (13) İnfī°ālūñ ne? Ve

niye inficāl idüp ve ne hāl̄t ideceksün (14) Elinden ne gelür? Senün gibi (15) hayvānı öyle lağlağa ile aldarlar. Bunlar (16) °abeş-i türre-hāt̄dur vehm °ayıbdur °afv filān senün (17) gibi ādemün ağızına yakışur şeylerden degildür.

Cevāb: Çokça haķiriñiz ya bu mişvāra (19) dünyānuñ taħammüli yoķdur. Hitābe'l-Haķ sirruhū mā-vaķ°a-i hāldür, ıgżab iķtizā itmez.

Cevāb-ı hitāb (21) evvel bir hāne tedāriķ idüp ānuñ haberi ile (15a) gelüp görışecekler imiş elbetde tehī-dest (2) gelmek gibi degül. Bā-huşuş kendi civārlarunda (3) oldığı şūretde Şirinün Husreve (4) şeb-dīz virmesi gibi bir şey ya°nī civārlaruna (5) da°avāt-ı envā°-ı iltifātından olmaķ gereken (6) bu şūretde hāne tedāriķi için nā-haber iderler (7) zann iderüm.

Dürr-i cevāb: hey hey derd-mendsün (8) bu °aķl ile bu °ālemde çok zahmet çekersün (9) Beyit:

Humār-ı °ālūde-i Yūsuf be-pirāhen-i nemi-sāzed
Zi-pīş-ī çeħm-i men berdār İn minā-yı hāli-ra (11)

Çünkü senün hüznün ancaķ hāne içündür (12) kendülerini görmekte hāşıl olan sūrūdan (13) hāne tebşiri ile mesrūr olup sā'ir geķen (14) firķat hātırına gelmiyecek bir mülāhaza (15) vāķi° olmamaķ gerek. Eger bu fikri itdiler ise (16) hılāf-ı mezākum degül lākin bundan saña hāttať (17) dimek çıkar. Zīrā bu gūne °özürler hātāt efendilere (18) olabilür ki anlarun zihn ü (19) zekālarına ve aħbāblarına olan (20) °alāķalarına şāyān zü°amlarıyla itdükleri °özürlerdür (21) Yoħsa erbāb-ı tab°a böyle şey olmaz (15b) Mışrā°:

Hem-ķü hayvān be-her-mā āħūr-saz

bu daħı hiķ-(2)ender-hiķ bir fikr-i hiķ-ā-hiķdür fıķra-i münāsebetden (3) ķat°-ı nazar hātırına bir şey geldi mi? Egerçi (4) sizi de taşdı° eyledük ammā destür olsun bu pende (5) söyliyeyüm ruħşat buyuruñ aģa (6) ve kışa zaman pīşinde

Bağdād şehrinde (7) meccāniden bir zāt var imiş etfāl-i kendüyesünüñ (8) endāz-ı melāl oldukça rast (9) geldiği şāl-hurde pīrlere şetm ider imiş (10) su'āl idenlere eger pīrlere etfālün bu gūne (11) vaz'ı nā-bercāsına hānde-zen-i müsāmaḥa olmasalar anlar bu kāre işrār itmezler idi (13) bināen-°aleyh bu cevri gördükçe pīrlere muḳābele iderüm dir imiş. Bu °azīzlerin içlerinde (15) insān-ı kāmīl ve pīr-i mükemmel ve hūlefa-i rāşidinden bir °ālem-i ḳadr vardır ki °adl-i vidād-ı rüşt ü (17) sedād ile mālīk-i memālīk-i mülk-i maḥabbetdür. (18) Zātında fütüvvetde °ilm-i rāsi ve dersinde ḳalem-i (19) temām-ı ādem bir zātdur ve bu vaz' tıflānenün (20) kendülerinden zuhūrına nisbet °azīzān-ı merḳumānuñ (21) bu ṭavırları ḥalvā-yı reşīdiyye gibi hoş-nūd (16a) zann iderüm. Bu fesāduñ menşe'i anlardır. (2)

Cevāb: °Azīzān-ı merḳumānuñ cürmleri yok hele(3) el-ḥamdüli'llāhi te°ālā bunlar ḳurtuldu.

Dürr-i cevāb: Beneyāve gūsen hiç cırıḳ yüz dermessün bu gūne (5) maḡlataya zi-nā kelām itlāk olunur. Hele suḥan encām bulsun ve müdde°āya netīce virelüm anlarıñ (7) cürmleri yok demek degül es-Şādī-i ezlem-i pīr-i (8) merḳumuñ dīni maḥabbetde küfr meşābesindedür ki (9) anlardan eşna° dimekdür. Üsküt bu güft ü gū ne (10) zamāne dek olacak ve ne vakit encām bulacak (11) Bāreka'llāh hiç sa°yiñüze fütūr gelmiyor encāmında (12) ne demek istersünüz.

Cevāb: Hiç ne istedigüm var ve (13) ne diyecegüm vār murādum ḡayret-i fütüvvet ve maḡz-ı (14) maḥabbetdür. Ḥaḳlarında °iyāzen bi'llāhi te°ālā ve ḥāşā (15) şümme ḥāşā bir şey ḥātırıma gelür ḳorḳarum ki bu (16) deftere ḳayd olunur. Şoñra pek düş-vār olur. (17)

Su'āl: Ne defterdür ki bu ḳadar isti°āne ile (18) yād eyledün?

Cevāb: Saña söylenmez zīrā senüñle (19) beynehümāda cāri olan muḥāṭabātdan senüñ (20) güftāruñ mīzān-ı °aql ile sencīde degül (21) mübāreke-i ser-rişte viresün.

İbrām-ı merām: El-ḥamdü'l-lāh (16b) benüm zerrece şu°ürumda ḥalel yok. Vesvese (2) buyurmayıñ

Takrīr ya°ni kōrkārüm ki āsān-ı şeyḥ oldu (3) nāmını büyük ḥattāt ve ḥurde-sāl olanları küçük ḥattāt efendiler diyü (5) rüzgāra yazarlar diyü şöret-ve şānı mermere (6) kazırlar. Bu kadar kı̄l ü kāl dan ğaraż ancak bu (7) ḥavf ü ḥutūrdur. Şubḥāna'llāh bu kadar (8) dāniş-i °irfān ile bu mādde ḥatır-ı şerīflerine (9) gelmemek pek āğreb ve °acebdür. Vaqtā ki (10) kı̄l ü kāl ve fikr ü ḥayālī pāyāne yetdi. (11) güyende güftār yek-āhenk ve yek-reftār nihān-ḥāne-i °ademe kadem-i nihād oldı. (13) Mekk-i yā ḥāme-i bürāyin mağz-ı güftār-ı (14) ğarībim bī-kesüm bī-bād u āğyār ye ki (15) güften ye ki bā-şeyḥ-i şenīden ki leyse ğayrūnā (16) fi'd-dār-ı diyār.

9. MEKTUP

(16)Şüret-i mektüb-ı biri.....

(17) Fazīletlü semāḥatlū rāfetlü efendüm ḥazretleri

(18) Cenāb-ı Rabb-i °izzet mīr-i °ibādet ādl-i sā°at-i tevfiķiyle sā°at-be-sā°at devlet-i (20)sa°adet dūnyā vü āḥiret °ināyet eyleye āmīn.(21)°Arīza-i muḥlişīdūr ki ez-ḳadīm cenāb-ı (17a) fazīletlerine olan ihlāş ü ihtisāşum(2) mübteğāsunca derd-i da°avātların her ān ve her zamān (3) subḥa-i lü'lü'-i sunūḥiyān-ı °ālem-i bālā gevāher-i maḥmidet-i (4) seniyye-i menḳabetlerin gūşvāre-i gūş-i (5)hūş refīķa-i şināsān-ı °arīza-i ğuberā (6) kılındığını °arza bahāne-cūyān iken (7) işāret-i naşş-ı celīl "fenteşiru fi'l-arz(8) ve'bteķū min

fażli'llāh" talebe-i °ulūm-ı recebiyyūn-ı(9) gürūh-ı pür-şükūhdan Seyyid Muḥammed °Abbās dā°ileri (10) keçkūl-i gerden-zād rāhile-i ṭarīķ-i taḥşīli dāiyesiyle ol ḥavāliye ḥūr-çin be-dūş-ı (12) °azīmet olmağla °arz-ı ihlāş zımnında (13) merķūm bendelerin tavşiyet dāiyesiyle niyāz-nāme (14) taḥriri ma°lūm-ı fażīletleri buyurulduķda (15) ṭāife-i mezbūr ḥaķķ-ı °aciz-āneleründe mebzūl(16) olagelen himmet-kārānı ile hem-süfre-simāṭ (17) yār-ı ām ve dāḥil-i zümre-i şükūr-gūyān ḥān-ı(18) yağmā-yı °ināyet ü iḥsān cenāb-ı gufrānları (19)buyurulmaķ niyāz-ı muḥlişīdür.

Bāķī mürüvvet-i fütüvvet fażīletū semāḥatū rāfetū efendūm ḥāzretlerinūndür.

10. MEKTUP

(21) Aḥbābdan biri cānib-i Ḥicāza °āzim olup Mekke-i (17)Mükerremeye vāşıl olduķdan şoñra (2) taḥrīr olunan mektūbdur.

(3)Es-selāmu °aleykūm ve raḥmetu'llāhi ve berekātühü eḥun fi'llāhi şadiķun (4) refiķun fī sebīli'llāhi mażmūn-ı °ibāre el-ḥubbu li'llāh (5) İsmā°il Efendi refiķ-i ṭarīķ (6) °icābet-i lebbeyk-i ḥuccāc ḥaremu'llāhi du°ā (7) iblāğiyile mañṭūķ-ı varaķamuz oldur ki (8) bundan aķdem gāh ka°betil'lāhi'l-ḥarāmda (9) taḥşīl-i icrā-yı derecāt-ı uķbā ve gāh Şām-ı (10) şerīfde bir duḥter-i pākize aḥziyle icrā-yı (11) mezāķ-ı dūnya ve lezzet-i meşru°a ile beynel-ḥavf-i (12)ve'r-recāda mütereddid olduğıñuz ḥālde (13) °azm-i ṭarīķ eylemiş idiñüz .Bu āna dek (14) bir ḥaber zuhūr itmedi. Bilmem şām-ı cennet-meşāmda (15) ḥūr-ğılman-°ünvān bir pākize kızcağız ile (16) zevķ ü şafāya mı, yoḥsa Medīne-i (17) münevverede kesb-i şevķ-i ma°neviyye ile (18) ticāret-i uḥrāya mı meşğūlsūñüz?(19) Āsitānede olan aḥbāblaruñ ḥāli de (20) size bir fikr olur ise ḥamden-lillāh cümle (21) °āfiyetde olup Ḥanīf Efendiye temām-ı (18a) du°ā

eyliyecek vaktidir. Bā-ḥuşūş bize duʿā-yı (2) ḥayr itmek sizün dünyāñıza ğāyet nāfiʿdür.(3) Zīrā bizüm olmadığımız ḥālde sizün ḥaqqıñuzda (4) bizüm kadar ğayret ider olmamak gerek. (5) Siz aʿlemsüz ḥülāşa-i kelām mektūbumuz vūşūlunda (6) evvelā ne ṭarafda iḳāmet eyledüġiñüzi ve ḥālīñüz ne oldıġını (7) ṭarafımuza taḥrīr ve ifāde eyleyesüz. (8) İnşā'llāhü teʿālā cümle murādıñuz me'mūlūñüzden (9) ziyāde bu ṭarafda ḥāşıl olacağına hiç (10) iştibāh buyurulmaya.

Sāniyen evḳāt ü emākin-i (11) mübārekede Allāh ʿaşkına duʿā-yı ḥayrdan (12) ferāmūş buyurmayasüz ve bā-ḥuşūş(13) Hücre-i Muṭahhara ve Ravza-i Pāk-i Münevvereye varub(14) maḥşūş bu bī-çāre ve ʿāşī vü yüzi ḳaradan (15) ḥuzūr-i devlet-i Ḥazret-i Nübüvvet-penāhiye hediyye-i (16) nāçiz-āne olarak şalāt u selāmumuzu (17) ve ḥaqqımızda şefāʿat-i ʿaliyyelerün niyāzda (18) olasuz. Allāh emānetini ve sāir ḥuşūşāt-ı (19)uḥreviye bizüm ḥizmetimüz olup ol ṭarafda (20) aḥbāb bulunur ise anları daḥı duʿā-yı (21) ḥayra tergīb ü taḥrīş itmeleri niyāzumdur.(18b) Dünyāya dāir olan işleriñüzde hiçbir (2) fikrde olmayasuz. Bizüm Ğayūr Efendi (3) bu sene-i mübārekede ol ṭarafa ʿāzım olmuşdur.(4) Görilür ise selāmımı tebliġ ve ḥaqqında (5) eliñüzden gelen iʿāneyi bī-dirig (6) buyurmañuz mercūdur.

11. MEKTUP

Şüret-i mektüb-ı diger

Çeşm-i haķ-bîn zahmet endiŖe-i bātıl nebered
Maħremī leyli berāt-ı Ŗevķ-i ber maħmil nebered

Sir-i ma'ni ez-ħum-ı piç-i ibadet fārigest
Kaşid-ı mülk-i teķaddes renc-i āb-ı gül nebered

Sa'yi mā ez-ğaflet-i mārā beyābān-ı mürġ-ı mānend
Şeş- cihet tayy-ı kerdī ammā ser-i be-ceyb-i nebered

Cenāb-ı eħadiyyet (13) fütüvvetlū semāħātlū aziz karındaşum sultānum

(14) ħāzretleri

Bu bi-çare ve āvare ve ser-gerdān gibi (15) beyābān mügeylān-zār-ı hevā ve üştür-ħayrān (16) üftān ü ħizān reng ü ħayrān bād-ı be-kef-i (17) mānend-i alef-zār-ı rāh-ı omri telef itdürmeyüp (18) iħrām-bend-i ubūdiyyet lebbeyk-zenān Allāh Allāh (19) gūyān-ı tāif-i beyti'llāhi maħabbet ve ħāci-i (20) ka'be-i vuşlat olmaları ve rāh-ı rüşen-i (21)şüret ü ma'nāda selāmetleri du'asıyla (19a) güzāriş-i eyyāmımız "Rabbi sellim Rabbi sellim" niyāziyla (2) olduğunu imāya bahāne-cūy iken bu def'a (3) revende-i vuķū'iyile mücerred-i arz-ı mahħabbet dāiyesiyle (4) raķam-ı terķim olındığı ma'lūm-ı cenāb-ı semāħatleri (5) buyrulduķda bi-vallāhi fi'llāhi muħibb-i muħliş-i ħayr-endiş (6) iħlāş-keşlerin piçide-i būriyā pāre-i nisyān (7) buyurmayup mir'āt-ı ħātır-ı feyz-i mezāhirlerine (8) aks-endāz-ı niyāz olduķca Allāh için (9) du'ā-yı ħayr ü selāmet ile ve bādi-i (10) dil ü cān-ı ħazinem olan nüvid-i āfiyetleriyle (11) herem-nihād buyurmaları maħşuş recāmdur.(12) Cenāb-ı Seyyid Mustāfa Fedā Efendi da'ileri (13) āfiyetde olup du'alar iderler. İktizā ider ise (14) ħaber-i āfiyetini maħalline imā buyurulması (15) vā-beste-i fütüvvetleridür.

12. MEKTUP

Ṭayyār Paşa ḥazretlerinüñ (16) āsitāneye vürüdlarında taḥrīr olunan (17) tezkirenüñ şüretidür.

Devletlū °ināyetlū (18) oğlum efendüm ḥazretleri hümāda seyr ü sefer-i (19) Sikender-fer-i ḥidiv-āneleründe Hızır tevfiḳ-i yār (20) ü yāver ü te'yīd-i ilāhī refiḳ ü rehber ü feth ü (21) nuşret ve dāmen-gīr-i rikāb-ı zafer-güsterleri olmak (19b) du°asıyla °arīza-i devlet-ḥāhlarıdır ki āvāze-i (2) nüvīd-i beşāret-i meserret-i teşrīf-i (3) kudüm-i meyāmin lüzüm-ı āşaf-āneleri ṭanīn-endāz-ı (4) inbisāt sāmi°a-i ihlāşperverleri (5) olduğda derece-i gāyetde sürūr u ibtihāc ile

Beyit : Menzil mübārek ola hemān ḥaber maḳdemin

Burc-ı şerefde şems-i sa°adet-i ziyā gibi

El-ḥamdü li'llāh (8) gūyān āyin-i biḥīn ü berīn erbab-ı şıdk u (9) ihlāş-ı taḳiyyin olan tebriḳ ü tehniyet (10) ve kudüm ü menzilet vālā-rütbet ve du°a-yı devlet-i (11) °ali ḥazretlerine āyāt-ı du°a şebt-i şaḥife-i (12) ihlāş-ı muḥliş-i bī-riyā kılinup beyit:

Cüz-du°a gūy nedārem māye nist

Mārā bihter-i ezin pāye nist

(14)Hemān Ḥazret-i Perverdīgār mu°īn ü ḥāfız ve (15) sitād-ı hemīşe kār ü bārlarında zāhir ve dest-gīr ü (16) meded-kārları ola āmīn. Du°a-yı devletlerinde (17) yümniḥi te°ālā zerre kuşūrum ve fütūrum olmayarak (18) evḳāt-ı dā°iyānem du°alarına maşrūf (19) olacağı ma°lūm-ı devletleri buyurulmaḳ (20) bābında °ināyet ü fütüvvet devletlū oğlum (21) ḥazretlerinüñdür

13. MEKTUP

Şüret-i diger tezkire(20a)

Sırr-ı hülk-ı kerīm mā hāzā beşerān hüve illā mülk-i (2) kerīm
hazretlerine mazhariyetleri niyāz-ı °arz-ı (3) °icābetgāh-ı Rabbi'r-raḥīm kılındığı
virāsetde (4) °arīza-i devlet-hāhlarıdır ki mürüvveten °ināyet ve (5) irsāl
buyurulan yedi kile şa°ir (6)tezkiresi vürūdunda °arzi'llāhi vāsi°atün (7) derün-ı
du°ā-gūylarına başıre olan (8) dane-i sürür-ı ḥāşılı maḥsūli °aziz-i mışr-ı
nübüvvet-i (9) sultān taht-gāh-ı devlet-i vilāyet-i °aliyye-i (10) efzālū't-taḥiyye
hazretlerinüñ heft-sāl (11) ḥuşkide-ger sengān-ı devrāne rüz-resān
(12)oldukları ecr-i cezil ile hem-ḥuşe-i mezra°a (13) kabül olduğu sünbüle-i
güşte-zārī °ālem-i bālā gibi (14) nümāyāndur. Hemān cenāb-ı āferide-kār
(15)rüzī rüzī ḥevārān ḥuşe-i cinān-ı ümīd-vārān (16) cihān-ı ḥırmān-ı nevāl ve
°ināyet-i kerem-i kirāmīlerin (17) ḥurçin be-düşı ḥuşe-i iḥsān ve dū°ā-ḥān-ı (18)
āmīn-güyān-ı mānende-i şaff-ı merdān-ı ārşa-i (19) guberāda revān revān
teşekkür dā°iyesiyle (20) taşdı°-i ser-i devletlerine ibtidār kılındı. Ya°nī devr-i
şebān (21) teşekkür-i iḥsān Rabbū'l-iḥsān ve efzāyiş-i (20b) °ömr ü devletleriyle
ve ḥıbbū'l-lisān olduğum ma°lūm-ı (2) devletleri buyrula. Bāķī fütüvvet ü
mürüvvet (3) efendüm sultānum hazretlerinüñdür.

14. MEKTUP

Şüret-i diger

(4) Es-selāmu °aleyküm ve raḥmetu'llāhi ve berekātühü eḥun (5) fi'llāhi
ve refīkun fī sebīli'l-lāhi mazhar-ı sa°ādet (6) dāreyn ü ḥizmet hazret-i Seyyidi'l-
Mürşelīni's-şakāleyn (7) °aleyhi efzālū's-şalāt ve ekmelū't-taḥiyyātde (8) dā'im
olmaları du°āsından (9) şoñra mefḥūm u varāka oldur ki ol şavb-ı (10)
münevvereye vüşülünüz ḥaber-i sādesine intizār (11) üzre olup bir varāka

degül belki bir sâde (12) selâmuñuz dahı vâşıl olmamağla fikr-i telâş ve (13) iztirâbda oldıgumuzu ifadeye vesîle-cû iken (14) arzû-yı mücâveretle bu sene-i (15) mübârekede bizüm °Ali Efendi ol ıarafa (16) rû-be-râh-ı °azîmet olmağın maşşûş °afiyetimüzi hâvî (17) ve du°añızı cālib varağa taħrîr (18) olındı. İnşa'llâhü te°alâ vüşülünde olan (19) recāmuz ħazret-i °aleyhi efzâlü's-şalât ve (20) etemmü't-taħıyyât ravza-i şerîfelerine şalât ü (21) selāmumuzu tebliğ ve Ĥaĥĥ-ı °acizānemüzde (.....)°)

15. MEKTUP

(21a) Vüzerā-yı °ızāmdan birine taħrîr olınan ħā'ime (2) şüretidür.

Yūsuf-ı Mışr-ı ikbāl ü devlet ü °azîz-i (3) Ķāhire-i ihsān-ı iclāl ve °ināyet devletlū (4) °ināyetlū merħametlū efendüm sulţānum ħazretleri (5) hümāda āyet-i mehce-i livā-i devletleri tevfiĥun mina'llāh ve (6) naĥş-ı niğār-ı şuĥĥa-i ikbāl ve iclālleri naşrun mina'llāhi olmak da°avātıyla °arîza-i (8) devlet-ĥāhlarıdur ki bî-kes nevāz ü fuĥarā-perverî ve (9) müteħallıĥ-ı aĥlāĥ-ı ilāhi oldukları şöhre-i āfāĥ ve (10) bā-ĥuşuş fer-zendān-ı ma°neviyyemüz Ĥüsrev Paşa (11) kethudāsı Seyyid Muħammed °Alîm Efendi bendeleründen (12) güş-zed-i devlet-ĥāhî olmağla bu ĥaşlet-i (13) peygamber menĥabetleri muĥtezāsı zarûri cenāb-ı (14) devlet-i °alî-ħazretlerüne müncezib-i derûn ve du°ā-yı (15) devletleri ber-vechi ĥasebi lâzıme-i zimmetüm olduğı ve (16) ebnā-yı esās-ı ta°alluĥ-bünyān ihlāş-ı maħabbet (17) ĥılındıgını °arza vesîle-ĥāh iken āsitānede bundan aĥdem behişti ĥarām-ı gufrān-penāhı (19) meşāyih-i naĥşibendiyyeden Mehmed Paşa cāmi°i (20) civārunda Özbek Tekkesi şeyhi Yahyā-zāde (21) maħdūmı Muħammed Tāħir Efendi bendeleri evĥāt-ı (21b) °acizānesin maşrūf-ı hüner ve ma°arîf idüp (2) ĥasbe't-ĥāĥa taħşîl-i fenn-i kitābet

(°) Mektubun devamı eksiktir.

ve istiḥdāma (3) şāyeste olup kesb-i maḥāret idüp (4) mücerred ḥizmet-i devletlerinde olmak arzūsı (5) netīce-i emel-i emkārī olup şeref-i dest-būs-ı (6) kabūl-i dāire-i fāhire-i devletleri mefāhiret (7) niyāzına müsā^oade-i āşaf-āneleri buyurulmak (8) niyāzıyla niyāz-nāme-i devlet-ḥ^oāhī recāsında (9) olmağla merķūm bendeleri nazra-i iltifāt-ı (10) ḥidiv-ānelerüne mazhar olması ve merķūm (11) Seyyid Muhammed ^oAlīm Efendi ba^ozı me^oarib-i ^oacizānesi (12) içün ḥāk-i pāy-ı devletlerine ru-māl itmek (13) üzre ^oazim olduğu bādi-i ^oarīza-i (14) devlet-ḥ^oāhları olmuşdur. Yümniḥī te^oālā merķūm (15) bendeleri şeref-yāb-ı şeref vürüdiyla teşrīf (16) eyledüklerinde mes'ül-i ^oaciz-āneleriyle (17) maḳziyil-merām ü bekām ve muḥliş-i devlet-ḥ^oāhların (18) tevāzu^oan iltifāt-ı nevāziş-i muḥliş-nevāz-ı (19) āşaf-āneleriyle yād buyurulmak bābunda luḥ ü ^oināyet (20) devletlū efendüm ḥazretlerinüfüdür.

16. MEKTUP

(21) Şūret-i diger

(22a) Mehce-i livā-yı devletü'n-nevāları ḥurşīd-i lem^oa-pāş-ı (2) ^oadl-i iḥsān ve neyyir-i nūr-ı efzūn-ı dāmen ü emān (3) olmak du^oasıyla devletlū ^oināyetlū rāfetlū (4) efendüm sultānum ḥazretlerine ^oarīza-i iḥlāş-perverleridür ki (5) fuḳāra vü ebnā-yı sebīle nīl-i ^oināyet (6) ve iḥsānları selsebīl olduğu da āverd-i (7) erbāb-ı seyr ü seyāḥāt olarak meknūz-ı (8) kenz-i ḥāfıza-i ḥāliş-ānem olmağla şavb-ı ḥidiv-ānelerine ^oan-zahri'l-ğayb kesb-i ḥubb-i vidād eyledüm. Bu vechile du^oa-yı devletlerinde (11) olduğum imāya bahāne-ḥ^oāh iken mücāvirīn-i Medīne-i münevvereden Şeyḥ Aḥmed dā^oileri (13) ḡayet fakr u zarūret ve ümmid-i ^oināyet sebebiyle (14) āsitāne-i ^oaliyyeye vedūd idüp bir seneden mütecāviz (15) meḳş ü iḳāmet idüp ḥikmet-i ilāhi (16) kendüye vech-i ma^oāş olacak vażīfe-i (17) mu^oayyene ve ne ḳadar kifāye-i tūşe-i rāh ve evlād ü

(18) °iyāline nafaḳaya medār olur ḳurreye (19) mālīk olup şıfıru'l-yed teḥī- dest (20) ḥā'ib ü ḥāsır-i maḥzūn iflās-ı meş°ḥūn vaṭan-ı °aşlıyyesi ṭayyibe-i ṭayyibeye er'rızḳu °ala'llāh gūyān (22b) üftān ü ḥızān °āzım olmağla ḥāl-i °ācizānesi (2) beyān ü istırḥāmı ḥāvi ve şavb-ı seniyyelerine (3) şıdḳ u ihlāşımı muḥtevē niyāz-nāmem (4) taḥrīr olundu. Manzūr-ı nazra-i merḥametleri (5) buyurulduḳda ḥarem-i ḥāzret-i risālet-penāhiye ve (6) mücāvırīne hürmeten ḳadr-i kifāye-i emvāli Mışrıyyeden (7) vazīfe ve °atiyye vü matıyye (8) iḥsāniyla merḳūm ḳullarını mazḥar-ı °ināyet ü (9) iḥsān ve muḥlişlerün ser-levḥa-i erbāb-ı (10) şıdḳ u ihlāş-veriyeden ta°dād ü yād (11) buyurulmaḳ bābunda lütf u iḥsān devletlū rāfetlū °ināyetlū efendüm (12) ḥāzretlerinüñdür.

17. MEKTUP

(13) Şūret-i diger

(14) Devletlū °ināyetlū rāfetlū efendüm sultānum ḥāzretleri (15) Hümāda dergāh-ı devlet-destgāhları Ka°be-i (16) āmāl-i ḥācet-mendān ve ḳible-i emān-dār-ı (17) ḥāḥān olmaḳ du°asıyla °arīza-i (18) devlet-ḥāḥlarıdur ki gūşe-i nişīnān-ı ṭarīḳ-i (19) fakr ü rıza ve zāviye-i gūzīnān-ı inzivā (20) Ḥudaygān-ı ḥāmiyān-ı °ibādullāh ve ḥāfızān-ı (21) °iyālu'llāh da°avātları farīza-i zimmet-gerden-i (23a) ḥimmetleri resm-i rāḥī oldıḳuna bināen du°a-yı (2) devletleri iştigāli ile dem-güzār iken (3) āsitāne-i °aliyyede tekke-nişīn-i meşāyiḥ-i ḳādiriyyeden (4) a°mā Şeyḫ Süleymān Efendi dā°ileri bitarīḳ-i (5) seyr ü seyāḥat ḳılmaḳ ve ḥükümet-i ḥidīv-ānelerüne (6) belki dergāh-ı devletlerüne °āzım olup bu (7) ḥayır-ḥāḥlardan niyāz-nāme niyāzında olmağla (8) "fe emmes-sā'ile felā tenhār" her çend nā-merbūt ve (9) tār-ı vā-bestede ḥāl-i °ācizanesüne (10) raḥmen me'yūs itmeyüp niyāz-nāme nigāşte (11) ḳılındı. Manzūr-ı nazra-i merḥametleri buyurulduḳda (12) ḥāl-i perīşān-māl-i derd-mend-

ānesine rahmen (13) sā'ir fuḳarā-i ṭarīkat hakkında erzān ve (14) bī-diriĝ buyrılan deryā-nevāli °ināyet ü iḥsānlarıyla (15) bu bī-çāre °alīl ü bī-nevā daḫı (16) seyr ü reyyān ve secde-i ūkūr gūzerān sınıfına el-Ḥaḳ ile mesrūr-ı ūādān buyrulmaḳ ve bu (18) ḫayır-ḫāhların vaż°-ı nā-bercāsına (19) °afv ü sūnuḫ ve ḫūū buyurulmaḳ bābunda lūtf-ı (20) mūrūvvet devletlū °ināyetlū rāfetlū efendüm ḫāzretlerinūndūr.

18. MEKTUP

ūūret-i diĝer

(23b) Ba°d-ez-du°ā-yı bī-riyā-yı pederī devletlū rāfetlū (2) oĝlum sultānum ḫāzretlerine nūmūde-i muḫliūidūr ki (3) muvaūūal varaḳ-pāre ūeyḫ Ḥasan dā°ileriyle (4) mersūl nevāziū-nāmeleri vārid olmuū ise (5) daḫı tafūilen iḳtizā iden cevābī ḳalem-i (6) ḫāliū-āneme vā-beste ve merḳūm dā°ilerinūñ (7) takrīrinden ma°lūm-ı °ālīleri buyurulacaĝı vechile (8) taḫrīrāt ile meūĝūliyyet-i dā°iyānem (9) bu eūnāda mizāc-ı dā°iyāneme ṭarī olan (10) kesilmenūñ def°ine menūd ü peyveste (11) olmaĝla yūmnihi'l-kerīm cevāb-ı servet-nāmeleri (12) bundan ūoñra irsāl olacaĝı ve merḳūm (13) dā°ilerinūñ zıll-ı cenāh-ı rāfetlerinde du°ā-yı (14) °ālīlerüne iūĝāl-i menūṭ servet ü fütūvvetleri (15) idūĝı beyānı ile nigāūte-i kilik-i iḫlāū (16) ḳılunan du°ā-nāmemūz manzūruları olduḳda ṭaraf-ı (17) muḫliūı yād-dāūt-ı ferzend-āneleriyle (18) ba°d-ez-īn daḫı dil-ūād buyurulmaḳ gūmāūte-i °uḫde-i dā°iyetleridūr.

19. MEKTUP

Şüret-i diger

(20) Devletlū °ināyetlū rāfetlū efendüm hazretleri (21) hümāda āyet-i dāyet-i ikbāl-i devletleri (24a) tevfiķun mina'llāh olmak du°asıyla °arīza-i (2) devlet-h̄āhlarıdur ki bu def'a devāt-dār-ı (3) °ālim-i kadr Hāfız Hüseyn Efendi kullarımla (4) luţfen ve keremen °ināyet ü ihsān buyrılan (5) nevāziş-nāme-i kerīm-āne-i āşaf-āneleri mefād-ı kerīmi (6) °an-zuhri'l-ğayb du°a-gūyuların serlevha-i cerīde-i (7) erbāb-ı ihlāş-ı ihtişāş-ı nigāşte ve bu (8) tarafda ve sa°yi °acizānem rütbe-i hademāt-ı (9) bādi-i mübāhāt-ı hıdīvānelerün maḥlaşına gümāşte (10) buyurulmak nüvid-i iz°ān ü eyķān olunduķda (11) gül-i gūşe-i ser fahr-ı fakīr-ānem resīde-i tāķ-ı (12) lācūverdī olup inşa'llāhü te°ālā şūri vü (13) ma°nevī hıdmet-i mebrūre-i āşaf-ānelerüne (14) zāhiren ve bāṭinen ḥasbe't-tāķa miyān-beste-i (15) hıdmet ü ğayret ve °avn-i °ināyet-i ilāhī ile (16) ğarīben şāhid-i ḥāṭır-h̄āh-ı dāverāneleri aḥsen-i (17) vech üzre cilve-ger (.....) zuhūr-ı (18) emniyesinde olındığı birle niyāz-nāme-i ihlāşları (19) berīd-i cüst ü cūsunda iken zümre-i °ulemā vü şüleḥā vü (20) °urefāndan şāyān-ı bezm-i soḥbet ve sāhib-i (21) ḥaysiyyet Özbekī Mirzā °Abdullāh Neccārī (24b) °azme ber-āverde-i dāmān-ı °azīmet olmağla (2) mücerred °arz-ı ihlāş-ḥāvi ve °azīz (3) merkūmı tavşıyye-i muḥtevē nigāşte-i (4) kilik-i ihlāş olınan rük'a-i muḥlişī (5) manzūr-ı nazār-ı °ālīleri buyurulduķda selsebīl (6) fuķārā vü ebnā-yı sebīl olunan kevşer-behişt-i (7) aḥlāķ-ı kerīm-āneleri bu ğarīb-i bī-nevā ḥaḳķında (8) daḥı kemā-cerā-icrā ve muḥliş-i du°āgūyuları (9) sāḥī buyurulmayup ğāh ğāh yād ü mazḥar-ı (10) feyz-i fu'ād buyurulmak bābunda °ināyet (11) ü ihsān devletlū °ināyetlū efendüm hazretlerinüñdür.

20. MEKTUP

(12) Vüzerā-yı ʿiẓām̄dan birine (13) taḥrīr olunan şūret-i kā'imedür.

(14) İmdād-ı ẓudsiyye-i ehlü'llāh her ḥālde bedraḳa-i (15) rāh-ı tevfiḳ-penāhīleri olmak duʿāsiyla (16) dest-i efrāşte-i dergāh-ı cenāb-ı ilāh olduğum (17) devletlū ʿaṭūfetlū fütüvvetlū efendüm ḥāzretlerine (18) ʿarīza-i devlet-ḥāḥlarıdur ki cenāb-ı iḳtizāsiyla (19) rābita-peẓīr olan ser-rişte-i ḥubb ü şevḳat ü maḥabbet ü ḳarābet baʿde şūrī (21) ḥasebiyle künh olmayup yevmen ve ḳiyāmen (25a) metīn ü müstaḥkem olduğuna bināen zāviye-i (2) inzivāda duʿā-yı devletleriyle meşḡul (3) olduğımı ʿarz u ʿinhāya vesīle-ḥāḥ iken (4) bādi-i raḳam-ı muḥliṣī mücāvīrīn-i Medīne-i Münevvere (8) ʿalā nā-gühā efzalü't-ṭaḥiyyeden Maḡrib müftīsi (6) ʿAbdullāh Efendi dāʿīleri ʿulemā vü şuleḥādan (7) ve duʿā-yı ḥayriyyesi iḡtinām olinur (8) zevātdan olup ṭaraf-ı bāhirü's-şeref-i (9) ḥidīv-ānelerüne ʿimāme-i cinān-ı ʿazīmet olmaḡla (10) mecbūl oldukları ʿināyet ü iḥsānları (11) muḳtezāsı üzre fuḳarā vü bī-nevāyāna (12) mebzūl buyurılan ḥān-ı ḥalīliyyü'l-berekā'l-berekātlarından merḳūm dāʿīlerin daḡī (14) behre-ver buyurmaları niyāz-ı vesīle-i ʿarz-ı (15) iḡlāş-ı muḥliṣī olmuşdur. İnşa'llāhü teʿālā (16) lede'l-vürūd mūmā ileyh dāʿīlerin taltīf ve (17) tatyībine hem seniyye-i müşīreleri bī-dirig (18) ve cānib-i muḥliṣi ferāmūş ve mūnsā buyurulmayup kerem-nāme kirāmīleriyle yād ü tenşīdū'l-fuʿād (20) buyurmaları niyāz-ı vābeste-i şīme-i kerīm-āneleridür. Efendüm dā'ire-i devletleri (25b) ḥamden lil-lāh cümle ʿāfiyetde (2) āşūde olup duʿā-yı devletlerine iştigāl (3) üzre oldukları maʿlūm-ı āşaf-āneleri buyrula.

21. MEKTUP

(4) Meşâyih-i kirāmdan birine taḥrīr olunan(5) şūret-i kāime şūretidūr.

Güzergāh-ı lāden-güzār ü ser-menzil-i ālāda (7) üstüvār olmaları du°asında oldıgum (8) ḥayrū'l-ḥalef ni°me's-selef ḥatem-i ḥāce-gān (9) neseb-nāme-i ḥazerāt-ı İṣān faẓīletū (10) reşādetlū efendüm sultānum mene°a'llāhū te°ālā (11) °ibādehu bi tūl-i ḥıyāne ḥazretleri (12) Hümāda sāye-i irşād ü °ināyetleri mefāriḫ-i (13) erbāb-ı rüṣd ü sedād üzerinde (14) dāim olmak duāsın-°ünvān niyāz-nāme (15) kılındığı vedāsında ma°rūz-ı muḥliş-i (16) bī-mevālarıdur ki bu sene-i mübārekede (17) fahrū'l-aḫrān kurreti'l-°ayn-ı°azizān-ı (18) maḥdum-ı me°ālī-mersūmları şerāfetlū Es-seyyid (19) Ni°metu'llāh Efendi ṭavve'llāhū °ömrehu ve Ebḫah (20) cenābları ḥamden li'llāhi te°ālā edā-yı farīza-i (21) ḥacc-ı ḥaremu'llāh ve ziyāret-i ravza-i Ḥazret-i (26a) Resūlu'llāh °aleyhi şalavātu'llāh şerefiyle şeref-yāb (2) olup āsitāne-i °aliyyeye şeref-i vedūdlarında (3) cenāb-ı kerāmet-māblarınun bu bī-çāre ve sihkāre (4) tevāzu°an °an-zahril-ḡayb ḥubb-i ezeli ve lem yezelilerün °arz-ı nişān-ı maḥabbet olmak (6) üzere bir şāl-i bīş-i māl °ilāvesiyle (7) muḥlişlerin şerminde iltifāt ü maḥabbet buyurdıkları (8) teşekkürünü °arz ü beyāna bahāne-ḥāh iken (9) necābetlū faẓīletlū maḥdum-ı me°ālī-mersūmları (10) āsitāneye teşriḫlerinde bu şitā meyāmin-i intimāda (11) āsitāne-i °aliyye-i müştaklığa kaşd ü niyyet (12) ve bu ihlāşkārlarıyla ülfet ü şoḫbet ü maḥabbete (13) raḡbet buyurmuşlar iken keşmekeş-i maḥabbet (14) “ḥubbü'l-vaṭan mine'l-īmān ve el-cennetü taḥte aḫdāmi'l-ümmühāt” mefād-ı şerifi üzre (16) arzū-yı behişt-i pāy-būs ḥazret-i °āli ḥazret (17) kerāmet-°ünvānları cazibesi ile bī-ḫarār-ı (18) °adīmü'l-ıstibār olup hemān bir iki gün (19) zarfında baḡteten cezm-i °azm-i ḡurbet idüp (20) rü-be-rāh olmalarına bi-ḫasb-i iktidār-ı °acizi (21) merāsım-i

ikrām ü ihtirāmlarına tengi-i vaqt-ü (26b) bî-fırşatî sebebiyle kuşūr-ı ihlāş-kārı (2) der-kār olındığı itizārını ḥāvî żarūrî (3) raḡam-ı maʿzeret naḡş-ı şahife-i kilki i ihlāş ve niyāz-nāme-i ihtişāş kılandı bi-ʿināyeti'llāhi'l-kerīm (5) mashūbū's-selām şeref-i dest-pūs-ı (6) ʿālî ḥazretleriyle müşerref olduḡda icrā-yı (7) āyin-i münîr bābunda vāḡiʿ olan zūllānı (8) kuşūr-ı muḡtezā-yı taḡalluḡ-ı ḡulḡ-ı peyāmerî (9)olan nazra-i ʿafv ü şafḡ ile manzūr (10) buyurulmaḡ ve bu bî-çāre vü tebeh-kār-ı bî-nevāya (11) ḡarafen mehbit-i füyūzāt-ı ilāhiye olan (12) ḡalb-i ʿālileründen Allāhu teʿālā sāhî (13) buyurmayup aḡsene kemā ahsene'llāhü ileyk (14) ḡāḡ ḡāḡ ḡayır duʿā ile yād ü şadaḡāt-ı (15) teveccūhāt-ı derūnîleri iḡsāniyle şād (16) buyurmaları recāsına müsāʿade buyurulmaḡ (17) maḡsad-aḡşā-yı meārīb-i ihlāş-kārlarıdır (18) bāḡî rāfet ü fütüvvet cenāb-ı kerāmet-māblarınıdır

22. MEKTUP

(19) Kāime-i şūret-i diḡer

Fazīletū (20)fütüvvetū mürüvvetū oḡlum ḡazretleri

Hümāda ḡatır-ḡāḡ-ı (21) fāzıl-āneleri mirāyā-yı ḡuşūlde cilve-ger ü (27a) kāffe-i umūr-ı seniyyeleri tevfiḡāt-ı ḡāşşā-i (2) ilāhiye ile behre-ver olmaḡ daʿavātı takdīmiyle (3) ʿarīza-i ḡālīş-ānemüzdür ki beynehümāda olan (4) kıdem-i ḡuḡuḡ ü maḡabbet muḡtezāsı dā'imā duʿā-yı (5) ḡayriyyeleriyle evḡāt-ḡüzār ve ḡaber-i şıḡḡat ü (6) ʿāfiyetleriyle intizār üzre iken bu defʿa (7) bir kıḡa kāimleri ʿilāve buyurulan (8) hediyeleri vārid olup icrā-yı merāsım-i ḡuḡuḡ (9) birle yād ve bu ḡüne etvār-ı ḡulūş-ı āşārlarından (10) be-ḡayet memnūn ve şād olunduḡunu ḡāvî (11) ve ibrāz-ı ihlāş-ı maḡabbeti muḡtevî nigāşte-i (12) ihlāş-nāmemüz manzūr-ı nazar-ı itibārları (13) buyurulduḡda cānib-i muḡliş-ānemüzi

sāhī (14) buyurmayup gāh gāh yād ü şād buyurulmak (15) me'mūl-i muhliş-ānemüzdür.

23. MEKTUP

Vüzerā-yı ʿizāmdan birine (16) tavşīye zımnında taħrīr olunan (17) kāime şūretidür.

Devletū atūfetlū (18) rāfetlū efendüm ḥazretleri

Hümāda şeref-i (19) Mekke-i dil-hā-yı āgāh ve kāfile-sālārı kulūb-ı (20) ehlu'llāh olmaları duʿāsıyla maʿrūz-ı (21) duʿā-gūy-ı qadīmleridür ki āsitāne-i devlet-i (27b) āşiyānede huşūşāt-ı maʿneviyye ve (2) umūr-ı ḥayriyyelerüne kethūdā-yı bāb oldıgum mevād-ı (3) uḥreviyye yedd-i ʿāciz-ānem ile idāre oldıgımı (4) işhādı ile ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i ḥidiv-ānelerine (5) müteveccih erbāb-ı ihtiyāciñ li'llāh olan (6) huşūşātlarında muhlişlerin mülcā' idüp (7) niyāz-nāme niyāzında olduklarında “fe emme's-sā'ile felā tenhar” mes'ulāt-ı ʿāciz-ānelerine müsāʿadeye (9) mecbūl oldıgum ma'lūm-ı ʿināyetleri oldıgına (10) mağrūren peyder-pey niyāznāmeleriyle taşdiʿden ḥālī (11) olundığı olmamağla ezānı cümle bādi-i (12) niyāz-nāme-i çü-ḳadār-ı bendeleri rikāb-ı kām-kārīde (13) gāşiye be-düş-ı ʿubūdiyyet olmak arzūsuyla (14) ḥāk-i pāylarına mūze-keş-i ʿazīmet olup (15) duʿā-nāme-i dāiyāneme tevessül itmekle rikāb-ı devletleründe(16) revān-ı pīş-i ḥizmet-i bende-gān (17) defterine ḳayd ile kām-revā buyurulmak niyāzına (18) müsāʿade-i ʿaliyyeleri erzān buyurulmak (19) bābunda ʿatūfet ü ʿināyet efendüm ḥazretlerinüñdür.

24. MEKTUP

(20) Recāyi-zāde Süleymān Beg'i vüzerā-yı (21) ʿizāmdan birine tavşiyeye içün taḥrīr eyledigü kāimedür.

(28a) Ḥalişen livechi'llāh ḥızır-ı tevfiķa müķārenetleri (2) da'avatı leyl ü nehār ziver zebān-ı tekrār kılunan (3) devletlū fütüvvetlū rāfetlū sultānum ḥazretlerine (4) ʿarīza-i du'ā-gūyidür ki zāt-ı mürüvvet-simān-ı (5) müşir-ānelerüne olan kıdem-i ḥulūşum muķtezāsı (6) du'ā-yı ḥayriyye vü ezķār-ı cemīleleriyle dem-güzār (7) ve du'ā-yı devletlerinüñ zebān-ı ḥāme ile (8) daḥı tekrārına vesīle-ḥ'āh iken (9) ḥālā kātib-i dīvān-ı mu'ādi'l-ʿunvān ḥidiv-āneleri (10) necābetlū Dücāni-zāde Süleymān Hādi Beg (11) bendeleri ferzendān-ı ma'neviyyemüz gürūhundan (12) olup zamān-ı tufūliyetünden berū zānū-ñişin-i (13) edeb-i terbiyetimüz oldıgundan ğayri zātında (14) edip ve edib-i aḥlāk-ı ḥamīde ile mevşuf (15) ü emānet ü diyānet ile marāziyyü'l-aḥlāk (16) mazḥar-ı luṭf-ı Ḥallāk bir kılları (17) oldıĝı mir'āt-ı kā'ināt olan zamir-i (18) ʿālilerüne nazaran vāreste kıyd-ı beyān ve (19) ḥāşıl-ı taḥşil idüĝi mütefennin ʿani'l-beyān ise de ber-vech-i ma'ruz mir-i mumā ileyh (21) bendelerinüñ bu muḥliş-i devlet-ḥ'āhlarına (28b) mensūbiyyeti taķrībi ile muķtezā-yı ğayret-i (2) iḥlāş-veri ve vācibe-i himmet-i pederi (3) ḥāk-i pāy-i devletlerine tavşif ü tavşiyeye (4) farz-ı dīn-i fütüvvet olmaĝın ümmid-i nazra-i (5) ʿināyet iḥsānlarıyla nigāşte şāhife-i (6) kilik-i iḥlāş kılındı. Bi-ʿināyetillāh-i te'ālā (7) manzūr-ı nazra-i itibārları buyurulduķda (8) mūmā ileyh mazḥar-ı nazra-i ʿināyetleri buyurulmaķ (9) ve bu muḥliş-i devlet-ḥ'āh-ı kadimleri sāhi (10) buyurulmayup ĝāh ĝāhi yād ü şād buyurulmaķ (11) menūṭ-ı şime-i kerime-i müşir-āneleridür.

25. MEKTUP

Şüret-i diger

(13) Āyet-i dāyet-i şemse-i mehce-i devletleri tevfiķun (14) mina'llāh ve naķş-ı nigār-ı şefe-i livā-i iķbālū'n-nevā-yı (15) vekāletleri eyyede'llāh olmak duālarında oldıgum (16) devletlū °ināyetlū rāfetlū oğlum efendüm hāzretlerine (17) °arīza-i şāf-sīretleridür ki hemīşe-i himmet-i (18) °aliyye-i müşir-āneleri rızāu'llāh ve hātır-ı zıllu'llāh ve(19) hoşnūd-ı hulkullāh emrine maşrūf (20) olup mışra°:

Süleymānī zi-hātır cem°i mūrānındur

°ālem-i (21) zīr-destān-ı fuķarā vü berāya huṭa-nişin-i (29a) dest-i himāyet buyurulmak ile ihrāz ü niyyet-i (2) devlet-i dünyā vü āhıret buyurulmak ya°nı mışra°:

Behr-i cem°iyyet-i dil-behāset-i perşānī ma

zamīr-i devletleri (4) lışş-ı kitābet olmak duāsiyla dem-güzār iken (5) bundan aķdem āşār-ı fütüvvet-i hāşim-āneleri iktzāsunca (6) °ināyet buyurulan kerem-nāmeleri şeref-baķş-ı (7) vedūd ü mefād-ı kerīmi zerī°a-i inbisāt-ı sürürü (8) nā-ma°dūd olup lākin muhlişleri bi-taķdirillāhi (9) te°ālā karībū'l-°ahde degin muķtezā-yı kemāl-i (10) naķş-ı beşeriyet halvet-güzin-i zāviye-firāş ü (11) hem-hṫābe-i za°fı dil-zedeş ü irte°aş (12) olup hele °ināyet-i Cenāb-ı Perverdigār ve (13) duā-yı dostān-ı ihlāşķār-ı müderris (14) olarak yine bir müddet bu fenā gülzārunda (15) gülçin-i temāşā-yı şuūnāt-ı ilāhī olmaķlıga (16) mühlet-i ihsān ü erzānī buyurulmağın hṫānce-i (17) hayātdan dīze-çin-i °āfiyet kıldıgımuza bināen (18) cevābnāme-i °ināyet-i °allāmelerüne ser-āgāz (19) kılındıgı ve işāde buyurulan vāhiye-i hāileden (20) dil-hūn ü maḫzūn olunmuş

iken hamden şümme hamden (21) āsar-ı hayr duā ve zūd-i himmet-i bāzū-yı merdāne-i (29b) haydar-āneleriyle gāile-i mezkūra bāb-ı hayber-vār (29) kalā vü kam° olunup bu şurūd vaqtinūñ indifā-ī (3) bādī-i āsāyiş-i °ibād olduğundan gayri (4) bālā-yı menşūr-nām-ı nāmīlerine tuğrā-yı aḥsenet aḥsenet-keşīde kılınmağla fāiķu'l-aķrān (6) olmalarıyla rüşen-i faḥr ü mübāhāt ü meserret -i (7) dā'iyānem resīde-i ṭāķ-ı gūyān olduğu ve (8) hemīşe-i bu gūne āvāze-i nik-nām ve şān-ı (9) zī-şān-ı destūrīleri kūnbed-gerdān-ı pūr-ṭanīn (10) eylemek ve hezār hezār bu gūne mesā'ī-yi (11) meşķüreye zat-ı °ālīleri muvaffāķ olmak duāсында (12) olduğımı ĩmā zerī°ası ve teşekür-i °āfiyet ve(13) °arşa-i maḥabbet dā'iyesi ile nigāşte-i kil-k-i (14) ihlāş kılunan duānāmemüze Üsküdar da vāķī° bir (15) tekkeye (.....) şeyḫi gülbang-keşān-ı dāire-i (16) faķīr-ānemüz zümresinden olup kā'ide-i kalenderān-ı (17) şeyḫu'llāh ve mālu'llāh āvāzesiyle sū-yı devletlerine (18) keçķūl-i gerdān-ı °azīmet olan (19) Allāh yār-ı senedī dā'īleri vesāṭetiyle (20) irsāl olunmağla manzūr-ı nazra-i °tibār-ı (21) āşaf-āneleri buyurulduķda fuķarā vü ebnā-yı sebīl (30a) ḥāķlarında cārī olan cūy-bār-ı deryā-nevāl-i (2) °ināyet ü iḥsānlarıyla bu teşne-i kerem dā'īleri (3) daḫı evdār-ı reyyān ve cānib-i peder-ānemüz gāh gāh (4) iltifāt-nāmeleriyle yād ü münşerḫ vü mesrūrū'l-fuād (5) buyurulmaķ me'mūl-i muḫibbānemüzdür.

26. MEKTUP

Şūret-i diger

(6) Sa°adet-i sermedī ve devlet-i ebedīye mażhar (7) olmaları duāsiyla sa°adetlū semāḥatlū (8) fütüvvetlū oğlum sultānum cenāblarına (9) °arīza-i ihlāş-perverīdür ki mışra°:

Niste est-i gūsī şāh-rāh-ı dil-hāda

hemīşe-i güşād-ı güşāyişde (11) olan şāh-rāh-ı dil-āgāhından reh-āverd-i (12) tuḫfe-i maḥabbetleri mışra°:

Tāze ter ez tāze terī mīr esed

Dā'imā vārid-i vürüdiyle vedūd eyledigüni (14) ve remz ü ĩmāya vesīle-ḥ'āh iken kerāmetlü ve (15) sa'ādetlü efendi dā'īlerinüñ fuḳarāsından (16) Dervīş 'Abdullāh dā'īleri ṭaraf-ı bāhirü'ş-şereflerine (17) geştī-yi sevād-ı 'azīmet olmağla 'azīz müşārın (18) ileyhüñ ḥānvādelerinüñ şavb-ı simātlarına (19) dāir ü sāir ḥuşūşāt-ı dā'iyānesin (20) tanzīm ü tesviye ve berīd-i peygām-ı maḥabbet muḥibbun fi'llāh (21) Dervīş 'Abdullāh zī-'iyāl (30b) ü perīşān-ḥāl olmağın anuñ daḥı vech-i (2) ma'āşı ḥuşūşuna şarf-ı naḳdine himmet ü (3) 'ināyet buyurulmaḳ bādī-i da'avāt-ı ḥayriyye vü (4) teveccühāt-ı ḳudsiyye olacak mevāddan (5) oldığı ma'lūm-ı semāhatleri buyurulduḳda (6) bu tuḥfe-i delālet-i ḥayriyyemüz ḥüsn-i ḳabūl ü (7) cānib-i riyā meccānīlerin şebt-i şahife-i (8) iḥlāş buyurulmağın müvehhem fütüvvet-nāmeleriyle gāh gāh (9) yād ü dil-şād buyurmaları me'müldür.

27. MEKTUP

Ḥazret-i Neş'et'in Ḥalep Vālisi Ḥazretlerinüñ (11) kethūdāsına taḥrīr eyledükleri ḳā'imedür.

Cenāb-ı perverdigār şūrī vü ma'nevī (13) her ḥālde kāffe-i umūrlarında mu'īn ü medr ü meded-kārları olmaḳ du'āsıyla (15) sa'ādetlü semāhatlü mürüvvetlü oğlum sultānum (16) aḡa-yı 'ālī şān ḥazretlerine 'arīzamızdur ki (17) cenāb-ı 'ālī-cenāblarıyla beynimüzde mün'aḳd olan (18) 'ālāḳa-i ḳarābet muḳtezāsı dā'imen da'avāt-ı (19) efzāyiş-i ḳadr ü devlet ü ezḳār-ı maḥmidetleri ile (20) dem-güzār iken bu def'a neşāt-efzā-yı (21) meserret- fütüvvet-nāmeleri şeref-baḡş-ı vedūd (31a) olup mezāmin-i münīf-i derk ü iz'ān (2) olduḳda şafā-yı vaḳt-i 'ālīleri nüvīdünden (3) münbiṭ ü memnūn ü tavşiyye buyurulan berīd-i fütüvvet-nāme dāire-i fāḥire-i āşāfīde bir müddet (5) iḳāmet ve bu ṭarafda ḥānesi cānibine 'azīmet (6) ile vārid sa'ādetlü Feyzī Efendi zātında (7) şāyan-ı

iltifāt ve sezā-dār-ı ihtirām bir zāt-ı (8) ʿālī-kadr olup bu tarafda hasbe'l-vüsʿ-ı muhlisî vukûʿiyafına olan huşûsâtına (10) saʿ-yi belîğ-i bî-dirîğ ve inşâ'llâh fevkal-me'mûl (11) mirʿat-ı hâtır-ı emrinde ihtimâm olunacağı (12) maʿlûmları buyuruldukda baʿd-ez-în tarafımızı (13) hâtır-ı ʿâlîileründen ihrâc buyurmayup gâh gâh (14) nüvîd-i ʿâfiyetleriyle yad ü şâd buyurmaları me'mûldür.

28. MEKTUP

Şûret-i diger

ʿAvnu'llâh ve rûhâniyyet-i ehlu'llâh yâver ü meded-kârları (17)olmak duʿâsıyla ʿarîza-i devlet-hâhlarıdır ki (18) ülkâ-yı Hindistândan Kâbil Şâhı zamân-ı (19) hân-ı hânânî birâderi Keşmîr Hânı Aḥmed Hân (20) seyr ü seyhât-i Haremeyn-i Şerîf-i ziyâret itmek kaşdıyla ihtibâr-ı ğurbet ü İrân-ı Turân ve (31b) Türkistân'ı ve ʿArabistân'ı yidi sene seyâhat (2) idüp tedâvil-i zamân ile âsitâneye (3) vürüdu bir seneyi mütecâviz hem-soḥbet ve nezd-i muhlisîde (4) ihrâz-ı rütbe-i ferzendiyet idüp (5) âsitânede ikâmet üzre iken hasbe'z-zamân (6) devletlerine şiddetli lüzümü olup maḥşûş (7) âdemler tayin ve âsitâneye irsâl (8) idüp kendüyi maḥlûb itmeleriyle mûmâileyh (9) Aḥmet Hân iklîm-i tarafuna ʿazmi emr-i zarûrî olup cânib-i Mışırdan edâ-yı farîza-i ḥacc-ı şerîf ve baʿd-ez-în sefâyin-i Hind ile meferr-i hükümetlerine ʿazme cezm üzre olup (13) şehrah-ı taraf-ı bâhirü's-şerefleri olmağla hân-ı (14) müşârün ileyhe tavşie dâʿiyesiyle maḥşûş (15) raḥam-ı taḥrîr olundu. Egerçi hasbe'd-dünyâ erbâb-ı (16) ihtiyâcdan degül ise daḥı hâl-i ğurbet (17) maʿlûm. Devlet-i cihân-ı âḥer ile taraf-ı (18) semâhâtlerine eşedd-i ihtiyâcı meczûm ü maʿlûm (19) olup bi ʿavni'llâhi teʿâlâ vürüdlarında (20) ʿinâyet buyurup meriye'l-hâtır bir zâtdur (21) Dervîş Nihâd şûret-â ḥâcegi sîret-i dervîşân est-i (32a) dervîş zâtd olduğundan ğayrî bir belde-i (2) ḥâniyetinden olmağın ikrâm ü ihtirâm ü (3) mihmân-perveri ğarîbü'n-nevâz buyurulmak ve baʿd-ez-în (4) cânib-i Mışra

tahrīrāt ile irsāl ve Süveys (5) tarafundan cānib-i Hicāz'a īsālüne himmet ü
cīnāyetleri (6) niyāzumdur efendüm.

29. MEKTUP

Şūret-i mektūb-ı diger

(7) Tevfīk-i hāşşa vü cīnāyet-i maḥşūşa-i ilāhiyyeye (8) mazhar olmaları
ducāsiyla fazīletlū semāhatlū (9) fütüvvetlū sultānum ḥazretlerine cārīza-i
muḥliş-i ğaybī oldur ki bādi-yi şukka-i ihlāş-perverī (11) yār-ı bendeleri cenāb-ı
semāhātlerine daevā-yı (12) kıdem-i ḥuḳūḳ-ı şūret-i bedrī iddiāsında (13) olan
bir bendeleri olup bu defa ol tarafa (14) baʿzı meārib-i āciz-ānesi idāresi (15)
sebebiyle cāzim olup ğāibāne tavşiyem (16) tevaşşal-i bezm-i cālīlerine tevessül
kaşdıyla (17) niyāz-nāme niyāzında olmağla nigāşte-i (18) şahife-i ihlāş kılındı.
Yümnihi Teʿālā (19) manzūrları buyurulduğda merḳūm bendeleri (20) taraf-ı
ḥatırımıza mūrāaten manzūr-ı nazar-ı iltifāt (21) buyurup taraf-ı semāhātlerine
dā'ir ü sār (32b) ḥuşuşātına ḥasbe'l-imbān icāne vü cīnāye (2) buyurmaları
me'mūl-i muḥliş-ānemüzdür.

30. MEKTUP

(3)Şūret-i diger

(4)Avnu'llāhi cāleyk ve ḥatır-ı ledeyk oğlum (5) saʿadetlū Ḥāci Süleymān
Ağa cenāblarına ifāde-i (6) ḥayr-ı mefādımızdur ki bādi-i raḳam fūlān dā'ileri
(7) baʿzı ḥuşuş-ı cāciz-ānesi tesviyesi için (8) ol tarafa cāzim olmağla taḥrīr-i
varaḳa kılındı. (9) Yümnihi'l-kerīm vürūdunda ebnā-yı sebīl ve fuḳarā (10) vü
ğurebā ḥaḳḳında sebīl olan li'llāhi muāmele-i (11) mūcāmile bu bī-çāre
ḥaḳḳında daḥı der-kār ü nevāziş-i (12) iltifāt ü ğayret-perverī ve miḥmān-nevāzī
ve talḥif ü taḥyīb buyurulmaḳ me'mūl ve (14) tarafumuzu daevāt-ı ḥayriyyeden
ferāmūş buyurmamaḳ (15) mes'ūlumdür oğlum.

31. MEKTUP

(16) Şūret-i diger

(17) °Atūfetlū celāletlū şehāmetlū efendūm sulṭānum ḥāzretleri

(18) Hūmāda efzāyiş-i °izzet ü iclāl-i °ālī-ḥāzret ü(19) istidāma kemāl-i ikbāl mevhibetleri dua°asıyla (20) cenāb-ı devlet-māblarına °arīza-i ihlāş-peverīdür ki (21) bādi-i ihlāş-nāme-i muḥlişī fūlān bendeleri ba°zı (33a) meārīb-i °āciz-ānesi tesviyesi (2) emniyesiyle ṭaraf-ı bāhirü'ş-şereflerine °azm-i teveşşal-i (3) dergāh-ı devletlerine du°ā-nāmem tevessül itmekle (4) bālā nişīn-i nigāşte-i kilik-i ihlāş-ı şāḥife-i (5) du°ā manzūr-ı nazār-ı °ālīleri buyuruldukda (6) öteden berü şicār-ı ḥandān-ı ḥidīvaneleri bī-kes-nevāzī ve (7) ve ğayret-perverī ve nazār-ı iltifāt-ı °ināyetleri (8) bu bī-çāre ḥaḳḳında kemāl-i icrā buyurulmağla (9) mazḥar-ı ḥayr du°ā olmaları me'mūldür efendūm. Bāḳī eyyām-ı devlet ü sa°ādet bāḳī yār.

32. MEKTUP

(11) Şūret-i diger

(12) Nakş-ı tekīn yemīn-i devletleri tevfiḳun mina'llāh (13) rāyet-i şūḳka-i

livā-i mevhibetleri naşrun mina'llāhi (14) olmaḳ du°asında oldıgum devletlū °ināyetlū (15) rāfetlū efendūm ḥāzretlerine °arīza-i devlet-ḥāhlarıdur ki (16) cenāb-ı devletlerine mün°aḳd olan übüvvet-i (17) nübüvvet muḳtezāsı dā'imā ḥalvet ü cilvetde (18) du°ā-yı efzāyiş-i °ömr ü devlet ve ezkā-ı muḥamid-i (19) Süleymān menḳabetleri ile dem-güzār iken bu def°a (20) bāb-ı devletleri müntesibātından müteḳāidān-ı (21) ser-i ṭūr-ı nāciyān-ı dergāh-ı °ālī gürūhundan (33b) °izzetlū Feyzī Efendi bendeleri ile °ināyet (2) buyurulan nevāziş-nāme-i ḥidīv-āneleri (3) şeref-baḥş-ı vedūd olup bu gūne iltifāt-ı (4) āşaf-āneleründen derece-i ta°bīrden efzūn (5) mesrūr ü memnūn olup nigerān-ı du°aları (6) °arż-ı icābetgāh-ı ḥāzreti'llāh kılındıgını ḥāvī (7) ve bu veche ihlāş-ı

du^â-yı devletlerinde zerre (8) kuşūr u fütūr olmayup ve olmayacağını (9) muhtevî nigāşte-i kilik-i ihlāş-ı du^â-nāmem (10) manzūr-ı nazra-i iltifātları buyuruldukda (11) ba^d-ez-în dahı muhlış-i du^â-gūyların zamīr-i (12) kudsī semīr-i āsafā-neleründen sāhī buyurulmayup (13) iltifāt-nāmeleriyle gāh gāh yād ile (14) ser-fahr-ı mübahetim resīde-i fāk-ı keyvān buyrulmak bābunda (15) lutf ü ihsān devletlū efendimūndür.

33. MEKTUP

(16) Şūret-i diger

(17) Bādi-i fahr-ı mübahātum devletlū ināyetlū oğlum efendüm (18)

hāzretleri

Seni Rabbū'l-^âlemīn Hāzretlerine (19) emānet eyledüm. Allāhu Te^âlā her hāletde mu^{în}-i zāhirūñ olsun nice zaman taḥrīr ü (21) intizārda olduğum nüvīd-i ^âfiyetlerini mübeşşer (34a) iltifāt-nāmeleri bu defa hayat-baḥş-ı (2) vedūd-ü mezāmin-i nevāziş-i rehīnleründen (3) derece-i memnūniyetüm rütbe-i ta^{bir} ü taḥrīrden (4) efzūn olup tekrār-ı du^âlarına beyān-ı (5) emin gūyān kılındığı ve cenāb-ı devletlerüne (6) olan incizāb-ı derūn ve du^â-yı (7) icābet-i maḥrūn inşā'llāh şehādet-i dil-āgāhlarıyla (8) meczūm-ı ^âlī-hāzretleri olmağla (9) taḥdī^â ile ḥayy-ı zemīn teḥsīr-i sevād kılınup (10) mücerred lisān-ı ḥāme du^â-yı devletleriyle terzebān ve (11) gāh gāh delāleti umūr-ı ḥayriyye ile taḥarrik-i hāşim-āneleri kılınmağa bahāne-ḥāh-ı (13) vesīle-nigerān olmuşken bundan akdem (14) imrār-ı Mışra kāşid Şeyḥ Ceylānī merḥūmuñ (15) ma^âyyetinde olan mücāziyeden (16) ^âli Mekki āsitāneye üftān ü ḥizān vürüdu (17) ve yine sefīl ü ser-gerdān vaṭan-ı aşlī olan (18) Mekke-i mübārekeye ^âzīm olmağla ümīd (19) ü ināyet ile ḥāk-i pā-yı ^âlīlerüne ma^ârūz (20) kılındı. Dergāh-ı devletleri şerefiyle teşerrüf (21) eyledükde selsebīl fuḳarā vü ebnā-yı sebīl olan (34b) ihsān-ı ināyetleriyle bu bī-çāre-i bī-kes ü bī-nevā (2) dā^âileri

dağı sīrāb-reyān-ı kevşeri ihsān (3) sāye-i hümā-vāye-i çetr-i himāye-i
°ināyetlerinde (4) maḥmī-i kā°be-i maḫşūdına zāhib-i du°ā-gūyān (5) ile hem-
kāfile buyurulmak niyāz-ı muḫlişī (6) olındığı ma°lūm-ı devletleri buyurulduḫda
(7) bu bābda fütūvvet-i °ināyet cenāb-ı (8) ḫidīv-āneleriniñdür.

Efendüm civār-ı du°ā-gūyda cāy-ı kebīr (9) bendegān-ı ḫadīmileründen
Şişman Sa°īd (10) kulları ḫizmet-i devletlerinden dūr olalı (11) āḫir Muḫammed
ve ḫarisına ḫidmet olmāḡla (12) bir vech ile ḡayret-i şadāḫat-i tāb-āver olmāyup
(13) faḫīr-ḫānesinde du°ā-yı devletleri ḫidmetinde (14) maşrufu'l-evḫāt evān-ı
gūzerān iken (15) Ḥaḫḫ-ı ḫizmet-i °ubūdiyyeti ferāmūş buyurmayup (16) şadaḫa
vü ihsānları ile bende-nevāzī (17) ve iltifāt-ı veliyyü'n-ni°meye mazḫar olduḫda
(18) ne derecelerde iḫyā ve mesrūr olup (19) du°ā-yı devletlerine sūzān-ı giryān
(20) iştigāl üzre olduḡu ḫāk-i pā-yi (21) devletlerine °arz niyāzında olmāḡla (35a)
bi'l-istid°ā zebān-ı ḫāme-i iḫlāş (2) kılındı. Şīme-i kerīme-i ḫāşim-āneleri üzre
(3) gerek bende-gān-ı şadāḫāt-kār ve gerek du°ā-gūyān-ı iḫlāş-°unvān bāḫuşūş
(5) du°ā-gūy-ı ḫadīmlieri ḫamīri'l-hā müstemirleridür.

Edāmeḫa'llāḫ melce-i'l-melḫūḫīn ve mülāzil-fuḫarā (7) ve'l-mesākīn-i fī'd-
dāreyn du°āsiyla sa°ādetlū (8) faẓīletlū efendüm ḫazretlerine °arīzamızdur ki
ḫaraf-ı (9) reşādetlerine °an-zuhri'l-ḡayb olan ḫubbūn (10) fi'llāḫi muḫtezāsı
°āciz-āne du°ā-yı (11) ḫayrlarında olup du°ā-yı ḫayriyyeleri vü teveccūḫāt-ı (12)
seniyyeleri ümīdiyle dem-gūzār iken fuḫarā-yı (13) eziyyetiyyeden Şeyḫ
Muḫammed Ḥakīm seyr ü seyāḫāt ile (14) ziyāret-i °aliyyeleri ḫaşdıyla ḫāk-i
pāylarına (15) tavaşşale-i niyāz-nāmem tevessül idüp (16) niyāz-ñame
niyazında olmaḡla “feemme's-sāile felā tenhar” (17) mes'ül-i °āciz-anesine
mūsā°ade birle raḫam-ı terkīm olundı.(18) Ma°lūm-ı faẓīletleri buyurulduḫda (19)
ebnā-yı sebīl ḫaḫḫında olan (20) zūlāl-i merḫametleri bu bī-çāre vü bī-nevā
ḫaḫḫında (35b) dağı icrā vü iḫyā buyurulmak ve muḫliş-i bī-riyāların (2) ḫāḫır-ı

feyz-i mezāhirlerinden imhā buyrulmayup (3) Allāh Te'ālā da'avāt-ı hayriyyeleri ve tevecühāt-ı (4) seniyyeleri ile yād ü dil-şād buyurmaları niyāzumdur.

34. MEKTUP

H̄'āce-gān-ı Dīvān-ı Hümāyūn olan 'Osman Efendi'ye taḥrīr olunan (7) kāime şūretidür.

Allāhü ma'ak ve 'avnu'llāhi (8) 'aleyk. Fütüvvetlū şerāfetlū oğlum efendüm (9) ḥazretlerine 'arīza-i muḥlişidür ki muḳtezā-yı (10) fıtrat ve cebelī-i ezeli-i du'ā-yı evrād ü ezkārı (11) iştigāli üzre iken ülkā-yı Mışır sākinlerinden Dervīş fülān bendeleri (13) vaṭan-ı aşliyyesine 'āzim olup emn-i yed-i (14) 'ināyetle bezmlerine tavaşşale-i du'anāmemüz (15) tevessül niyāzında olmağla ḥaşlet-i mevrūşe-i (16) nebevīlerine ma'zūran ḥaber-i sīret-i eşer-i (17) zindegānemüz tuḥfesiyle raḳam-ı taḥrīr olundu.(18) Fuḳarā vü ebnā-yı sebīl ḥaḳḳında nīl-i sel-sebīl olan (19) cūy-bār-ı fütüvvetlerinden bu 'aştān-ı zülāl-i (20) iḥsānları daḥı irvā ve'l-sefā buyurulmaḳ ve (21) peder-i muḥliş-i kıdemlerin cerīde-i zamīrden münsā vü (36a) imhā buyrulmamaḳ niyāzumdur oğlum sultānum.

35. MEKTUP

Ḳocaeli mutaşarrıfı paşa ḥazretlerinün dīvān (3) kātibi Mustafa Efendiye taḥrīr olunan (4) kāime-i şūret-i 'allāmeleridür.

Mazḥar-ı füyüzāt enzār-ı iksīr-i eşer-i aştāb-ı (6) dīd-i nazar olmaları du'āsıyla fütüvvetlū (7) semāḥatlū mürüvvetlū oğlum sultānum ḥazretlerine (8) 'arīza-i pederidür ki erkān-ı dīn-i maḥabbetimizden (9) olan nemāz ü niyāz ferzendān-ı ma'neviyyelerimiz (10) mihrāb-ı du'āsına iḳāmet ü kıyām üzre iken (11) bu def'a icrā-yı merāsım-i mihr ü vefā ve (12) şıdḳ u iḥlāş-ı şafā buyurup firistāde (13) buyurulan ve cānib-i riya meccānīlerin çend (14) müddet yād olunmaḳda bādi-i terāḫī ve te'avvünī (15) 'özüni ḥavī iltifat-nāmeleri ve 'ilāve

(16) buyurulan sâdeti'l-hayât-ı ervâh ü (17) hayât-bağış-ı cümle eşbâh eşref-i miyâh-ı çeşme-sâr-ı (18) mer-zebum revm-i cünd-i sebû âb-ı hoş-güvâr-ı (19) hayât-ı âşâr-ı vedûdi vü muhlişlerin bu vechile (20) yâd olduğu bâdi-i meserret ve memnûniyyet (21) olduğunu hâvî ve °arz-ı ihlâş-ı maḥabbeti (36b) muḥtevi nigâşte-i kill-i ihlâş-ı şefe-i (2) ihlâşum manzûr-ı nazra-i iltifâtları buyuruldukda (3) ba°d-ez-în sūy-ı maḥabbet-cū-yı pizrini sâhî (4) buyurulmayup gâh gâh yâd ü dil-şâd buyurmaları (5) niyâzumdur.

36. MEKTUP

Gümrük Kâtibi Hüdhüd Efendi (6) °Ömer Efendi)ye taḥrîr olunan mektûbdur.

Hüdhüd-i sebâ-yı zalâlet ebâbil-i ibrânil-i şekâvet (8) °izzetlû ve sâletlû imtiyâzlû Hüdhüd Efendi (9) cenâbları :

Hümâda mazḥar-ı hidâyet fevz ü felâh (10) ve reşâd ü işlâh-ı şalâh olmaları du°asıyla (11) ifâdemüzdür ki bir muḳtezâ-yı ḥâl (.....) (12) kıdem-i ḥuḳûḳ-ı âşârî ve ancak °uḳûḳ-ı izḥârî (13) ya°nî tarafumuza bu kadar tereddüd-i dirînelerüne (14) ve maḥsûbiyyet-i kadîmeñüz var iken bir kerre (15) ḥayr yâd ile canib-i riya meccânîlerin tezkârı (16) degül belki ḥayâl-i ḥâḫıra getürmemek (17) evzâ-i bâdire-i nâ-ber-cañuz muḳtezâsı nâmiñuz yâd olmamak lâzime-i ḥâlden ise de (18) lâkin mecbûl olduğumuz şîme-i secîne (20) üzre yine dâiremüz ta°alluḳâtını ḥayr-ḥâḫlığı (21) ve du°â-yı ḥayrlarında mecbûr olmamız şî°arumuza (37a) ya°ni bu vaz°ı küstâḫ-âneñüze nazâr olmayup (2) bir gūş-mâl-i müferri°a-zen-i nâdiye (3) bahâne-ḥâḫ iken ḥandân-ı ihlâşumuz ḥalka-i (4) begūşândan çoḳdâr-ı ḥazret-i şadâret-penâhiden (5) Şâlih Ağa ol tarafa bâ emr-i °âlî me'mûren °âzim olmaḫla yumnihi'l-kerîm vürûdunda tanzîm ve (7) tesviye umûruna şarf-ı mechûd ve (8) ḡayret-i ḥamiyyet idüp aḫsen-i vech üzre (9) nizâm ve ḥuşuş-ı mübâşiriyyesi ber-vech-i (10) etemm-i taḫşîl ve

lavāzım-ı ikrām ü ihtirāmuna (11) kemāl-i diqqat ve şarf-ı naqdine himmet idüp (12) bu vechile işbāt-ı müddeāyı ihlās ü ihtisās (13) ve ba'd-ez-în tarafumızı bu gūne sāhī ve ferāmūş (14) eylemeyüp gāh gāh yād ile dā'iremüzde (15) zikr-i hayra ğayret idesün ve's-selām.

37. MEKTUP

Neş'et Efendi ğazretlerinūñ şakirdānından (17) Rehāvī Seyyid Fedā Efendi hilāf-ı marzūları (18) olarak Eflāk Boĝdan beg-zādelerin (19) tediise iştiĝāl üzre olup ol eşnāda (20) Ramazān-ı şerīf hulūlünde eyyām-ı mübāreke-i (21) şufūrlarun hıncır-ğānelründe şāim olup bir def'a (38b) iftāra gelmedükleri için tazīr-ğāvī (2) suāl-cevāp iki kıt'a tezkireyi (3) şakirdlerüne tahrīr şūretinde virdükleri (4) suāl ü cevāp ikisi dahı müşārun ileyh ğazretlerinūñdür.

Fütüvvet-kārum sultānum (6) ğazretleri hemīşe-i devre-i sevād-ı kūsūf ü (7) seme-yi ebrū-yı hilāl-i māh ola nüvīd-i ferāğ-ı (8) ferğunde-i işāre-i ebrū-yı bālā-nişinān (9) āf-tāb-ı zī erkān ālem-i ulvī birle cihān-ı (10) cinānları şeb-i kadr-i Ramazān-ı eş'a-i nūr-ı sūrūr (11) olmak da'avātiyla mefād-ı rağam-ı mesmūc-ı devām-cuylarıdur ki (12) Yūsuf-ı ihvāñ-ı şirket ve āzīz Mışr-ı ğirfān (13) ü ma'rifet karındaşlarımızdan bir zāt-ı şerīf (14) māh-ı Ramazān firengistāna sāye-i endār olur (15) gibi bir kāfir şakird-ğānesinde Ramazān-ı (16) şerīf de sāye-endāz-ı ikāmet olmuşlar.(17) Subğānal-lāh bu eyyām-ı mübārekde yārān-ı ĩmān (18) vürūd-ı zamān perhiz-kārān ile bir gice (19) hem-ğānçe bezm-i iftār olmak hezār-ı āmr-i ğazret (20) kirāmīsüz belki cümle cān-ı cihān diger (21) çēşn-i iftārda ħāric-i ez-ğavşala (38a) mihmān-ğāne-i ğayāle gelmez şūr-ı şirīn ü rengīn ü nāzenīn nevāle ve ħurūş-i (2) can-perverişleri ki zā'ikāi rūğ-ı emīn (4) medbağ-ı ziyā-yı fütüh-āne-i cinān olmak (5) dereceleründe çāşn-ğīr-i zevğ-ı sūrūr olur ve emīr-i Şāma vālī-i Şam-ı sevād-ı dud-ı ānber-ūd ü (7) ğitriyāt-ı duā ğayr-ı ve zi-can-efzā olup (8) kākül-cūyān

gibi b̄u-yı m̄üşk̄inden c̄amesin (9) °ineb̄ası kevn ider ve āyine-i d̄iz̄ār-ı (10) l̄āmi'ī'l-env̄ār-ı ȳārān-ı z̄ī-ş̄ān ḥāzerāt-ı īş̄ān-ı (11) İslāmiyāndan cemāl-i bāşire bir mertebelerde (12) iktibās-ı env̄ār-ı s̄ūrūr ider ki bedr-i m̄ünire (13) n̄uru'l-kamer müstefāt-ı mine'ş-şems kışşasın fedā ve (14) ferāmūş itdürür ve elḥān-ı ḥūş ü (15) nevā-yı dil-keş ile temcid-i Rabbü'l-mecīd ü gülbang-ı (16) Şalāt ü selām ve tesbīḥāt ile (17) semā°-ḥāne-i semā° muṭrib-ḥāne-i şevk ü ṭurb-i (18) firdevs birinden dil-nişīn olup (19) sułtān-ı rūḥ-ı zevk-i rūḥāni ile hengāmına (20) şerāb-ı rūḥāniyyin-i °aliyyin olur. Bu ḥālāt-ı (21) meşhūr bāşire-i °irfānlar iken bir alāy (38b) yelve perverdesiyle perver-i şiyāfte-i (2) yelḳovan-ı baḥr-ı (3) ḥezelān ev āḥir-i mekān meşhed-i ma°arīfūñ tengnā-yı z̄ünbūr-ı ḥāme-i (4) zulmet-i ābād ve kāşāne-i kesāfet-i nihād (5) küfr-i būnyadlarında simāt-ı (6) °ayş-ı hoş-güvār olmaları beher-ḥāl bir ḥikmete (7) mebnī oldığı zāhir ü āşikārdur. Lākin bu bābda (8) ḥāṭır-ı fāṭır-ı fakīre ḥuṭūr iden (9) ḥavāṭır ve ihtimālāt-ı aklıyye şavb-ı (10) seniyyelerine °arż olunmuşdur. Āyine-i (11) esrār-ı ḥaḳāyık olān zamīr-i °ālīileründen (12) r̄u-nümā şuret-i ḥüsnī ba°de'l-cerḥ ve't-ta°dīl (13) ṭaraf-ı muḥlişīye niyāzumdur. °Acabā r̄uz-ı (14) r̄uze-i temmūz °ālemsūz cān-ı efrūza (15) müşādefet birle tef ü tāb-ı şiyām ü eyyām-ı (16) taḥammül-güdāz olup telef-i nefis mertebeleründe (17) olduğundan ictihād-ı fuḳahādan bir (18) mes'ele -i zāife ya°ni (.....) tefi (19) gibi rabṭ-ı ḳalb idüp güneh-i cāme-i (20) şeb-i tābistān ile her ne zaman r̄uz-ı (21) zemistān-ı cilve-nümā olur ise ol (39a) vakitde ḳazā-yı dīn-i şiyām itmek üzre (2) Ramazān-ı şerīfi ḥelvā-yı °iyd gibi yimeḡe (3) niyyet buyurup bu ḥuşūş ḥandān-ı İslāmiyyede olmaḳ emr-i muḥal olduğundan (5) bāzergānlardan kāşānelerin dārü'z-ziyāfete (6) r̄uz-ı r̄uz itmek ḳaşdı ile mi (7) ihtiyār iderler yāḥūd kemāl-i zūhd ü (8) verā°larından nāşī āsitāne-i °āliyyede (9) āyin-i şehr-i Ramazān nazm-ı māḥ-ı Ramazān-ı (10) ḳudsīyi beyhūde ḥām eyler. Şā'imleri rindāne-i (11) cevāmi°de dem eyler.

Nāzik-i yūs-rān-ı cāmīcī (12) beyti's-şāim eyler mefādunca nāzik-i pūserān ile (13) cāmīcīde nazār-bazlık ve gūşi (14) havārī-i faşl ü gıybet ve mālāya'nī ile (15) ālūde-i dehān-ı çergāb-ı ʿiṣyān olmağdan (16) tenhā-niṣīndīr beycā-i bī-şafā (17) olmağ ehvendūr mülāhazasıyla mı ihtiyār iderler? (18) Yāhūd farṭ-ı perhiz-kārılıklarundan (19) şavm-ı naşrāniyye ve şavm-ı İslāmiyyeyi cemc kaşdıyla cāy-ı (20) ma'ḥūdda olmuş olalar. Yā'ni sūfurların (21) ḥāneleründe olan ta'ām-ı gıdā-yı perhiz (39b) ü hūrūş-ı ma'ḥūd ile şāim olmağ rūḥbāniyyet (2) üzre şiyām olup iki şerīcatūñ (3) āyinīn birden icrā itmiş olalar. Yāhūd mübāla'ā-i takvā ile inşāflarundan (5) ḥilāf-ı nefis-i ḥareket ʿayn-ı ʿibādetdür (6) fikriyle ḥilāf-ı dīn ḥānesinde āyin-i (7) dīn-i mübīn-i icrā ve akrān ü emsāl lezā'iz-i (8) şūrī vü ma'nevī ile mütelezzīz iken (9) ikisinden daḥı ḥarmāndan ḡayri (10) ḥaqqımızda ḡüft ü şenīd ü semānet-i (11) ḡurb ü ba'īd-i derkār olmağ ḡayr-i ba'īddür. (12) Bu şūretde nefis bir mertebelerde (13) muṣṭarib olur ki aña muşāberet (14) ekber-i ʿibādetdür fikr itmüş olur. Yāhūd (15) āsitānede şāim ü kāim ve envāc-ı pūr-şīş (16) ile dā'im olsam be-her-ḥāl riyādan (17) ḥālī olmaz. Lākin bunda ne riyā var ne mūrāyī. Bāri riyāsuzca bir tā'at itmiş olalum melḥūzları olmuş ola (20) Yāhūt "Yaḥdimü'l-kāfiri'l-māl-i ve'l-meyl" (21) fetvāsına bināen olmuş olalar ki āyin-i (40a) Muḥammediyyeyi bezirgānlaruñ ḥāneleründe icrā (2) idüp zevki iftār teşne-i şavm (3) ve terāvīhi birle belki mesmūrların varṭa-i (4) küfrden ḥalāşa meyl ü rağbet ideler (5) ve hizmetlerinde oldukları cerāyime kefarete (6) ola ḥatırāsıyla itmüş olup bu niyyet-i ḥālīşe birle nā'il-i meşūbāt-ı celīle olmağ (8) arzūsuyla irtikāb itmiş olalar. Yāhūd (9) meşreb-i şā'iriyyet ḡālib olup (.....) tekellūf-hā-yı resmī rā cezebāt-ı (11) maḥabbet ile resm-i rāh-ı İslāmdan ḡüzār itmiş (12) olalar. Ya'ni bir maḥbūb-ı pākinūñ meczūb-ı (13) pākisi olmuş ola taḥkīk-i maḳāl-i mesfūrlarun (14) beyti's-şānemlerinde bir şānemūñ birahman ve

ruhbān-ı (15) kilisā-yı maḥabbetī ve zünnār-ı bendāni-i ülfetī olup çelīpā-vār
cār-menc-i ḥeyretde ҡalup (17) beyit:

Ser irādet me'vā sītān-ı ḥazret-i dost ki
Gerçi ber sermā ḥayır-verī irādet-i ūst

Yāḥud şāh-bāz tabī'atların ҡoқonanuñ (20) lāne-i kākŭlüne ҡondurup niyyet-i
ḥālisāne ile āḥir nev-^oarus-ı cümlegāh-ı İslām idüp evza-i āmālŭm bi-ḥŭr-i
Meryem ile berfe (2) baғçesi gibi zīnet efzā-yı vişāl-i şer'ī itmekle iḥrāz-ı rŭtbe-i
şeyḥ-i şana^oat iderŭm diyŭ beyit:

Dŭş ez-mescid-i sŭ-yi meyḥāne āmed-i pīrī mā çist
Ba^ode zīn tedbīr-i mā kīn-i defest der ahd-ı evvel
taқdir-i neşīdesin gŭyān olmuş olalar.(8) Yāḥud miḥmān-ḥāne-i çeş-i Cemşīde
miḥmān olup ve'l-ḥarām-ı zevḳ-i nevālesiyle (10) şirīn-i ser-ḥān-^oayş ü nŭş-ı
ṭurb ü ṭarabiyede beyit:

Be-gŭy-i meygede her sālīkī reh-i dānest
Dŭd-ı ger zi-reh-i endīşe tepe-i dānest
Ḥŭş in nazār ki leb ü cām-ı rŭy-ı sakī ra
Hilāl-i yek-şenbe māh-ı cārda dānest

hilālī bilŭp beyit:

Ne gelenden ḥaberŭm var ne gidenden ḥaberŭm
Serseri dehre gelenden berŭ sersem gezerŭm

(19) terennŭm-gŭnān-ı ser-mest ü ser-gerdān-ı şevḳ-i (20) şādiyle āvān-ı
gŭzerān ve rŭz-i rŭzeden (21) gāfil olmuş olalar. Ve'l-ḥāşıl bu vŭcŭhŭñ her (22)
ķangısı āyine-i şāf-ı inşāf olan (23) tāb-ı vaқarlarından cemālŭ kemāl-i ḥŭsn-i
şŭret ile (24) rŭ-nŭmā olur ise işāret buyurmaları (25) niyāzumdur ve's-selām.

F. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Dîvan edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş’et’in Mektupları” adlı çalışmamızda, Dîvan edebiyatındaki nesir geleneği hakkındaki kurallar belirlenmeye çalışıldı. Yaptığımız bu çalışmada Dîvan edebiyatındaki nesir cephesindeki çalışmaların çok az olduğu görüldü. Bizim taramalarımızda bu konu ile ilgili olarak iki doktora tezi ve bir kaç yüksek lisans tezinin olduğunu gördük. Yaptığımız bu çalışmada Dîvan edebiyatının münşeât geleneği üzerinde duruldu.

Dîvan edebiyatı denilince ilk akla gelen şiidir. Ancak, Dîvan edebiyatının diğer bir cephesi olan nesir alanının da en az şiir kadar kendine has kuralları olan kapsamlı bir saha olduğu bu çalışmamızla anlaşılmıştır. Münşeât geleneği Selçuklulardan on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar sürmüş, o devirde en az şiir kadar etkisini hissettirmiştir.

Münşeât mecmualarının ana kaynağını resmi ve özel mektuplar teşkil eder. Bu mektuplar bir çok tarihi ve siyasi bilgiler vermesi ile birlikte eseri yazan münşinin veya bir şâirin özel hayatı, sanatı ve eserleri hakkında gerçek ve doğru bilgileri verirler. Bu da edebiyat tarihi araştırmacıları için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Münşeât mecmualarında her türlü konunun edebî bir şekilde ele alındığını görüyoruz. Münşîler, mektupları ele alırken ifade edilmek isteneni en güzel şekilde yazmak islemiştir böylece metni güzelleştirmişlerdir. Bu da eleştirilerin aksine sanat görüşü yüksek bir kültürün ifadesi olarak düşünülebilir.

Münşeât mecmuaları mektupların, yazıların nasıl yazılması gerektiğini gösteren kılavuz eserler olarak düşünülebilirler. Dîvan edebiyatında münşeât mecmuası tertip etmek büyük rağbet görmüş ve bir çok münşeât mecmuası günümüze kadar gelmiştir. Kütüphanelerimizde kayıtlı olan münşeât mecmualarının sayısının bir hayli yüksek oluşu, bu eserlerin en az dîvanlar kadar elden ele dolaşan kılavuz kitaplar olduğu tezimizi doğrulamaktadır. Bu eserlerde insanlar yazı yazmanın, dili bütün imkanları ile kullanmanın yollarını göstermişlerdir.

Bu çalışmamızda ayrıca Dîvan edebiyatında münşeât geleneğine örnek olması nedeniyle Hoca Neş'et'in mektuplarını da incelemeyi uygun gördük. Yaptığımız taramalarda İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde kayıtlı olan bu eserin başka kaynaklarda geçmediğini ve başka nüshasının bulunmadığını tespit ettik. Bu eserin günümüz edebiyatına kazandırılması amacıyla bu sınırlı çalışmamızı yaptık. Ayrıca, Hoca Neş'et'in yazmış olduğu bu mektuplar hem münşeât geleneğinin bir örneği olmakta, hem de onun sosyal mevkii ve edebi kişiliği hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır.

Mektupların dil ve üslûp açısından incelenmesi sonucu diğer münşeât mecmuaları gibi Arapça ve Farsça tamlamalarla yüklü ağır bir dile sahip olmadığı görüldü. Mektuplardaki dilin, o zamanki şartlar da göze alınarak, sade oluşuna sebebin, Neş'et'in tasavvufta üst rütbelerde olması gösterilebilir. Neş'et'in tasavvufçuluğunun, mektupların üslubuna da yansıdığını, dînî ifadelerin mektuplarda sıkça geçtiğini görmekteyiz.

Bir çok edebiyat tarihçisi ve edebiyatçı Dîvan edebiyatı nesrinin üslubunun oldukça ağır, sanatlı ve anlaşılmaz olduğunu ileri sürerek o dönemdeki nesir geleneğini eleştirmeyi kolay bir yol olarak seçmişler, sadece belirirli birkaç nesir yazarının eserlerinden aldıkları örneklerle uzun yıllar süren bu geleneği haksızca eleştirmişlerdir. Münşeât geleneğinde yabancı kelimelerin olduğu sanatlı ifadelerin kullanıldığı ilk bakışta zor gibi görüldüğü gerçektir. Ancak "anlaşılmaz" olduğu fikrine katılmamız mümkün değildir. Anlaşılmaz olanın rağbet görmesi düşünülemez. Zira kütüphanelerdeki yüzlerce münşeât mecmuasının bulunmasının izahı yoktur. Bu kadar eserin kaleme alınması yapılan eleştirileri yalanlamaktadır. Ayrıca dil konusunun devrin şartlarına göre incelenmesi gerektiği aşikardır. Bu çalışmamızla cüz'î de olsa Dîvan edebiyatı münşeât geleneğine ışık tutmaya çalıştık. Münşeâtların eleştiriden ziyade araştırılmaya ve gün ışığına çıkarılmasına ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

BİBLİYOGRAFYA

Arslan, Abdülbaki, Osmanlı İctimaî Hayatını Aksettiren Mektup rnekleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Millî Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul, 1987.

Bektaş, Miktat, Eğitim Tarihinde "Mektubat" Metodu, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 1994. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.1,2, İstanbul, 1972.

Büyük Türk Klâsikleri, C.1,2, İstanbul,1985. C5,6,İstanbul,1987. C7,İstanbul, 1988.

Devellioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lgat, Ankara 1990.

Derdiyok, etin, XV. yy. şâirlerinden Mesîhi'nin Gl-i Sad-Berg'i, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1994, (Basılmamış Doktora Tezi)

Genç, İlhan, Hoca Neş'et Hayatı Edebî Kişiliği ve Dîvanının Tenkitli Metni, İzmir, 1998.

Gökyay, Orhan şâik, Türk Dili Dergisi, Mektup zel sayısı, C. XXX, s. 274, Ankara, 1 Temmuz 1974.

Haksever, H. İbrahim, Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergîsi'nin Münşeâtı, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1995, (Basılmamış Doktora Tezi.)

İsen, Mustafa, Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısımı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yay., Ankara 1994.

_____, Hoca Neş'et, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C.18, İstanbul, 1998. s. 191-192

"Münşi", İslâm Ans., C.X, İstanbul, 1974. s. 64.

İz, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Ankara 1996.

Karahan, Abdülkadir, Fuzlî'nin Mektupları, İstanbul, 1948.

Karahan, Ali Rıza, İbni Kemal'in Risaleleri, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.24, Ankara, 1966.

Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn, Ankara, 1947.

K. Graham Thomsen, and D. S. Bland, A Guide To Letter Writting, London, Pan Information, 1980, 212 s.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara 1986.

Kütükoğlu, Bekir, Müşeat Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti, İst. 1988.

Levend, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, C.1, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara 1988.

Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1997.

Muallim Naci, Lugat-ı Naci, İst., 1995.

"Münşeât", Meydan Larousse, C. 14.

Neş'et Süleyman, Muharreratı Hususiyye-i Neş'et, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, NO.3134.

Olgun, Tahir, Edebi Mektuplar, Ankara, 1995.

Şemsettin Sâmî, Kâmus-ı Türkî, İst., 1996.

Şükûn, Ziya, Farsça-Türkçe Lügat (Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya), İstanbul, 1996.

Tansel, Fevziye Abdullah, Türk Edebiyatında Mektup, Tercüme Dergisi, Mektup Özel Sayısı, S. 386,

Timurtaş, Faruk Kadri, Osmanlıca Grameri, İstanbul 1964.

Tuncer, Hüner, Osmanlı Elçisi Ebu Bekir Râtip Efendi'nin Viyana Mektupları, Belleten, C.XVIII, S.169, Ankara,1979.

Turan, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Ankara, 1988.

Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah yay., İstanbul, 1989.

Uluçay M. Çağatay, Osmanlı Sultanlarının Aşk Mektupları, İstanbul, 1950.

Uluçay M. Çağatay, Haremden Mektuplar, İstanbul, 1956.

Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1977.